

ULTRAS

*Stigma og selvidentitet blant en gruppe italienske
fotballsupportere*

Ole Erik Klinge

Hovedoppgave i Sosialantropologi

Sosialantropologisk Institutt

UNIVERSITETET I OSLO

Februar 2007

INNHold

Sammendrag	7
Takk	9

1. INNLEDNING

Massimos bryllup	11
Calcio – fotball på italiensk	12
Hva er ultras?	14
Retninger innefor samfunnsvitenskapelig litteratur om fotballsupportere	17
Tradisjon og modernitet	19
Identitetsdannelse og modernitet	22
Oppgavens målsetting og problemområder	22
Ultras mentalità	25
Samfunnsvitenskapens påvirkning	26
Curva Nord	26
Armata Rossa	29
Ingrifati	30
Brigata Ultrá	31

2. METODE

Brød og sirkus	33
På leting etter ultras	34
Møte med en vennegjeng	36
Opptakelse i en ultras-gruppe	39
Erfaringsetnografi	41
Metodens betydning	43
Fagkunnskap eller fordommer?	44
Verbale kategorier vs. Virkelighet	45
Utvalg av data	47
Feltet og kilder	48
Datas validitet	48
Intervjuer	49
Utvalg av informanter	50
Min posisjon	52

3. DISKURSANALYSE – EKSPERTSYSTEMERS PÅVIRKNING

Analysens teoretiske fundament	55
En sosial begivenhet	59
Genre	62
Ideologi	63
Ideologi vs. sosial praksis	66
Sosial praksis	67
Legitimering av vold	70
Intern justis	72
Medias egenskaper	75
Akademisk diskurs og media	75
Kategorisering	80
Ultras, vold og det lingvistiske marked	85

4. SYMBOLANALYSE – VOLDENS BETYDNING

Vold og mening	91
Symbolsk krig	91
Fra symbolsk krig til voldelig konflikt	92
Striscionen – gruppens helligste artefakt	93
Et søndagsritual	97
Trasferta	99
Voldens kommuniserende virkning	101
En krigers ære	102
Skismogenese	103
Prinsipp om segmentære motsetninger	105
Ultras mentalità og ære	107
Offentliggjøring av symbolske handlinger	108
Ære og individuell anseelse	109
Modellens betydning	110

5. ROLLESPILL - STIGMAETS BETYDNING

Ultras som stigmatisert kategori	113
Ultras som etnisk gruppe	116
Kjennetegn på en stigmatisert identitet	117
Språk som stigma	119
Dialekt og anseelse	119
Dialekt og etikette	121
Passering av et stigma	122
Sanksjoner	122
Ultras-identitet og risiko	123
Livsplanlegging og valg av livsstil	125
Områdeadferd og sømmelighet	127
Rollekonflikt og krysspress	128
Ekte mann eller ultras	129
Om venner som ble tatt av ekteskapet	133
Om å bli eldre	135
Frykt for fremtiden	136
Det rene forhold	137
6. KONKLUSJON	134
LITTERATUR	141
ANDRE KILDER	147

SAMMENDRAG

Til tross for at ultras blir verdsatt fordi de setter farge på italienske fotballarenaer med sitt karnevallignende supporterengasjement, fører blant annet voldelige konfrontasjoner mellom elementer innenfor ultras-verdenen, og mellom ultras og politi, til at de blir betraktet som *matter out of place* av opinionen. De blir sett på som farlige for samfunnet, og i forbindelse med gruppens ritualer, spesielt fotballkampene, setter samfunnet inn store ressurser for å kontrollere denne "faren". At ultras forbindes med voldelige supportere innebærer at de blir hemmet av et sosialt stigma.

En gruppe ultras-medlemmers refleksjoner om hva det å være ultras betyr og hvordan det vil påvirke livet deres i fremtiden, er et sentralt tema i oppgaven. Jeg har sett på hvordan diskurser innenfor samfunnsvitenskapen, i samspill med media, påvirker aktørers forståelse for hva *ultras* er, og hvordan dette påvirker valg av livsstil.

I tråd med Giddens argumenteres det med at ultras livsstil spiller en viktig rolle ved individenes konstituering av selvidentitet. Deltakelse i en ultras-gruppe forutsetter en livsstil der uttrykk og praksiser som hører til ultras-verdenen gjøres synlig. Ultras kulturelle uttrykk blir innkorporert og materialisert gjennom kroppslige praksiser, som også gjenkjennes av andre, som for eksempel potensielle patroner, arbeidsgivere eller ektemaker. Ved å spille rollen som ultras, som ofte blir forbundet med fare og "matter out of place", kan aktøren risikere å miste muligheter i forhold til arbeidsmarked og familieliv.

TAKK

Hjertelig takk til Gioia, Leonardo, Michele, Nicola, Paolo, Massimo, Karianne, Lasse, Luca, Andrea og deres familier for en eventyrlig gjestfrihet. Takk for uforglemmelige opplevelser jeg har hatt sammen med dere i Italia og i Norge.

Tusen takk til alle dere som har lest gjennom oppgaven og gitt meg hjelp med språket, samt for positive kommentarer: Einar, Gerd Inger, Guri, Harald og Jenny.

En stor takk til min veileder Hans Hognestad for inspirasjon, konstruktive innspill og engasjert veiledning.

Takk til alle i Armata Rossa.

Surnadal, februar 2007

Ole Erik Klinge

1. INNLEDNING

Massimos fest

På Hotel Fortebraccio i middelalderbyen Montone, en halv times kjøring utenfor Umbrias hovedstad Perugia, var det denne septemberkvelden bedt inn til bryllup. Gjestene var venner og bekjente av bruden Mariolina og brudgommen Massimo, bortsett fra enkelte fra parets aller nærmeste familie. Slekten hadde feiret bryllupet en uke tidligere, samme dag som vielsen fant sted.

Det var ikke vanskelig å se hvem som henholdsvis var brudens og hvem som var brudgommens venner på denne festen. Hennes venner var kledd i formelle bryllupsantrekk, kjole og hvitt, mens Massimos kamerater hadde stilt opp i klær de brukte som tilskuere til fotballkamper, i hovedsak t-skjorter eller hettegensere med fargene og symbolene til supportergruppen de tilhørte.

Supporterne - et trettitalls gutter og menn fra sekstenårsalderen og opp til femtiårene, var medlemmer av *ultras-gruppen* Armata Rossa fra Perugia. De sang sanger de pleide å synge på fotballstadioner – sanger som markerte deres tilhørighet til supportergruppen og klubben de støttet. Massimo ble hyllet gjennom gruppens sang som ultras-sjef: ”*Massimo e capo di ultras – capo di ultras – capo di ultras.*” Sanger som feiret ekteskapet druknet i levenet fra supportersanger eller ble ikke sunget i det hele tatt denne kvelden.

En av gjestene, Tonino, fortalte spøkefullt at denne uken som allerede var gått mellom vielsen og denne bryllupsfesten var den tiden dette ekteskapet ville vare, fordi hvis Mariolina forstod hvilke venner Massimo hadde, ville hun nok straks skilles.

I løpet av mitt feltarbeid blant peruginske ultras forstod jeg mer og mer hva han antydte med denne bemerkningen. Sangene og supporterklærne symboliserte Massimos forhold til gruppen og markerte en motstand mot at han skulle miste litt av sin ultras-identitet og bli familiemann. Massimos ultras-venner synliggjorde et motsetningsforhold mellom det å være ultras og å være gift, og det var blant annet dette forholdet Tonino mente bruden ikke ville akseptere.

To år etter, under en annen bryllupsfeiring, snakket jeg med Mariolina om hennes bryllup og fortalte om mine tolkninger av ultras-vennenes opptreden. Hun mente at ved å kle seg og opptre på en måte som ikke hørte hjemme i en bryllupsfeiring, demonstrerte Massimos venner at de ikke likte at han giftet seg.

Motsetningsforholdet mellom det å være ultras og ektemann er utgangspunktet for temaet i denne oppgaven, der jeg ser på hvordan vidt forskjellige aktører bidrar til at forventningene til disse rollene kommer i konflikt.

Før jeg presenterer temaet nærmere, vil jeg kort beskrive hvilken betydning fotballen har hatt i Italia og hvordan den politiske situasjonen, spesielt på seksti- og syttitallet, påvirket fremveksten av supporterfenomenet *ultras*.

Calcio – fotball på italiensk

Selv om romerne allerede i antikken spilte fotballspillet *harpasum*, og man fra det trettende århundres Toscana spilte *calcio*, som også dagens fotball kalles i Italia, er det britene som gjør sterkest krav på å være fotballens hjemland. Fotballen i sin moderne form ble til i engelske skolegårder, og deretter videreutviklet i arbeidermiljøene i Englands industrialiserte byer på slutten av det nittende århundre. Etter en dragkamp mellom klubber fra henholdsvis Sør- og Nord-England om hvorvidt klubbene skulle få lov til å betale sine spillere, bestemte det engelske fotballforbundet i juli 1885 at lønnede spillere kunne delta under turneringer i forbundets regi. Aristokratiske lag fra sør begynte da å tape terreng til de profesjonelle lagene fra det industrialiserte nord, samtidig som horder av arbeiderklassemenn etter hvert fordrev middelklassepublikummet fra tribunene (Giulianotti 1999).

Da utflyttede engelske handelsmenn i 1890-årene introduserte fotballen i Italia, ble den assosiert med engelskmennenes industrielle og finansielle makt, og den italienske middelklassen tok derfor spillet til seg med åpne armer. Ekspansjonen av fotballen i Italia skjedde parallelt med den industrielle revolusjon på samme måte som i England. Sporten fikk følgelig størst utbredelse i det industrialiserte nord, der man hadde både gressbaner og penger tilgjengelig. Sør for Roma var det vanskelig å finne rike patroner som var i stand til å finansiere klubbene, etter hvert som sporten vokste seg stor og ble mer ressurskrevende.

Fotballen fikk ikke tilknytning til noen særskilt klasse i Italia. Derimot ble den et uttrykk for modernitet og samfunnsmessige fremskritt (McCarty 2001).

Men det var ikke britiskheten, som kjennetegnet de første klubbene på det europeiske kontinentet. Det mest karakteristiske med klubbene og fotballen i pionertiden var heller at de symboliserte integrasjonen av internasjonale, urbane og moderne samfunn (Lanfranchi 1994:28). Christian Bromberger som har gjort studier i Marseille, Torino og Napoli, sier om fotball: ”This sport offers an exemplary condensation of the ethos that models the modern, urban and industrial world – of which it is, in its actual organised and codified form, the product” (Bromberger 1993:116). Lagidretten fotball er organisert slik at den symboliserer det karakteristiske ved det industrialiserte samfunn. Arbeidsdeling, oppgavedeling, konkurranse, ytelse, opprykk og nedrykk er noen av fotballens og industrisamfunnets felles kjennetegn.

Samtidig som fotballen i Italia helt fra begynnelsen generelt har rekruttert tilhengere fra alle samfunnslag, har enkelte klubber vært regnet som representanter for den ene eller andre klassen. I flere av de store byene hvor det har vært to lag med kapasitet til å spille i den øverste divisjonen, har det som regel blitt ett lag som appellerte til arbeiderklassen og ett til middelklassen. Dette skjedde i hovedstaden, hvor Roma rekrutterte tilhengere fra de indre byområder, som Trastevere og Aventino, hvor det bodde en majoritet av håndverkere og arbeidere. Roma var også overklassens favoritt, mens Lazio hadde størstedelen av sine supportere boende i Romas nordligste forsteder og i regionen Lazio, og ble sett på som middelklassens lag. I tillegg har Romas tilhengerskarer hatt ord på seg for å sympatisere med den politiske venstresiden, mens det sies at Lazio har en stor overvekt av høyreorienterte supportere (Dal Lago og De Biasi 1994). Det karakteristiske ved etterkrigstidas Italia, helt til slutten av 1970-tallet, var at politisk konflikt involverte alle sosiale felt, også fotballen. Konfliktens motpoler bestod av de konservative og i noen tilfeller pro-fascistiske på den ene siden, mot den kommunistiske venstresiden på den andre.

This political conflict was also evident in football, to such an extent that it is possible to outline differences in the teams on the basis of the social status of

their supporters and of the geographical areas where the different political ideas were more or less strong. In Milan, AC Milan represented the team of the working class (the railway workers in particular), and was considered left-wing, whereas Internazionale was the team of the middle class of Milan and its suburbs and was considered closer to conservative ideas (Balestri & Podaliri 1998:89).

Kategoriseringen av lagenes supportere som enten venstreorienterte eller konservative har overlevd i supporter miljøene helt til i dag. Til tross for dette viser undersøkelser blant norditalienske supportere ingen forskjeller i sosial lagdeling og utdannelsesnivå, og det er grunn til å tro at sammensettingen av supportergrupper er varierte og svært komplekse når det kommer til sosial bakgrunn (Dal Lago og De Biasi 1994).

I Italia er det vanlig å skille mellom to typer fotballtilhengere: vanlige supportere og ultras. Det er den sistnevnte gruppen som danner hovedgrunnlaget for de data som blir presentert i denne oppgaven. Nedenfor følger en beskrivelse som er ment som et utgangspunkt for den videre diskusjon av hva det italienske fenomenet ultras er, bygget på et utvalg av artikler fra samfunnsvitenskapelig litteratur.

Hva er ultras?

Siden 1970-tallet har en stor del antropologisk litteratur omkring fotballsupportere handlet om maskulin aggresjon og vold mellom fans (King 2001). Mye av det som er skrevet om emnet handler om forhold på de britiske øyer som går under betegnelsen *hooliganisme*, og omfatter en aggressiv form for opptreden under, og i forbindelse med, fotballbegivenheter.

Det italienske supporterfenomenet ultras har feilaktig blitt oversatt til hooliganisme av italienske journalister og utenlandske observatører. Begrepet hooligans dekker på ingen måte fenomenet man i Italia kjenner som ultras, noe som Balestri og Podaliri demonstrerer ved den semantiske forskjellen på de to begrepene: Hooligans kommer fra navnet på en gjeng slåsskjemper med familienavnet Hooligan, som var aktive i 1800-tallets London, mens ultras er et mer omfattende begrep som refererer til ekstreme grupper i det politiske landskapet, og

ble først brukt om franskekongens støttespillere under den franske revolusjonen (Balestri & Podaliri 1998:88). I England blir ofte menn fra arbeiderklassen, som ifølge Dunning er spesielt disponert for aggressivitet (*the rough working class*), forbundet med hooliganismen som har forfulgt engelske lag hjemme og i utlandet (Dunning 1994). Ultras, til sammenligning, har sin *ultras-mentalitet* til felles, men er en svært heterogen gruppe når det gjelder sosial bakgrunn og livsstil. På samme måte som de tidlige engelske hooligans var de første ultras sterkt knyttet til laget de støttet og okkuperte billige stadionseter i svingene (*curve*) bak mål (Dal Lago og De Biasi 1994).

De første Ultras-gruppene på italienske fotballbaner oppstod under påvirkning av den politiske situasjonen på 1960- og 1970-tallet. Det politiske klimaet var anspent og demonstrasjoner endte ofte med voldelige konfrontasjoner mellom radikale demonstranter og politi. Gruppene sprang gjerne ut fra politiske miljøer i barer eller fra ungdomsgjenger som samlet seg på gatehjørner. De representerte en ny måte å støtte sine lag på, og skilte seg først og fremst fra vanlige supportere med sin fargerike opptreden fra sine *curve*, som de okkuperte og gjorde til sine territorier. Gruppens territorium var hellig, og fremmede inntrengere måtte for en hver pris holdes ute. Dette førte til mange voldelige konfrontasjoner, ettersom å invadere fiendtlige gruppers område og stjele bannere var en mulighet for ultras til å øke sin anerkjennelse i ultras-verdenen (Roversi 1994).

Italienske ultras introduserte etter hvert mange av de militante elementene som datidens aktivister benyttet under politiske demonstrasjoner, som for eksempel trommer, bannere, røykbomber og parkaser, når de skulle støtte sine fotballag. Bromberger betrakter denne feiringen, med de militante innslagene, som en rituell krig, der ultras ser på seg selv som de *ekte supportere*, som fra sin posisjon bak målene driver sine lag opp og ned fotballbanens lengdeakse, mens de *vanlige supporterne* på langsidetribeunene ikke utgjør noen støttende kraft, ettersom de sitter adskilt fra *sannhetens områder (spaces of truth)* (Bromberger 1993).

Volden, som i stor grad følger et rituell mønster hvor gruppens styrke skal gjøres synlig, blir regulert av en felles æreskode. Denne som innebærer at vanlige supportere holdes utenfor, og at alvorlighetsgraden av volden blir holdt på et visst nivå, skal forhindre at alvorlige skader skal inntreffe. Ultras-gruppene er avhengig av *fienden* for å kunne holde den

rituelle krigen gående, og samarbeider for å opprettholde sin felles kultur ved å begrense volden (Dal Lago og De Biasi 1994). Denne tilnærmingen, som er i tråd med Bromberger, og som ser på ultras som et kulturelt fenomen, er vidt forskjellig fra det standpunkt Roversi tar når han betrakter ultras som en import av engelsk hooliganisme (Roversi 1994). Roversi beskriver deler av italiensk fotballkultur på en presis måte, men i motsetning til for eksempel Dal Lago og Bromberger, legger han liten vekt på de komponenter av ultras-verdenen som er kulturspesifikke fenomener - som best kan forstås om man betrakter dem i sammenheng med italiensk kultur for øvrig.

Ifølge Balestri og Podaliri har ultras-mentaliteten siden 1970-tallet utviklet seg i takt med en betraktelig økning i volden mellom rivaliserende grupper i det italienske samfunn generelt. Fiendebildet innen ultras-verdenen fulgte tradisjonelle politiske motsetninger mellom lagenes supportere, slik at for eksempel Bolognas venstrevridde ble fiender med fascistiske Verona-grupper, mens grupper med samme politiske ideologi dannet *tvillingskap* (*gemelacio*) på tvers av klubbtilhørighet. På 1980-tallet så man en nedgang i aktiviteten hos de politiske gruppene i Italia, og ultras-identitet skiftet over fra politisk til lokal og regional tilhørighet. Høyreorienterte ekstremister var, i motsetning til tidligere, å finne side om side med kommunister på tribuner tradisjonelt klassifisert som venstreorienterte curve. Ultras-verdenen hadde vokst seg stor, og enkelte grupper hadde også dukket opp ute i provinsene, og tradisjonelle motsetninger mellom by og region kom dermed til uttrykk blant supportergrupper. Historisk fiendskap ble avgjørende for hvordan det nye fiendebildet fremstod (Balestri & Podaliri 1998).

På 1980-tallet så man fremveksten av en kategori ultras, bestående av unge gutter (14-16 år) som trakk til curva først og fremst med den hensikt å utøve vold. Disse gruppene, som fikk betegnelsen *paninari*, kledde seg ikke i klubbfarger eller i henhold til noen spesiell dresskode og kunne dermed operere friere i forhold til politikkontroll. Andre ultras fulgte en indre kulturell logikk og hadde sine regler for hvem som kunne konfronteres og regnes for fiender, mens *paninari* tydde til vold for voldens skyld og var dermed vanskeligere å kontrollere, både for andre ultras og politiet. Disse gruppene tiltrakk seg dermed supportere som hadde vold som hovedformål med sitt fotballengasjement. Til tross for at man i andre

europiske land så en tendens til at de mest militante supporterne var separate grupper, adskilt fra andre supportere, ble paninari akseptert som en del av den generelle ultras-kulturen (Balestri & Podaliri 1998). Forholdene Balestri og Podaliri beskriver her illustrerer at kategoriseringen av voldelige elementer innenfor supporter verden er kompleks. Det fins enkelte grupper, blant mange fredelige, som forherliger volden, i tillegg til at man i generelt fredelige grupper også finner voldelige individer.

Graden av organisering av supportere er en særegenhet ved italiensk supporterkultur som man sjelden finner hos tilsvarende grupper i England. Både vanlige supportere og ultras lar sine organiserte gruppeaktiviteter omfatte langt mer enn bare billettsalg og felles bussturer til bortekampene. Den massive *tifo*¹, som er et av kjennemerkene til italienske ultras, krever stor innsats å forberede; bannere og flagg skal lages, fyrverkeri klargjøres, og tribunemosaikker utformes. Dette krever både økonomi og arbeidskraft i et omfang som gjør organisering nødvendig. I tillegg er ultras-grupper basert på vennskap, og de tilbringer mye tid sammen til uorganisert aktivitet (Balestri & Podaliri 1998).

Retninger innefor samfunnsvitenskapelig litteratur om fotballsupportere

På 1980- og 1990-tallet var samfunnsvitenskapelig litteratur om fotballsupportere i England preget av voldelige hendelser, først og fremst tragedien på Heysel Stadion. Dette gav sporten, og i neste rekke ansvarlige politikere, så mye negativ publisitet at den britiske regjeringen måtte ta grep for å få bukt med fotballvolden. Samfunnsforskere ble engasjert i regjeringsoppnevnte kommisjoner² som skulle finne løsninger på problemene som med jamne mellomrom oppstod i forbindelse med fotballkamper, noe som resulterte i at mye av forskningens fokus ble rettet mot hooliganisme (Canter, Comber og Uzzell. 1989).

En retning innefor åttitallets britiske forskning på dette området, som først og fremst forbindes med Eric Dunning og Leicester-skolen³, og som tar utgangspunkt i Elias teorier

¹ *Tifo* betyr supporter, men brukes også om de virkemiddel supporterne arrangerer for å uttrykke sin støtte til laget.

² Se *Committee of Inquiry into Crowd Safety and Control at Sports Grounds. Final Report*, Chairman: Mr Justice Poppelwell, HMSO: London, 1986.

³ 'Leicester-skolen' er en flittig brukt betegnelse av en gruppe forskere ved University of Leicester, som i 1980-årene var opptatt av å studere fotball-hooliganisme (se Dunning 1994).

om the *civilizing processes*, har fått stor innflytelse på fremtredende italienske sosiologers, i første rekke Roversis og til en viss grad Balestris syn på supportere (Roversi og Balestri 2000). Teoriene går ut på at arbeiderklassegrupper fortsatt holdes sammen av bånd mellom segmenter (*segmental bounding*), som for eksempel slektskap skaper, mens resten av samfunnet har utviklet seg og bindes sammen av at medlemmene har forskjellige og komplementære funksjoner (*functional bounding*)⁴. Siviliseringsprosessen fører til at store deler av arbeiderklassen blir inkorporert i storsamfunnet, mens en viss proporsjon av de laveste segmenter av arbeiderklassen (*the rough working class*) fortsatt befinner seg på et stadium i denne prosessen der voldelighet fortsatt er en verdsett kvalitet hos mannen. Dunning mener at den store andelen medlemmer av *the rough working class* blant britiske supportere forklarer forekomsten av hooliganisme i forbindelse med britisk fotball, fordi denne kategorien supportere er mest tilbøyelige til å bruke vold (Canter, Comber og Uzzel 1989).

Dunnings perspektiver på fotball og hooliganisme har samlet mange både på tilhenger og kritikkersiden. Kritikken av denne komplekse teorien beror på flere forhold. For eksempel: 1) Den tenderer mot teleologi (King 2002) når voldelighet forklares med at aktøren er disponert for bruk av vold. 2) Det foreligger ikke forskning som viser at individer fra de lavere samfunnslag deltar mer i voldelige opptøyer enn individer fra andre klasser (Stott, Hutchison og Drury 2001). 3) Den bygger på etnosentrisk evolusjonisme, i den forstand at den indikerer at gjennom tidens gang vil utviklingen føre til at hooliganisme blir fraværende i Vesten, mens problemet fortsatt vil eksistere i mindre utviklede samfunn (Giulianotti 1989 og 1999).

Et sentralt spørsmål i denne oppgaven er om Dunnings tilnærming til spørsmål om fotballsupportere kan ha noe for seg i analyser av gruppeidentitet innenfor ultras-verdenen. Som Dal Lago og De Biasi har påpekt, er en jevn fordeling av klassesethørighet blant italienske fotballsupportere dokumentert, og dette blir trukket frem som en av grunnene til at Dunnings modell ikke er fruktbar i analyser av fenomener innenfor en italiensk kontekst (Dal Lago og De Biasi 1994). Derimot finner Roversi og Balestri modellen nyttig, og hevder at

⁴ Jfr. Durkheims skille mellom organisk og mekanisk solidaritet (Durkheim 1960)

italienske ultras-grupper oppstod på en måte som minner om forholdene i England slik som Dunning beskriver de, der hooligangruppene dannes i andre sosiale rom enn på tribunene og at disse gruppene bygger på et prinsipp om *segmentære motsetninger*, som vil si at ellers uavhengige grupper, men fra samme nærområde, slår seg sammen og forener krefter når de står overfor en fiende fra et annet lokalsamfunn (Balestri og Roversi 2000:188).

Tradisjon og modernitet

Den nevnte måten å se gruppemekanismer på, som bygger på Evans-Pritchards studie av tradisjonelle politiske system hos nuerne i Sør-Sudan (Evans-Pritchard 1940), kan være nyttig i en analyse av sosial organisasjon innenfor moderne kontekster, som den ultras-verdenen inngår i, hvis man erkjenner at prinsippet om segmentære motsetninger ikke nødvendigvis er et enerådende moralsk system, men kun er et av flere mulige måter å organisere grupper på. At tradisjonelle forestillinger om for eksempel ære, så vel som systemer av segmentære bindinger, kan være med å strukturere livet og dermed fungere som eksempel på at tradisjon står sterkt innenfor ultras-verdenen, vil det her også bli tatt høyde for. Men siden ultras-verdenen består av aktører fra vidt forskjellige sosiale miljøer og samfunnsklasser, er det grunn til å gå ut ifra at flere moralske systemer er tilgjengelige, og at tradisjonelle forestillinger dermed blir redusert til valgmuligheter blant et utvalg av konkurrerende verdensoppfattelser.

Den 29. januar 1995 ble tjuenefire år gamle Vincenzo "Claudio" Spagnolo knivstukket og drept da han sammen med ubevæpnede venner konfronterte en gruppe Milan-supportere. Gruppen fra Milano hadde reist til Genova for å gå på fotballkampen mellom Genoa og Milan uten kjennetegn på at de var supportere, og politiet kunne således ikke identifisere dem som potensielle "fiender" av Genoa-fansen. Bevæpnet med kniver kom gruppen seg ubemerket forbi politi som skulle holde supportere fra de to klubbene adskilt. Da de var kommet inn på Genoa-supporternes område ved Marassi stadion oppsto det en slåsskamp hvor Spagnolo ble knivstukket like ved hjertet. Kort tid senere døde han på sykehuset.

Milanesergruppen det her blir fortalt om besto av unge medlemmer som var nye i supportersammenheng. De ville bli medlemmer av den nyetablerte ultras-gruppen *Brigate*

Rossonere 2, som var en fraksjon av den historiske Milan-gruppen *Brigate Rossonere*. Gruppen valgte å bære kniver på fotballkamp, noe som etter tradisjonell ultras mentalitet ville vært utenkelig. Denne hendelsen blir derfor betraktet som et symbol som markerer et vendepunkt i historien om den italienske ultras-verdenen. Et vendepunkt - fordi et sett felles uskrevne regler, som blant annet innebar at slåsskamper skulle utkjempes med bare never, skulle vise seg å ha mistet den gyldighet de en gang hadde, og fordi det ikke lenger eksisterte noen konsensus om hva som var riktig eller galt.

De tradisjonelle reglene ble sett på som viktige redskaper for å integrere gruppene. Forestillingen om en ultras-bevegelse med en felles forestilling om hva det å være ultras innebærer ble effektivt brutt ned da det i etterkant av Spagnolo-drapet viste seg at flere grupper ikke godtok de uskrevne reglene som bannlyste kniver på ultras-arenaen. Uttrykket identitetskrise blir brukt av Balestri og Roversi for å beskrive det moralske tomrommet som oppstod etter at det ble klart at tradisjonelle ultras-normer ikke lenger var hellige (Balestri og Roversi 2000:190 – 191).

Sosiologene Balestri og Roversis fremstilling av omstendighetene rundt drapet på Spagnolo føyer seg inn i en rekke eksempler fra både akademisk (Balestri og Podaliri 1998, Triani 1994a) og ultras-diskurs (Triani 1994b, Supertifo-net) som hevder at ultras-bevegelsen er i ferd med å gå gjennom en identitetskrise.

En erkjennelse av de endringsprosesser som her er presentert i korthet, har vært retningsgivende for valg av teoretisk rammeverk for denne oppgaven. For det første indikeres det at tradisjon har blitt mindre viktig for identitetsskapelsen innenfor ultras-verdenen og fotballen generelt, og at nye former for supporterdeltagelse blir tilgjengelige. For det andre er samfunnsviterer opptatt av å analysere og beskrive den nye virkeligheten, og har derfor muligheten til å påvirke både publikums og ultras oppfattelse av de arenaer for identitetsdannelse ultras-verdenen tilbyr.

Begrepene *tradisjon* og *modernitet* blir i denne oppgaven brukt i analysen av endringsprosesser på flere plan og er derfor relative. Ultras-bevegelsen oppstod sent på 1960-tallet i forbindelse med fotball, som jeg tidligere har beskrevet som et bilde på det moderne Italia og den industrielle utvikling, og kan derfor sees på som et moderne fenomen. Betraktet

fra utsiden vil nok dette synet virke tilstrekkelig, men en nærmere undersøkelse viser at tradisjon utgjør en viktig del av medlemmenes habitus i tillegg til at agenter er beviste på tradisjonens plass innenfor ultras ideologi. Derfor blir begrepet *tradisjon* og *modernitet* her brukt som sammenlignende begreper både for å beskrive endringer fra en tidsalder til en annen og til å forklare endringer innenfor et kontinuerlig tidsperspektiv.

Pitt-Rivers mener antropologer som forsker i middelhavsområdet må ta utgangspunkt i det som skiller seg fra den nasjonale kultur fordi moderne nasjonalistisk ideologi er et produkt av de utdannede klasser (Pitt-Rivers, 1963). Dette gjelder ikke minst den type studier jeg gjennomførte. Ultras-mentalitet bygger, i spesiell grad hos venstrevridde grupper, på en regionalisme som på mange måter er i opposisjon til nasjonalistisk ideologi. Nasjonaliseringsprosessen, inkludert forsøk på å skape en nasjonal identitet, går forholdsvis tregt i Italia (Ginsborg 2003). Det nasjonale prosjekt blir sett på som en moderniseringsprosess som er destruktiv i forhold til vedlikehold av lokale tradisjoner av mange av mine informanter, og de utroper gjerne seg selv og ultras-verdenen som forsvarere av nettopp tradisjonelle verdier og lokale skikker.

En analyse av identitetsdannelse som tar hensyn til de beskrevne forholdene krever en teoretisk modell som tar utgangspunkt i at aktører møter strukturelle rammer som begrenser deres handlingsmuligheter, men samtidig åpner for at individet kan frigjøre seg fra enkelte moralsystemer, som for eksempel tradisjoner, ved å velge å handle i tråd med alternative kunnskapssystemer. Men selv om begrepsparet *tradisjon* og *modernitet* her blir brukt for å beskrive en stadig pågående endringsprosess, der tradisjonelle verdier blir utfordret av modernitetens mer åpne moralske systemer, er det et viktig poeng i denne oppgaven at sosiale strukturer innenfor for eksempel subkulturer som ultras-verdenen ikke nødvendigvis følger en lineær utvikling. Det foregår ofte ideologiske kamper innenfor grupper om i hvilken grad tradisjonelle ultras-verdier skal holdes i hevd, og vinnerne av disse kampene får innflytelse på hvordan ultras identiteter formes i fremtiden.

Identitetsdannelse og modernitet

Anthony Giddens ser på hvordan tradisjonelle vaner undermineres i det sen-moderne samfunnet, og hvordan forandringer de moderne institusjonene fører med seg får betydning for individets konstruksjon av selvet. Giddens, som er opptatt av at selvidentitetsmekanismer er formet av og samtidig former modernitetens institusjoner, har skapt en teoretisk modell som i denne oppgaven blir brukt for å identifisere og analysere fenomener som spiller inn når selvidentitet konstrueres og vedlikeholdes. Begrepet *selvidentitet* refererer til selvets refleksive bestrebelse på å opprettholde ”sammenhengende, men konstant reviderte biografiske fortellinger” og agentenes muligheter til å velge mellom flere tilgjengelige livsstiler er et sentralt tema i denne forbindelse (Giddens 1991:14).

Denne modellen er valgt, ikke bare fordi den samsvarer med den virkelighet som er beskrevet ovenfor, men også fordi den tar utgangspunkt i at aktører er i stand til å reflektere over skapelsen av sin egen selvidentitet. Dermed blir det mulig å lage mer dynamiske analyser av dialektikken mellom identitet og sosialt liv, enn de som følger modeller som fremstiller fotballsupporteres handlinger som et resultat av en bestemt samfunnsklasses predisponerte psykologiske behov.

Oppgavens målsetting og problemområder

Å finne årsaksforklaringer til volden som til tider inntreffer i forbindelse med fotballkamper eller andre handlingsmønstre som forbindes med supportere, ligger langt utenfor målsettingen med denne oppgaven. Men ved å bringe frem i lyset diskurser som ultras benytter til å legitimere vold internt i ultras-gruppen, og deretter se disse i sammenheng med diskurser innenfor media og samfunnsvitenskapelige tekster vil jeg undersøke hvor vidt disse aktørene sammen opprettholder et stigma som spiller en viktig rolle når ultras selvidentitet konstitueres.

For å analysere hvordan samfunnsvitenskapen påvirker dannelse og vedlikehold av selvidentitet blir den her behandlet som en del av *utleiringsmekanismene* som ifølge Giddens er et karakteristisk trekk ved moderne sosialt liv. Han beskriver to typer utleiringsmekanismer; *symbolske tegn* og *ekspertsystemer*. Disse kjennetegnes ved at de

”løsrive interaksjonen fra stedets særtræk” (Giddens 1991:32) og fører til at sosiale relasjoner ””løftes ud” fra lokale sammenhænge og reartikuleres på tvers af uafgrænsede tid- rum-områder” (Giddens 1991:30). Ekspertsystemer trenger gjennom alle aspekter av sosialt liv under moderniteten ifølge Giddens og har en gyldighet som er uavhengig av hvem som benytter seg av dem, enten det er for å praktisere, som for eksempel legen gjør i forhold til legeviten, eller for å gjøre seg nytte av dem som klient.

Ekspertsystemer er grunnleggende avhengig av tillit, men beslutninger tatt på bakgrunn av tillit til ekspertsystemer avhenger av en type tillit som er vesensforskjellig fra ”den form for tiltro, som Georg Simmel kalte ”svak induktiv viten” ” (Giddens 1991:30). De fleste aktører trenger ikke ha inngående kunnskap om et gitt ekspertsystem, men fordi enkeltpersoner har som oppgave å kjenne det til bunns, lar de dets implikasjoner rutinemessig påvirke deres liv som et resultat av tillitsforholdet til eksperten:

Det sosiale livs ”åpenhet” i dag, pluraliseringen av handlingskontekster og ”autoritetenes” mangfoldighet innebærer imidlertid, at livsstilsvalg blir stadig viktigere i konstitueringen av selvidentitet og daglig aktivitet. Refleksivt organisert livsplanlegging blir et sentralt trekk ved struktureringen av selvidentiteten, hvilket normalt forutsetter, at man overveier risiki, som er filtrert gjennom kontakt med ekspertviten (Giddens 1991:14).

Giddens legger vekt på samfunnsvitenskapenes innvirkning på det sosiale liv, og sier at sosiologi og samfunnsvitenskap er ””iboende deler av modernitetens institusjonelle refleksivitet” (Giddens 1994:10). I ultras-verdenen er synlighet viktig, og omtale fra medier som vitenskapelige artikler og aviser dokumenterer synlighet, og setter sammen ultras-problematikken på dagsorden i det offentlige rom.

Jeg vil se på mulighetene for om samfunnsvitenskapens beskrivelse av ultras-verden i kraft av sin autoritative posisjon har betydning for ultras selvidentitet. En problemstilling i tråd med dette spør: hvordan påvirker samfunnsvitenskapelig litteratur konstituering og vedlikehold av selvidentitet hos agenter som klassifiserer seg som ultras?

Det er spesielt den fraksjonen av samfunnsviterer som beskjeftiger seg med å studere fotballsupportere i Italia som sammen med feltobservasjoner og primære data blir behandlet som studieobjekt i denne oppgaven. Videre avgrenses oppgaven ved at tema, og de data som blir undersøkt i forhold dette, skal vise hvordan stigma blir knyttet til ultras identitet og hva dette får å si i forhold til valg av livsstil.

Giddens definerer livsstil som ”et mere eller mindre integreret sæt af praksiser” (Giddens 1994: 100). Ultras-aktiviteter vil i denne oppgaven betraktes som en livsstil og ultras-verdenen som en livsstilsektor. ”Livsstilsektorer er ”et tid/rum ”utsnitt” af et individs overordnede handlinger, inden for hvilket en række relativt ensartede sosiale praksiser følges” (Giddens 1994: 279).

Giddens modell blir brukt som et operasjonaliseringsredskap, i den forstand at den peker ut hvilke forhold som er relevante for en undersøkelse av identitetsskapelsen i en kontekst hvor tradisjoner utfordres av modernitetens utleiringsmekanismer. Men i tillegg til å følge Giddens, som ser på hvordan modernitetens institusjoner gir aktøren muligheter til å løsrive seg fra tradisjonelle vaner, vil tradisjon her behandles som en valgmulighet på lik linje med andre meningssystemer. Tradisjonelle meningssystemer og diskurser innenfor moderne institusjoners *diskursorden*⁵, behandles her som om de ikke nødvendigvis står i motsetningsforhold til hverandre i henhold til deres innvirkning på selvidentitet, men en tradisjonspåvirket livsstil blir heller sett på som en valgmulighet innenfor en moderne kontekst. Tradisjoners innvirkning på, og innveving i, moderne institusjoner, og vis a versa, blir derfor berørt i større grad her enn hva som er tilfelle hos Giddens (Giddens 1991).

Selv om jeg kun beskriver en enkelt ultras-gruppe, og det utvalget av samfunnsvitenskapelige tekster som analyseres handler om italienske supportere, mener jeg oppgaven er relevant i en bredere faglig sammenheng. Den tar opp forhold mellom informanter, forsker og media ut ifra en problemstilling som kan være aktuell for studier av andre stigmatiserte aktørkategorier, spesielt de som får stor oppmerksomhet innen både media og samfunnsvitenskap.

⁵ *Diskursorden* defineres av Fairclough som ”summen af de *diskurstyper*, som bruges inden for en social institution eller et socialt domæne. Diskurstyper består av diskurser og genrer” (Winther Jørgensen og Phillips 1999:80).

Ultras mentalità

Kan man si at det finns en ultras-kultur? Å være ultras innebærer at man har valgt dette blant en av flere alternative livsstiler. Det innebærer også at aktøren er del av en ultras kultur, i den forstand at han opparbeider seg kunnskap om hvordan ultras handler, både i forhold til andre i gruppen, og i forhold til utenforstående. Det finns implisitte regler for hvordan man tar kontakt med andre, hvordan man viser følelser, hvordan man støtter laget på tribunen, eller med andre ord: hvordan man viser sin ultras-identitet. Denne formen for kulturelle kjennetegn blir en del av det Bourdieu kaller *habitus* – de er kroppsliggjorte og blir ikke gjenstand for diskursiv begrunnelse (Bourdieu 1977, Hylland Eriksen 1998). Ifølge Hylland Eriksen blir kultur som eksponeres for diskursiv begrunnelse ideologisert, fordi den blir utsatt for forhandlinger.

Denne undersøkelsen vil ha fokus på den delen av kulturen som er ideologisert. Det legges vekt på at diskursive forhandlinger stadig pågår og påvirker hegemoni innenfor gitte diskursordener. Å gå ut fra at alle som blir plassert under ultras-paraplyen handler som de gjør fordi de tar kulturelle egenskaper enkelte tilegger dem for gitt, for eksempel tilbøyelighet til å bruke vold, er det samme som å gå ut ifra at kultur er en egenskap ved individet, og at aktører nødvendigvis handler etter et kulturelt mønster. Hylland Eriksen tar til orde for at kultur verken er en individuell egenskap eller et integrert symbolsystem, men at kultur kan sees på som forestillinger om hvordan man kan leve livet. Samtidig fremskaffer kulturen kontekster som er nødvendig for å gi handlinger mening (Hylland Eriksen 1998).

Innenfor ultras-verdenen går man ut ifra at det finns en del sentrale kodekser som skaper grunnlaget for at man kan snakke om en felles ultras-kultur, mens et paradoks i denne sammenheng er at en av disse kodeksene går ut på at ingen skal kunne diktere overfor andre hva som er rett eller galt. Disse kodeksene og andre forestillinger om hvordan livet som ultras kan leves kalles *ultras mentalità* innenfor ultras terminologi. Dette emiske begrepet vil også bli brukt i denne oppgaven i stedet for *ultras-kultur*, fordi en viktig del av oppgaven blir å beskrive hva *ultras mentalità* betyr for de forskjellige aktører både innen og i forbindelse med ultras-verdenen.

Samfunnsvitenskapens påvirkning

Når det i denne oppgaven blir hevdet at samfunnsvitenskapelig diskurs påvirker selvidentiteten til ultras, blir argumentet understøttet av Faircloughs teorier som inngår i hans *kritisk diskursanalyse* (Fairclough 1992, 1995a, 1995b og 2003), kombinert med diverse teoretiske arbeider av Bourdieu som omhandler forholdet mellom akademia, media og disse feltenes innvirkning på andre sosiale praksiser (Bourdieu 1977, 1991 og 1998).

Analysen der diskursive data blir sett i lys av disse teoriene har til hensikt å avdekke diskurser innenfor samfunnsvitenskapen som gjennom artikulering med mediadiskurs og supporterdiskurs blandes på nye måter i det Fairclough kaller et *interdiskursivt miks*, og sammen skaper ny mening som kan påvirke ultras praksis (Fairclough 1995b). Jeg argumenterer for at enkelte akademiske diskurser skaper et forvrengt bilde av ultras-verdenen ved at de fremstiller aktører som deltar innenfor supporterarenaen på en legitim måte som voldelige fanatikere. Dette bildet er med på å forsterke et stigma som følger av at både ultras og andre, inkludert deres nærmeste venner og familie, forbinder ultras identitet med en voldelig ideologi og praksis. Denne oppgaven ser også på hvilke følger en slik stigmatisering får for livsplanleggingen og valg av livsstil hos aktører som ønsker å finne en samlivspartner. For å analysere denne prosessen er Goffmans teorier om *stigma* og *rollespill* valgt (Goffman 1990 og 1992), mens vold – som er stigmaets ansikt – sin betydning blir belyst gjennom en analyse av symboler som bygger blant annet på Turners symbolanalyse (Turner 1964) og diverse litteratur om ære og skamproblematikken i middelhavsregionen.

De teorier som her har fått en kort introduksjon vil bli nærmere presentert etter hvert som oppgaven skrider frem.

Curva Nord

Går man på fotballkamp på Renato Curi stadion i Perugia, kan man lett ut ifra graden av engasjement og standhaftighet i synging og tifo, skille de av hjemme-fansen som er ultras fra de som er vanlige supportere. På Curva Nord, som er tribunen bak det ene målet, ropes, synges og trommes frem en lydmur som holdes ved like gjennom hele kampen. Det er her

Perugias ultras har sitt faste territorium på kampdager. På motsatt side av stadion, på Curva Sud, er det en seksjon for bortelagets supportere, som hovedsakelig består av ultras. Supporterne som her er nevnt sitter aldri under kampene, og de benytter seg av flagg, bannere og noen ganger fyrverkeri for å synliggjøres. På langsidene sitter en roligere forsamling: de som i samfunnslitteraturen (se Dal Lago og De Biasi 1994, De Biasi og Lanfranchi 1997, Roversi 1994) blir betegnet som vanlige supportere.

Curva Nord, der hjemmelagets ultras holder til, er igjen inndelt i tre territorier: ett for hver av de tre ultras-gruppene som alle støtter Perugia, men er organisatorisk uavhengige av hverandre. Det er ingen fysiske skiller innenfor denne tribunen, men det er ikke vanskelig, selv med en begrenset kjennskap til italiensk fotballkultur, å visuelt skille de tre gruppene fra hverandre på bakgrunn av symbolikk på klessplagg og supporterutstyr. Hver gruppe har et banner (*striscione*) med gruppens navn. Det har et spenn nesten like bredt som gruppens seksjon på tribunen, og henger foran gruppen på gjerdet som skiller tribunen fra fotballbanen. Dette bannerets symboler kan gjenkjennes på flagg, skjerf, t-skjorter og annet personlig supporterutstyr de respektive medlemmene viser frem. Et annet skille, som det kreves et visst innblikk i den politiske symbolikken italienske ultras benytter for å se, gir et hint om at det er ideologiske forskjeller mellom gruppene. Disse forskjellene i politisk ideologi blir kommunisert gjennom symboler på bannere og andre visuelle supportereffekter, men de kommer sjelden til uttrykk gjennom sanger eller tifo på en inndiskret måte. Politiske sanger er derimot viktige innslag under interne samlinger, som for eksempel når gruppen kjører buss til bortekamper.

Sanger med et klart politisk budskap blir unngått på stadion, fordi ultras-gruppene på Curva Nord har inngått en pakt som innebærer at politiske symboler generelt ikke skal benyttes når Perugia spiller kamp. Bakgrunnen for denne pakt er at det tidligere var en del konfrontasjoner mellom gruppene, og politisk uenighet ble sett på som en utløsende faktor for konfliktene. Til tross for enigheten mellom gruppene, er det ikke til å unngå at individer kler seg i effekter som det er mulig å tolke som politiske symboler. Hos de venstreorienterte supporterne er det populært å gå med klær av merket *Lonsdale*, og mange jeg har snakket med har uttalt at dette symboliserer at de er antirasister, fordi Lonsdale var det første

boksestudioet i England som tok imot fargede utøvere. Ellers blir det italienske flagget sett på som et uttrykk for ekstrem nasjonalisme når det blir brukt blant den høyrevridde gruppens medlemmer. Jeg har for øvrig aldri sett den italienske trikoloren på de to venstreorienterte gruppens sektorer på Curva Nord.

De tre gruppene som deler på tribuneplassen på Curva Nord, er inndelt i seksjoner, men seksjonene er løsere organisert enn hovedgruppene, og har mindre praktisk betydning for gruppens aktiviteter. Disse seksjonene har gjerne tilknytning til enkelte geografiske soner eller bydeler, og mange har oppstått på basis av allerede eksisterende vennegrupper. Det er på den annen side fullt mulig, og svært vanlig, å være medlem av hovedgruppen uten å tilhøre noen av seksjonene. Hovedgruppene står for organiseringen av forskjellige aktiviteter, som for eksempel turer til bortekampene, tifo under kampene, større sosiale sammenkomster, og de sørger for billetter til en billig penge for sine medlemmer. Det er i det hele tatt ett mål i seg selv for gruppene å tiltrekke seg mange undergrupper, og samle dem bak samme striscione, siden størrelsen på gruppa gjør den mer synlig under feiringen på tribunen, noe som gir anseelse innenfor ultras-verdenen.

Perugias ultras er, ifølge sedvane for ultras-grupper, organisatorisk uavhengig av fotballklubben A.C. Perugia. Det betyr at de er selvstendige når det gjelder valg av aktiviteter gruppene skal foreta seg, og at medlemmene står fritt til å kritisere klubbledelsen offisielt gjennom sine kommunikasjonsorganer, som for eksempel Internett eller flygeblad. Men til tross for den offisielle uavhengigheten, har de et utstrakt samarbeide med klubbadministrasjonen og den offisielle supporterklubben Coordinamento Perugia Clubs, om billetter og enkelte arrangement. Gruppene har representanter som har jevnlig møter med klubbledelsen, der alle parter fremmer sine interesser ovenfor hverandre. Klubben har gjennom denne kanalen mulighet til å påvirke ultras-gruppene til å følge reglementet kampene avikles under. Representantene bringer klubbens inntensjoner, for eksempel forbud mot bruk av bengalske lys på stadion, frem for gruppens medlemmer under det ukentlige allmøtet (*riunione*). Pålegg fra klubbens side blir av representantene uansett ikke frembrakt

som annet enn formaninger. Etersom gruppenes organisatoriske struktur intensjonsmessig⁶ er egalitær, har ingen noen formell rett til å pålegge andre medlemmer restriksjoner.

Armata Rossa, Ingrifati og Brigata Ultrá er navnene på de tre hovedgruppene som utgjør alliansen *Curva Nord*:

Armata Rossa

Armata Rossa er den eldste av de eksisterende ultras-gruppene på Curva Nord, og ble til gjennom en sammenslåing i 1978 av gruppene *Vinceremos* og *Fossa dei Grifoni*. Dette var to grupper som hadde samme politiske ideal, og sto på samme måte som majoriteten av medlemmene av dagens Armata Rossa til venstre i det politiske landskapet. Mimmo, en av grunnleggerne av gruppen uttalte i et intervju i supportermagasinet "Supertifo" (Nr. 2, 1994) at størstedelen av Armata Rossas medlemmer støtter seg til kommunistiske idealer, men til tross for dette er det kjærligheten til *Grifoen*⁷, som er Perugia - både byens og fotballagets symbol, sammen med byens farger som holder gruppen sammen.

Armata Rossas medlemmer bor spredt i flere av Perugias provinser. Få rekrutteres fra sentrum av byen, til tross for at gruppen ble grunnlagt av venstreradikale supportere i Bar Turreno, som ligger i hjertet av Perugias *centro storico* (historiske sentrum). Baren var på den tiden, rundt 1978, et samlingspunkt for kommunister. Historiene som går på folkemunne, forteller at barens gjester ofte hadde blodige feider med fascister som hadde Café Duomo som sitt samlingssted. Café Duomo ligger bare ett par hundre meter nedenfor Bar Turreno. Og til tross for at det blir sagt at tiden da politikken la føringer for hvilken bar gjester besøkte er over, har mine venner i Armata Rossa for vane å gå på Turreno for å hygge seg, mens de kun besøker Café Duomo for å gå på toalettet⁸.

⁶ Til tross for uttalelser som "i gruppen vår eksisterer ikke sjefer (capi)" (intervju i "Supertifo" med "Mimmo"), er 'Capo di ultras' (oversatt: 'ultras overhode') et begrep som ofte blir brukt for å hedre venner med høy anseelse i gruppen.

⁷ 'Grifoen' er et fabeldyr sammensatt av løvekropp og ørnehode, og symboliserer ifølge supporterne "herredømme i luften og herredømme på bakken."

⁸ Leo uttalte ofte at han brukte denne baren kun som toalett, noe som stemte med handlinger jeg observerte. Han gikk ofte på toalettet der uten å kjøpe noe i baren. Mange barer i Perugia har skilt hvor det står at toalettet kun er for konsumerende gjester. Leo fortalte at han på denne måten demonstrerte sin politiske tilhørighet til venstresiden.

Nåtidens viktigste samlingssted for sosiale sammenkomster er imidlertid gruppens *sede* (sete/hovedkvarter). Seden er et lokale på cirka tre hundre kvadratmeter, som Armata Rossa leier i utkanten av byens sentrum. Her har de tv-stue med enkelt møblement, og diverse flagg og bilder, hvorav flere motiv med klar politisk mening henger rundt om på veggene. Det henger bilder av Fidel Castro, Che Guevarra, Carl Marx, og Lenin, sammen med et assortert utvalg av supporter-effekter. Flere av supporter-effektene har Che Guevarras portrett påtrykt. Ett rom fungerer som lagerrom for flagg, bannere og annet utstyr som brukes på tribunen under fotballkamper, mens et annet er tilegnet produksjon av denne typen utstyr.

Når de ivrigste medlemmene av Armata Rossa drar for å støtte fotballaget Perugia på bortekamper (*trasferta*), møtes de til bussavgang ved seden. Under *trasfertaer* i dag, etter at antallet supportere på bortekamper har vært dalende det siste tiåret, får som oftest de av gruppens medlemmer som ønsker å være med plass i en buss. Denne bussen, som gruppen leier fra et lokalt busselskap, blir fulgt til bortekampen av en annen ultra-gruppens supporterbuss, i tillegg til en politiskorte på en eller to politibiler.

Ingrifati

Gruppen som pleier å følge Armata Rossa på bortekamper heter Ingrifati. Navnet er konstruert ved at man har satt sammen ordene *incassati* (sinte) og *grifo*. Selv om navnet indikerer aggressivitet og et av gruppens symboler er en tegning i karikaturstil av en sint grifo, ønsker ikke Ingrifati å fremstå som en voldelig gruppe - tvert imot. På sin hjemmeside⁹ proklamerer de at gruppens fiender ikke er å finne blant andre supportere, men at de kjemper mot saker som angår dem: nemlig dyre fotballbilletter, fotball på betal-tv og rasisme.

Ingrifati er sammen med Armata Rossa med i prosjektet Progetto Ultrà som har til målsetting å innføre nulltoleranse i forhold til rasisme på italienske tribuner ved at gruppene samarbeider med sosialarbeidere som er med på gruppens aktiviteter (Balestri og Podaliri 1998). Gruppens engasjement mot rasisme blir uttrykt gjennom flere medier, for eksempel et cirka tretti meter langt banner som de spente opp på flere av Perugias hjemmekamper under sesongen 2002/2003. På banneret står det: "Una citta antirazzista e una che vince sempre"

⁹ Adressen til hjemmesiden er: www.ingrifati.it

(en antirasistisk by er en som alltid vinner). Gruppen bruker ofte improviserte bannere som de lager ved spesielle anledninger for å kommunisere sine holdninger. I anledning av at Perugias fotballtrener, Serge Cosmi, hadde mistet sin mor i forkant av lagets bortekamp mot Como siste helgen før påske i 2003, lagde de et banner der det stod en støtteerklæring til treneren. Støtteerklæringer uttrykt på et banner ble også spent opp på Curva Nord til støtte for de etterlatte etter de som mistet livet under jordskjelvet i den søritalienske byen San Giuliano i november 2002.

Gruppen ble stiftet i 1987, under navnet Incazzati, som senere ble til Ingrifati. Navneskiftet som ble gjennomført i 1989, skjedde fordi dette navnet bedre symboliserte gruppens tilknytning til grifoen. Grifoen er også flittig brukt på flagg som brukes av gruppen. Blant andre flagg gruppen bruker på fotballkamper finnes både det palestinske og det cubanske. Ifølge Oracolo, som vedlikeholder gruppens internettside, uttrykker disse flaggene solidaritet med folk eller nasjoner som er undertrykt av kapitaliststater.

Gruppens sede ligger i San Sisto, hvor mesteparten av medlemmene også hører hjemme. Gruppen ble dannet av Perugiasupportere som frekventerte sosialklubben ARCI i denne bydelen, som er ett område med mye industri. ARCI er en nasjonal bevegelse som blant annet har antirasisme og antidiskriminering som satsningsområder. Ingrifatis ideologiske profil viser at man trygt kan plassere organisasjonen langt til venstre i det politiske landskapet.

Brigata Ultrá

Brigata Ultrá ble til gjennom en sammenslåing av gruppene Brigaden og Doddi Boys i 1994. De opprinnelige gruppene holdt til i bydelene Elce (Brigaden) og Ponte d'Oddi (Doddi Boys). Gruppens sede ligger nært Perugia sentrum, og medlemmene samles der til riunione en gang i uken. Ellers blir seden brukt om kveldene til uformelle sammenkomster.

Til forskjell fra de to ultras-gruppene som står til venstre politisk, har Brigata Ultrá symboler som viser at de politisk sett står til høyre. De benytter ofte svart, som er fascistenes farge, på flagg og bannere. Svart blir ikke brukt på noen fremtredende måte av de to andre gruppene på supportereffekter, heller ikke fargene i Italias flagg, fordi nasjonalisme og bruk

av trikoloeren blir forbundet med politiske verdier som hører til på høyre side i politikken. Brigata Ultrá bruker derimot det Italienske flagget for å vise sin tilknytning til nasjonalstaten både på Perugias kamper og når det italienske landslaget spiller landskamp. På gruppens internettsider¹⁰ har de en egen seksjon som de dedikerer til fedrelandet.

¹⁰ Adressen til hjemmesiden: www.bupg.it

2. METODE

Brød og sirkus

Når Romas lidenskapelige fotballelskere strømmer til Stadio Olimpico for å dyrke sine fotballhelter, må de på veien mellom elven Tevere og arenaen krysse den imponerende piazzaen Foro Italico. Piazzaen gjennomgikk en betydelig ansiktsløfting i anledning av sommerolympiaden i 1960, og er rikt utsmykket med statuer til alle kanter, mens grunnen i sentrum av plassen er preget av imponerende mosaikker. Motivene er hentet fra det antikke Romas mest kjente idrettsbegivenheter; blant annet gladiatorkamper og travløp med hest og kjerre. Piazzaen er egnet til å skape en følelse av kontinuitet mellom gladiatorstevner arrangert av rikets herskere på Colosseum og Circus Maximus under det romerske empiriets storhetstid, og de moderne idrettsbegivenheter som i dag finner sted på Olympiastadion.

Hvor vidt romere og lazialere så på sitt *derby* på denne stadion som en kamp mellom gladiatorer da Roma og Lazio braket sammen og kjempet om fotballhegemoniet i hovedstaden en desembersøndag i år 2000, er meg uvisst. Men en ting ble jeg overbevist om etter å ha opplevd to av de mest ekstremt engasjerte supporterskarene i Europa; nemlig at dette handlet om veldig mye mer enn to lags kamp om en ball på en gressmatte. Uvitende som jeg var om betydningen både historie og politikk hadde for forholdet mellom disse to klubbene og deres tilhengere, ble jeg svært overasket da jeg fra min forholdsvis nøytrale posisjon, midt på hovedtribunen og langt ifra svingene bak mål hvor de mest svorne supportere oppholdt seg, begynte å føle en suggesjon som vekke et enormt engasjement for det som utspillte seg i løpet av de tre timene jeg tilbrakte innenfor portene til Stadio Olimpico denne vinterkvelden.

På Circus Maximus under romertiden var travløp med hest og kjerre til sammenligning også egnet til å skape engasjement hos tilskuerne, og det skal ha gått svært voldelig for seg på tribunen som hadde kapasitet til å huse en kvart million tilskuere.

De uttrykk supporterne brukte for å vise tilhørighet og støtte til sine klubber var så intense og stemningsfulle at jeg ikke kunne unngå å bli affisert, og inntrykkene ga meg en slags religiøs opplevelse: på et vis følte jeg meg som en ”nyfrelst” Roma-supporter, med så

sterk sympati for klubben at jeg kjente en enorm glede da ”mitt lag” dro i land seieren. Jeg, som på denne tiden trodde jeg hadde vokst av meg alt fotballengasjement, ble svært tiltrukket og engasjert av det jeg opplevde denne kvelden og natten som fulgte – med vill feiring i gatene til tidlig morgen.

Denne smakebiten av den italienske supporterverdenen vekket en interesse og nysgjerrighet i meg som førte til at jeg halvannet år etterpå befant meg på nytt i Roma for å starte mitt feltarbeide. Den evige stad skulle dog vise seg bare å bli et startpunkt for mine videre reiser inn i en ”fotballgal” verden. For tre måneder senere endte en ekskursjon til Perugia med at jeg pakket bagene og forlot romerne til fordel for etrusker og sjokoladebyen i hjertet av Umbria, som for øvrig ikke ligger så mange kilometer unna der man mener italienernes calcio først ble utkjempet.

På leting etter ultras

Jeg ankom Roma for å starte mitt feltarbeide den siste kampdagen i fotballsesongen 2001/2002. Stillingen mellom Inter, Juventus og Roma, de tre tetlagene i Italias øverste fotballserie, var svært jevn idet denne siste serierunden ble sparket i gang. Jeg hadde håpet på å få delta i elleville feiringer lik de som utspant seg på Circo Massimo ett år tidligere. Da ble Roma seriemestere, og feiringene varte ifølge en romasupporter jeg møtte i Oslo i elleve dager og elleve netter. Da hadde byens ordfører sagt at nok fikk være nok, og det var på tide at romerne gikk tilbake til jobbene sine igjen. Den eventuelle kickstarten en slik feiring ville gitt på mitt feltarbeid fikk jeg imidlertid ikke oppleve, fordi Juventus som så mange ganger før trakk det lengste strået i kampen om *lo Scudetto*¹¹.

Hverdagene i løpet av den tre måneder lange perioden jeg gjorde feltarbeid i Roma, bestod for det meste av å besøke kafeer og barer hvor jeg kunne forvente å finne mennesker som hadde noe på hjertet angående fotballen i byen. Jeg fulgte også et språkkurs og lærte meg italiensk under oppholdet i hovedstaden. Oppgaven var mildt sagt kjærkommen. Ikke nødvendigvis bare fordi Romas utsøkte kafeer kunne tilfredstille den mest kresne gjests

¹¹ 'lo scudetto' (skjoldet) - er trofeet vinneren av serie-A får i premie av det italienske fotballforbundet.

behov for mat og drikke – men fordi det på disse stedene også ble skapt en atmosfære hvor fotballen ble diskutert i engasjerte tonelag.

Jeg fant meg tidlig til rette på Bar San Calisto, like ved Santa Maria Maggiore i bydelen Trastevere. Der fikk jeg etter hvert et nettverk av venner blant de faste gjestene. Bar San Calisto var populær blant lokalbefolkningen, men for øvrig hadde den en tendens til å skremme turister unna på grunn av et litt røft image. Her fikk man ingen servering ved bordene og kald drikke ble kun servert fra baren i plastglass, men til gjengjeld var prisene lave. Dette stedet mente jeg ville bli, presis som min venn Alessandro uttrykte: ”det perfekte sted for den som vil gjøre en undersøkelse blant Roma- og Lazio supportere”.

Det kunne det også ha vært, hvis jeg ville gjøre en undersøkelse blant vanlige fotballinteresserte supportere. Jeg kunne fortsatt å henge rundt Bar San Calisto og deltatt i diskusjoner som var relevante for mine studier hver eneste dag. For her holdt både Roma og Lazio supportere til ”uten å gjøre hverandre fortred”, som Alessandro bemerket. Men dette som han fremstilte som en fordel for mine studier, var egentlig et symptom på at denne baren var uegnet til mine formål. Jeg trengte å komme i kontakt med supportere som ikke var i stand til å diskutere med ”fiendens” supportere uten at adrenalinet begynte å strømme i årene. Jeg ville oppleve hvordan det følte å delta i en gruppe hvor medlemmene levde som supportere det meste av fritiden sin, der en viktig del av medlemmenes identitet bestod av å være supportere. Menneskene jeg holdt meg sammen med på San Calisto var genuint interesserte i fotball, noe som jeg etter hvert innså var en svært normal tilstand blant Romas innbyggere. Men de tilhørte ikke den mer eksklusive typen supportere som dro til Stadio Olimpico på søndagsettermiddagene, og de fulgte i alle fall ikke laget sitt til bortekamper, heller ei brukte de mye av fritiden midt i uken til å forberede forestående helgs supporteraktiviteter. Fotballsupporteren utgjorde en hvis del av deres identitet, men først og fremst var mine venner her bohemer; fattige skulptører, skuespillere uten oppdrag eller diktere hvis eneste kunstnerstipend hadde utspring fra pensjonen til deres kjære mødre, slik jeg fikk inntrykk av når noen ville låne penger av meg. Det var ekte bohemer jeg hadde funnet, men jeg innså at jeg trengte å finne supportere som uttrykte sin supporteridentitet på en mer kompleks måte – nemlig ultras.

Oppholdet på tre måneder i Roma ble en god innføring i hvordan vanlig fotballinteresserte fikk utløp for sin patriotisme og underholdning gjennom fotballen. Fotball-VM 2002 pågikk under den perioden jeg var der og ga meg en stor mengde observasjonsdata, blant annet da Italias kamper ble vist på gigantskjermer på Piazza de Popolo og samlet titusentalls supportere. Tiden i Roma var derfor ikke på noen måte unyttig, men tilfeldighetenes spill førte meg uansett til Perugia og den gruppen som skulle vise seg å bli mine guider i ultras-verdenen.

Møte med en vennegjeng

Jeg forlot Roma en fredagskveld i juni for å tilbringe helgen i Perugia, mest for avvekslingens skyld, men også fordi jeg visste at byen hadde et fotballag i Serie-A og var nysgjerrig på hvordan dette påvirket byens innbyggere. Var de for eksempel like opptatte av fotball som Romerne, til tross for at deres lag aldri hadde oppnådd noe i nærhet av den suksessen Roma og Lazio har hatt på fotballbanen?

Noe fullstendig svar på dette spørsmålet fikk jeg selvsagt ikke i løpet av en helgevisitt, men til alt hell skulle min første kveld i Perugia gi meg tydelige tegn på at dette stedet var bedre egnet til å oppnå kontakt med et ultras-miljø enn hva som var tilfelle i Roma. Perugia har et mye mindre og klarere definert sentrum enn hovedstaden. Jeg la merke til at visse vennegrupper som var ute og spaserte i byens sentrumsgater ga seg til kjenne overfor hverandre idet deres veier krysset ved å synge eller tralle på typiske fotballsanger. Dette ga meg indikasjoner på at supportermiljøet i denne byen var oversiktlig. Supportere som ikke kjente hverandre gjenkjente hverandre, og jeg antok at dette var et resultat av at de var vante til å se hverandre på Perugias fotballkamper. Senere erfaringer har gjort meg sikker på at disse antakelsene, som førte til beslutningen om å utføre resten av mitt feltarbeid i Perugia, var velbegrunnet.

Dessuten, og dette var en annen viktig grunn til at jeg skiftet beite, greide jeg allerede den første kvelden i byen å komme i kontakt med en vennegjeng som kategoriserte seg selv som ultras, og som etter hvert skulle vise seg å være åpne for å inkludere meg i sin gruppe.

Møtet skjedde på Blu Bar, som har sine bord spredd utover en piazza langs paradegaten Corso Vanucchi midt i Perugias historiske sentrum. Jeg satt alene ved ett av disse bordene rundt ellevetiden på kvelden og drakk øl av et literskrus. Da jeg var like ved å gå min vei, kom sju karer og satte seg ved et par bord i nærheten. Disse pratet livlig med hverandre, og iblant sang de strofer som klart avslørte at jeg her hadde med en gruppe fotballsupportere å gjøre. Jeg forstod at dette var en gylden mulighet til å få litt innsideinformasjon om fotballkulturen i byen, så da en spurte meg hvor jeg kom fra, benyttet jeg sjansen til å sette meg ved deres bord. Jeg bestilte et nytt glass øl for å vise at jeg aktet å sitte sammen med dem og prate en stund. En liten kraftig kar, Alberto, som var en av de mest pratsomme i begynnelsen spurte hva jeg gjorde i Italia. Jeg svarte at jeg var på feltarbeid for å studere italienske fotballsupportere, hvorpå Alberto sa: ”Da kan du studere oss, vi er virkelige supportere.” Jeg spurte; ”er dere ultras.” ”Ja” bekreftet Alberto, mens karen som satt ved min høyre side brettet opp skjorteermet og viste meg en tatovering han hadde på overarmen. ”Dette er Perugias symbol, grifoen” sa han, og begynte å syngre en strofe; ”*Tutto il mondo attraverseró – Grifo, con te sempre saró*”: ”Hele verden jeg krysser – Grifo, med deg vil jeg alltid være.” Denne fyren, som kalles Leo, spurte meg så om hva mitt norske favorittlag het, og om jeg kunne syngre en av lagets sanger. På grunn av mine begrensninger som sanger fant jeg det klokest å presentere en enkel sang, eller rettere sagt et tilrop, som disse karene forøvrig fant det fornøytelig å herme etter. Og hele seansen endte med at denne lystige gruppen italienere vandret rundt i sentrumsgatene i Perugia denne sommernatten og ropte; ”Ro - sen – bo – org”, samtidig som jeg følte meg mer og mer overbevist om at jeg hadde funnet en gruppe som kunne lede meg inn i den ultras-verdenen jeg var på leting etter.

Da jeg kom flyttende til Perugia tre uker senere, tok jeg kontakt med Leo på telefon, og han arrangerte det slik at jeg fikk møte mange av de jeg traff under mitt første besøk i tillegg til flere venner. Kveldens begivenheter var ikke over før klokken 06.00 neste morgen, da gruppens danseløve, avholdsmann og sjåfør: Luca, kjørte oss hjem etter besøk på diskoteket Gradisca et par mil utenfor byen.

Det var helt klart at jeg her hadde med en inkluderende gruppe mennesker å gjøre, og jeg følte meg svært velkommen fra første stund. Gjennom hele feltarbeidet fikk jeg spørsmål

om å være med å delta uansett hva denne vennegjengen foretok seg sammen, og som en illustrasjon på deres gjestfrihet kan jeg nevne at før jeg hadde vært i byen i to måneder ble invitert til å delta på bryllupsfesten da Massimo, en av gjengen, giftet seg med Mariolina. Jeg ble straks akseptert av vennegjengen på en måte jeg ikke turte håpe på å få oppleve.

Det første møtet virket tilfeldig, men det jeg ikke var klar over før jeg fikk høre hvordan Leo opplevde denne kvelden, var at jeg ubevisst hadde gitt signaler om at jeg hadde noe til felles med dem, nemlig en interesse for fotball:

Vi satt her ved dette bordet, og så deg sitte over der med et literglass med øl... det er ingen her som drikker øl av literglass... vi italienere er så prektige... det er det bare vikinger og engelske hooligans som gjør... vi trodde du var en engelsk fotballsupporter.... vi begynte å synge ”Ingeland – Ingeland – Ingeland” og la merke til at du gliste.

Karene ble nysgjerrige på om jeg var engelsk fotballsupporter, og dette var grunnen til at Leo tok kontakt for å spørre hvor jeg kom ifra da jeg skulle til å forlate Blu Bar. De viste interesse for å få høre om forhold i Norge som hadde med fotball og supportere å gjøre, og var samtidig ivrige etter å fortelle meg om sine egne opplevelser som supportere i Italia.

De sju jeg definerer som den innerste kjernen av vennegruppen, fordi de møtes minst to til tre ganger hver uke, var alle fotballsupportere og hadde i mange år gått på Perugia-kamper som medlemmer av ultras-gruppen Armata Rossa. Fire hadde kjent hverandre siden de var i fjortenårsalderen og gikk på skole sammen, mens to ble tilknyttet de andre gjennom Armata Rossa. Alle var på dette tidspunktet ugifte, men Massimo skulle snart gifte seg.

Massimo, Leo, Alberto, og Paolo var sterkest knyttet til Armata Rossa. De hadde i mange år deltatt i gruppens typiske ultras-aktiviteter: forberedt koreografi, deltatt på møter i seden, dratt på bortekamper og deltatt på diverse festlige tilstelninger. Deres aktivitetsnivå sammen med Armata Rossa hadde for alle unntatt Massimo, avtatt gradvis de siste par årene. Nicola, Michele og Luca møtte alltid trofast opp på Curva Nord under hjemmekampene, men var mer typiske eksempler på medlemmer som hadde ultras-gruppen som referansegruppe.

De definerte seg selv i mer eller mindre grad som ultras, men deltok sjelden i gruppens aktiviteter utenom hjemmekampene.

Opptakelse i en ultras-gruppe

Da jeg kom til Perugia skulle det vise seg å ta lengre tid enn først antatt før fotballsesongen tok til, og jeg ble ikke presentert for ultras-gruppen før serien startet i september, halvannen måned forsinket fordi klubbens forhandlinger med tv-selskapene som skulle sende kampene ikke var sluttført. Jeg var, sammen med Alberto, blant de første som møtte utenfor stadion til høstens første hjemmekamp. Ellers var det de som var mest engasjert i gruppen, den innerste kjernen, som møtte tidlig. De fleste som deltok da jeg for første gang ble med gruppens buss til bortekamp hadde derfor sett meg på forhånd og var klare over at jeg var en venn av Leo, Paolo og Alberto, som også ble med på turen til Milano. De var også klar over at jeg var der som student, og de fleste ga inntrykk av at dette var ok, spesielt fordi det jeg skulle skrive om gruppen ville gi de publisitet. Men fra andre, spesielt en del av de yngre gruppemedlemmene som var i de sene tenårene eller tidlige tjuårene, kunne jeg oppleve en del mishagsyttringer og mistenksomhet. Jeg ble ofte spurt om å utdype hva min rolle som undersøker gikk ut på. Enkelte ganger ble jeg konfrontert med påstander om at jeg stod i ledtog med politiet eller at jeg ikke ville stille opp for gruppen hvis det ble bråk med politi.

Mistenksomheten jeg møtte på grunn av min rolle i gruppen under trasferta og aktiviteter for øvrig var ikke uventet. I tiden fra jeg satte meg som mål å studere ultras gjennom deltakende observasjon og frem til jeg var trygg på at jeg var godtatt, var jeg ofte i tvil om prosjektet var gjennomførbart. Jeg hadde i forberedelsene til feltarbeidet lest det jeg kom over av engelskspråklige artikler om italienske ultras. Inntrykket jeg satt igjen med etter å ha lest denne litteraturen var at ultras hadde svært tette bånd innad i gruppene og samtidig en opposisjonell holdning ovenfor autoriteter utenfor gruppen, og da i spesiell grad politi (Balestri og Roversi 2000). Jeg forventet at ultras-gruppen jeg eventuelt ble med bedrev aktiviteter som var på grensen av hva det etablerte samfunn tolererte – på kanten til kriminalitet. At jeg skulle komme utenfra og undersøke hva en slik gruppe foretok seg ville

åpenbart fremprovosere en viss mistenksomhet omkring mine motiver i tillegg til frykt for at jeg skulle lekke sensitive opplysninger til politiet.

Ved to tilfeller, på bussturene hjem fra de to første bortekampene, havnet jeg i slagsmål inne i bussen: En gang med en av de yngre som mente at jeg ikke hadde noe der å gjøre, og en annen gang med et litt eldre medlem som provoserte frem en brytekamp uten noe uttalt motiv. Slåsskampene utartet seg ikke til noe alvorlig, og jeg merket etter hvert et tydeligere aksept fra de yngre medlemmene. De to jeg hadde røket i hop med ble etter hvert mine mest fortrolige informanter blant de medlemmene jeg senere beskriver nærmere som ”ultras som fremstiller seg selv som voldelige.”

Jeg gikk ut ifra at de som ikke likte at jeg gikk inn i gruppen kun aksepterte mitt nærvære fordi jeg var venn av en del medlemmer som nøt betydelig respekt innad i Armata Rossa. Det var nødvendig å bygge opp tillit hos de som ikke aksepterte min studentrolle. Jeg begynte derfor tidlig å vise deler av min personlighet som kunne være med å tone ned inntrykk som minnet de på at jeg var med som observatør. Dette medførte at jeg fulgte deres praksis med henhold til inntak av alkohol, som i forbindelse med bortekampene startet allerede ved avreise søndag morgen og varte hele turen. Alkoholen hadde i denne sammenhengen en hemningsbefriende funksjon som gjorde at jeg ble bedre kjent med hver enkelt og førte til at jeg lettere greide å fremstå som en deltaker. Min rolle som observatør ble effektivt skjøvet i bakgrunnen etter hvert som konsumet av øl og vin gjorde sin virkning, og jeg må innrømme at om ikke alle andre hadde glemt min spesielle rolle, var i hvert fall ikke jeg alltid like sikker på om jeg var der som antropolog eller ultras. Mitt nærvære i gruppen ble som en av de eldre i gruppen uttrykte det, ”akseptert fordi det er greit å bli påminnet om at selv om man er gal, finns det alltid noen som er galere.” Jeg fikk tilnavnet *Pazzo Vikingo* (Galne Viking), og sørget for å sjokkere de andre medlemmene med jevne mellomrom på måter som forsterket vikingimaget min nasjonalitet medførte. Jeg passet for eksempel på å demonstrere min høye toleransegrense i forhold til kulde ved å tilbringe natten før en bortekamp med å sove på en benk utenfor seden, mens temperaturen var like under null. Da de første møtte klokken seks neste morgen for å klargjøre avreisen til Bergamo ble de faktisk

mektig imponert av denne, i deres øyne, absurde innsatsen for å være sikker på å rekke å bli med på trasferta.

Etter hvert som jeg følte at jeg ble mer akseptert i ultras-gruppen generelt, deltok jeg på flere typer aktiviteter, også uten at mine nærmeste venner var med. Jeg kunne delta på for eksempel allmøter, fester, og uformelle samværstunder, uten at noen satte spørsmål ved min tilstedeværelse. Jeg spurte en av de jeg oppfattet som minst begeistret for mitt nærvære i gruppen om han hadde problemer med å akseptere meg. Han svarte: ” Hadde du ikke vært godtatt hadde vi jaget deg for lenge siden.”

Erfaringsetnografi

At jeg ville studere gruppen og senere skrive en oppgave om det jeg hadde observert, ga meg som beskrevet ovenfor både fordeler og ulemper under prosessen med å få innpass i Armata Rossa. Jeg måtte forsikre meg om at min spesielle rolle var kjent blant gruppemedlemmene, slik etiske krav til antropologisk forskning forutsetter (Engelstad 1998:436). Men så lenge dette var kunngjort var jeg avhengig av at studentrollen ble tonet ned under mitt nærvære i gruppen - ikke bare av grunner nevnt ovenfor, men også av metodologiske hensyn.

Det er for eksempel innlysende at mitt nærvære under gruppens aktiviteter ville påvirket aktørenes handlinger sterkt hvis de fryktet at de kunne bli straffet fordi jeg var politiinformant. Jeg måtte velge en form for deltakende observasjon som eliminerte feilkilder som resultat av aktørenes bevissthet om at de ble observert. Å være *flue på veggen* er en velbrukt metafor og et ideal for antropologer som vil gjøre sin deltakelse minst mulig påaktet, men i mitt tilfelle vil denne metaforen være meningsløs. *Veps i en vepsesverm* passer bedre som en billedlig beskrivelse av en observatør som vil unngå å tiltrekke seg uønsket oppmerksomhet under de omstendighetene jeg arbeidet under, ettersom gruppens ritualer i stor grad bestod av iøynefallende kroppslige og visuelle uttrykksformer med et visst innslag av aggressivitet. Jeg måtte paradoksalt nok delta på en så spektakulær måte som mulig for å skille meg minst mulig ut.

Jeg så meg nødt til å beherske deres uttrykksformer til en viss grad for å gli mest mulig inn i ”landskapet”. At jeg blant annet lærte å synge, banne, feire, drikke og håndtere

flagg som en ultras, så jeg også på som nødvendig for å forstå hva det å være ultras kunne bety. Denne formen for *deltakende observasjon* beskrives mer presist som *experiential ethnography* (erfaringsetnografi) der den som skal undersøke en enhet ikke bare observerer, men tar deltakelsen til et nivå der observatør og deltakerrollen forenes mens han forsøker å oppleve, eller erfare, hva deltakerne må gå igjennom og lære for å bli kompetente aktører i de sosiale verdener de opererer innenfor (Sands 1999).

Den amerikanske antropologen Robert R. Sands beskriver *experiential ethnography* som ”... complete immersion into the population over a long period of time, where the ethnographer travels through a series of “doors” or stages, each door providing a deeper understanding of the culture and requisite behaviour of that population” (Sands 1999:16). Han har gjennomført feltarbeider i amerikanske idrettsmiljøer, blant dem et college fotballag, der han for å oppnå en dypere forståelse av fotballkulturen begynte som student da han var 38 år gammel. Professor Sands gjenopplevde livet som collegestudent og trente fotball sammen med laget til Santa Barbara City College. Han beskriver sin etnografiske metode som en prosess der deltakelse i gruppen tok han igjennom flere nivåer av kulturell forståelse, der ”dørene” som åpnet for neste nivå minnet om overgangsriter og ga ham en kulturell forståelse som var nødvendig for å bli akseptert som deltaker på et nivå som kunne gi ham enda dypere forståelse.

Min reise gjennom forskjellige nivåer innenfor supporter verden begynte med mine opplevelser med fotballinteresserte bohemer på en brun kafé i Roma og fortsatte med opptakelse i en vennegruppe som var medlemmer av en ultras-gruppe. Disse tok meg med på hjemmekamper og trasfertaer, som fungerte som døråpnere og overgangsriter til det mest kritiske stadiet. Den videre ferden var avhengig av min evne til å lære å oppføre meg som en ultras, slik at jeg kunne bli oppfattet som et gruppemedlem både av andre ultras og utenforstående. Først da kunne jeg få innblikk i hvordan det føltes å bli sett på og behandlet som en ultras, noe som var vesentlig for å analysere diskursive data som for eksempel de som handlet om stigmatisering forbundet med ultras identitet.

Metodens betydning

Følelser jeg følte og tanker jeg tenkte underveis i feltarbeidet er bestemmende for mine opplevelser av hva det vil si å være ultras, men i tråd med Geertz går jeg ut ifra at de ikke sier noe om andres opplevelser om den samme tingen (Geertz 1973). Derfor blir ikke resultatet av forståelsen jeg fikk gjennom deltakelse på dette erfaringsnivået synlig underveis i oppgaven i form av data. Betydningen metoden *experiential ethnography* har for oppgavens resultater er likevel svært stor.

For det første dro jeg til Italia med en målsetting om å komme meg inn i en ultra-s-gruppe for å observere deres verden innenfra, noe som jeg allerede har ført argumentasjon for hvorfor er gjennomførbart bare gjennom denne type deltakende observasjon. Metoden har derfor hjulpet meg til å få tilgang til data aktørene ville holdt skjult for meg hvis de ikke hadde akseptert meg som en av dem. En del av disse data er egnet til å skade de jeg har studert og vil derfor ikke bli presentert i oppgaven. Slike observasjoner har likevel hatt stor verdi gjennom at de har gjort meg i stand til å vurdere validiteten på andre data, for eksempel ved at handlingsdata bekreftet eller avkreftet diskursive data i form av påstander om hva som var praksis (Sands 1999).

For det andre har valg av metode påvirket mine endelige valg av problemstilling og teori. Den nevnte opplevelsen jeg fikk av å delta i gruppens aktiviteter ga meg en forståelse av hva det vil si å føle seg stigmatisert på den måten jeg hevder ultras blir i mange sammenhenger. Jeg identifiserte meg selv mer og mer med gruppemedlemmene etter hvert som jeg gikk gjennom de forskjellige nivåer av deltakelse, og derigjennom innkorporerte jeg de kulturelle ferdigheter som var nødvendige for at både jeg selv skulle kunne føle meg, og andre se på meg, som ultras. Gjennom denne metoden fikk jeg dermed mulighet til å bruke meg selv slik Sands foreslår: som testapparat.

For eksempel forsøkte jeg å finne ut hvordan andre oppførte seg mot meg når jeg, alene eller sammen med andre, fremstod som ultras (Sands 1999). Den stigmatiseringen jeg selv følte var en like reell følelse som den enhver annen ultras følte av å få samme behandling. Og det at jeg følte meg stigmatisert, ut ifra min egen forståelse av begrepet, er noe jeg kan være sikker på og betrakte som kunnskap. Denne erfaringskunnskapen har

hjulpet meg til å identifisere begivenheter der stigma blir aktualisert og slik legger føringer for sosial handling. En stor del av de data som blir analysert er derfor delvis valgt som en følge av erfaringer og kunnskap jeg tilegnet meg under deltakelse i feltet. Jeg skriver ”delvis valgt” fordi jeg under deltakelsesprosessen merket hvordan min integritet i gruppen fikk meg til å føle at for eksempel politi eller andre supportere så på meg og mine venner som utskudd, samtidig som jeg innså at min oppfattelse av situasjonen var sterkt påvirket av at jeg selv hadde sett ned på ultras.

Fagkunnskap eller fordommer?

Signe Howell legger vekt på at det første en antropolog gjør i forberedelsesprosessen til et feltarbeid er å lese, og at det han leser om feltet i sterk grad vil påvirke feltarbeidet. ”Reading ethnographies can often be a disturbing experience – both for the budding and the experienced fieldworker. It produces fears and hopes” (Howell 1994).

Som forberedelse til feltarbeidet leste jeg elleve artikler om emnet *italienske fotballsupportere* skrevet av italienske samfunnsvitere samt den franske antropologen Bromberger. Alle disse var oversatt fra italiensk eller fransk til engelsk. At jeg valgte disse elleve beror på at de var tilgjengelige og skrevet på et språk jeg forstod. Jeg fant artiklene gjennom bibliotekenes søkesystem, Bibsys. Jeg lånte alle artikler jeg fant av relevant faglitteratur om italienske fotballsupportere av bibliotek eller lastet ned de artiklene som var lagt ut i fulltekst på internett. Jeg lette også etter mer litteratur om emnet blant annet i de største bokhandlene i London og fant at de kildene jeg allerede hadde grovt sett var det som fantes på markedet av engelskspråklige tekster. Jeg skaffet meg også en del italienskspråklig litteratur om supportere, men disse var jeg ikke i stand til å lese og forstå før jeg var kommet tre til fire måneder ut i feltarbeidet.

Atten måneder før jeg startet mitt feltarbeid var jeg ikke bevisst på at det fantes en kategori blant italienske fotballsupportere som kaltes ultras. Dette var noe jeg ble oppmerksom på da jeg så Lazio spille kamp mot Roma og interessen for å studere denne kategorien ble vekket. Fra da av og frem til feltarbeidets start var mine kilder til lærdom om ultras overveiende skriftlige: det var noen få avisartikler og nettopp de artiklene jeg nevnte

ovenfor. Av de elleve artiklene beskriver sju kategorien ultras. Disse artiklene er; Lanfranchi 1994, Bromberger 1993, Dal Lago og De Biasi 1994, Balestri & Podaliri 1998, Roversi 1994, De Biasi og Lanfranchi 1997, Roversi og Balestri 2000. Alle disse tar til en viss grad oppvold i forhold til ultras i sine artikler, men de er veldig forskjellige i forhold til hvilken grad de beskriver ultras som voldelige. Uansett våger jeg å påstå at samtlige artikler ga meg et inntrykk av at ultras svært ofte var involvert i vold, og at de representerte en trussel for samfunnet. Jeg anser voldelighet som et stigma, og min oppfattelse av ultras identitet som et stigma var derfor delvis motivert av artiklene jeg hadde lest på forhånd.

Verbale kategorier vs. virkelighet

Jeg startet mitt feltarbeid med en faglig ballast som forberedte meg på hva jeg ville møte i feltet, og jeg fikk en ide om hvilke typer data jeg ville se etter. Min opplevelse av virkeligheten jeg møtte i felten var likevel veldig forskjellig fra hva jeg hadde forventet. Det viktigste gapet mellom mine forventninger og oppfattelse av virkelighet gjelder innslaget av vold i forbindelse med min ultras-gruppes aktiviteter. Jeg observerte ikke en eneste hendelse der gruppen var involvert i aktiviteter jeg vil definere som fotballrelatert vold mot andre grupper eller ordensforstyrrelser i noen grad. Det vil si at jeg så ingen fra Armata Rossa som forsøkte å skade noen fysisk eller noen som brøt loven på noen måte i forbindelse med fotballkamper. Muntlig sjikane forekom og var enten rettet mot politi som ble sjikanert fordi de var politi, mot motstanderlagets spillere eller supportere etter mønster som vanligvis følges når større grupper med fotballsupportere møtes. Sjikane som gikk på medfødte særegenheter, for eksempel rasisme ble eksplisitt uttrykt som tabu.

Min ide om data som kunne bli nyttige for meg var blant annet hendelser der gruppen deltok i sammenstøt med andre ultras-grupper og politi. Jeg ble forruten slike data, men observerte til gjengjeld ofte aktører som la ned en stor innsats for at gruppen skulle unngå voldelige sammenstøt. De av mine venner som verken direkte eller indirekte var tilknyttet ultras-miljøet, beskrev ofte ultras som generelt voldelige mens de sa at Perugias ultras hadde ord på seg for å være ”snille gutter.”

Derimot insisterte en del yngre ultras på at vold var sentralt i alt gruppen foretok seg, noe som tegnet et bilde som var mer i overensstemmelse med det jeg fant i de nevnte artiklene. Jeg konfronterte informanter som tidligere hadde sagt at Armata Rossa ikke var en voldelig gruppe og som ikke hadde lagt vekt på vold i sine beskrivelser av ultras, med at andre gruppemedlemmer hadde sagt at vold var en veldig viktig ingrediens i ultras-verdenen. Til min forbauselse reagerte nær sagt alle ultras jeg utfordret på denne måten med å forsvare synet på at vold var viktig, og de forklarte ofte dette med at vold var del av den grunnleggende ideologien – ultras mentalitá.

Leach mener informantene ofte beskriver idealsystemer når de blir bedt om å beskrive virkelighet og at antropologens analytiske modeller ofte bygger på slike beskrivelser. Han mener resultatet av dette blir at fakta ikke nødvendigvis stemmer med de verbale kategoriene, verken hos antropologer eller informanter. Siden mine informanter benyttet en del av de samme kategoriene som ble brukt i den litteraturen jeg hadde brukt til å forberede meg, stod jeg i fare for gjøre å som Leach advarer mot: å først sette verbale kategorier i et ordnet system for siden å tilpasse fakta til de verbale kategoriene (Leach 1977). Jeg kunne for eksempel gått ut ifra at Armata Rossa er voldelige ultras, men blir fratatt muligheten til å utøve vold fordi politiet effektivt skilte fiendtlige grupper fra hverandre.

Leach beskriver politiske systemer som er virksomme hos kachinene i Burmas. Deres politiske organisering er i stadig transformasjon fra den ene ytterligheten (gumsa) til den andre (gumlao). De er motsigende systemer i den forstand at gumlao bygger på egalitære verdier, mens gumsa-organisasjon er hierarkisk. Til tross for motsigelsen i verdifundamentet legitimeres begge organisasjonsformene ved hjelp av de samme mytene og rituelle symboler. Leach observerte at Kachinene sverger til Gumsa-verdier i enkelte tilfeller, og til Gumlao-verdier når dette er formålstjenlig. Transformasjonen skjer ikke i en bestemt retning, men pendler frem og tilbake mellom de to ytterpunktene (Leach 1977).

Ultras mentalitá med sine medfølgende myter og rituelle symboler påstås av ultras og samfunnsviterer (se Roversi 1994) å være en kime til vold når dette er formålstjenlig, mens den ved andre anledninger hevdes å inneholde uskrevne regler som begrenser volden (Roversi og Balestri 2000). Jeg har valgt å beskrive disse diskursive praksisene som

motstridende verdisystem innenfor ultras mentalitá og ser på hvordan de påvirker det hegemoniske forholdet innenfor ultras-grupper.

For å illustrere dette har jeg valgt å gjøre som Leach: å beskrive idealsystemer som ikke nødvendigvis representerer virkeligheten, og argumentere for at virkelighetsoppfatning forhandles i krysningpunktet mellom forskjellige representasjoner av verden. Min presentasjon av ultras-verdenen blir som følge av dette en svart-hvitt beskrivelse der jeg stiller ekstremversjoner av virkeligheten opp imot hverandre for å vise hvordan identitet konstitueres innenfor en ramme av motstridende verdisystemer. Dette gjør jeg gjennom metoden *kritisk diskursanalyse* (Fairclough 2003) ved å identifisere diskurser som legitimerer vold og sette de opp imot diskurser som hevder at forebygging av vold er en viktig del av ultras mentalitá. Metoden og dens begreper gjennomgås parallelt med diskursanalysen i neste kapittel.

Utvalg av data

Kritisk diskursanalyse er kritisk i den forstand at den tar mål av seg til å kunne identifisere maktforhold. Den kan derfor verken hevdes å være politisk nøytral eller objektiv (Winther Jørgensen og Phillips 1999). Datautvalget jeg har analysert er heller ikke ment å være representativt for noen objektiv virkelighet, men derimot skal det vise hvordan aktører bevisst, eller ubevisst, påvirker verden gjennom diskursive praksiser samtidig som diskursene påvirkes av virkeligheten. For å få frem forskjeller i diskurser som blir benyttet innenfor ultras mentalitá, i tråd med metoden beskrevet ovenfor, har jeg valgt ut data som er ekstreme i den forstand at de representerer idealsystemenes ytterpunkter.

Det er også skjevhet i datautvalget fordi oppgavens kritiske motiv er å vise at sosiale aktører som livnærer seg på å produsere tekster om ultras kan være med å legitimere vold. Diskurser som fremstiller ultras som voldelige blir i denne forbindelse satt i sammenheng med handlingsdata for å vise at de er mulige, men ikke nødvendige representasjoner av ultras-verdenen.

Feltet og kilder

Det har etter hvert utviklet seg et nært vennskap mellom meg og flere av fotballsupporterne jeg ble kjent med i Perugia. Vennegjengen ga meg fra første stund inntrykk av at de følte et ansvar for at jeg skulle ha det bra i Perugia. De hadde gjennom flere års vennskap utviklet faste rutiner for når de pleide å møtes på fritiden. De gjorde det klart for meg at jeg var ønsket som deltaker i dette levestyret, ettersom jeg alltid ble invitert med uansett hva gruppen foretok seg.

Vi møttes som oftest på en kafé på onsdagskveldene der vi blant annet diskuterte den forestående helgens aktiviteter. Fredags og lørdagskveldene pleide vi å møtes etter middag på en eller annen bar i sentrum. Vi tilbrakte så kveldene med å rusle rundt i gamlebyen og besøke forskjellige puber helt til vi bestemte oss for å dra på ett av de store diskotekkompleksene som ligger noen kilometer utenfor byen.

Bar og diskotekbesøkene var bortimot obligatoriske gjøremål på fredags og lørdagskveldene, men enkelte ganger hendte det at vi varierte denne rutinen med å spise middag sammen før vi gikk på pub-runde. Middagene, som for det meste ble inntatt på restauranter eller enkelte ganger hjemme hos en av karene, var som oftest arrangert i anledning av at noen hadde bursdag eller at det var høytid.

På søndager møttes vi på kafé fra omtrent klokken fem og frem til det var tid for å spise middag (*cena*) i sjutiden. Hvis det var fotballkamp på søndag ble kafébesøket flettet inn mellom kampslutt og *cena*. Når Perugia spilte hjemmekamper dro vi alle dit og deltok sammen med Armata Rossa på Curva Nord. Var Perugia på bortekamp på søndag, reiste jeg med Armata Rossa på trasferta, mens de andre gjennomførte sitt kaféritual til vanlig tid, bortsett fra to søndager da de også deltok på trasferta.

Datas validitet

Disse regelmessige treffene med mine viktigste informanter var av eksepsjonell verdi, fordi jeg fikk nesten ubegrenset tilgang til handlingsdata som viste en gruppe ultras opptreden i forhold til, og sammen med, ikke-ultras. Det var i slike samhandlingssituasjoner vesentlig å observere når ultras identitet ble gjort relevant og når den ble holdt skjult. Jeg anser disse

data som svært valide fordi de ble generert gjennom aktiviteter som ble gjentatt hver uke over det fem måneders sammenhengende oppholdet jeg hadde i Perugia. Mine venner ble tidlig vant med min tilstedeværelse. Etter kort tid behandlet de meg ett hundre prosent som venn, og min rolle som student ble nesten ikke nevnt.

Selv om jeg hadde egen hybel i Perugia de fem månedene jeg bodde der, har jeg hatt veldig god anledning til å observere mine informanter mens de var sammen med familie eller venner som ikke var ultras. Slike sosiale begivenheter har jeg ofte deltatt i løpet av mine fem gjensitter i Perugia. Jeg har til sammen vært på besøk hos mine venner i åtte uker etter at jeg avsluttet hoveddelen av feltarbeidet, og har da bodd hos familien til Leo eller Paolo og Nicola. Mange av disse besøkene har jeg gjort i høytider der mye slekt og venner har vært samlet. Under slike begivenheter ble ultras-identitet sjelden gjort relevant og mine ultrasvenners inntrykkskontroll viste at rollen som familiemann vanskelig kunne spilles samtidig som ultras-rollen. Denne typen data er utgangspunktet for at jeg valgte å bruke analyse av rollespill som metode i oppgavens nest siste kapittel.

Intervjuer

Fordi jeg har prioritert å tone ned studentrollen av hensyn til validitet, har jeg ikke registrert data på noen måte som kunne minne mine informanter om at de ble studert under hoveddelen av feltarbeidet. Det ble derfor nødvendigvis et visst tidsopphold mellom observasjon og registrering av samtaler jeg deltok i eller overhørte. Disse data er sjelden presentert i oppgaven fordi faren for unøyaktig registrering er stor, mens diskursanalysene vil være verdiløse uten riktig gjengivelse av muntlig informasjon.

Jeg har gjennomført semistrukturerte intervjuer med fem av mine hovedinformanter og alle er registrert med diktafon. De data som er presentert under diskursanalysen er transkribert og oversatt fra diktafonregistrerte samtaler, som er gjort i løpet av feltarbeidets tre siste uker. Jeg intensiverte intervjuaktiviteten i denne perioden og la merke til at diskursene jeg fikk presentert etter hvert forandret seg i forhold til det jeg hadde samlet av diskursive data tidligere. Jeg fikk klart inntrykk av at informantene på denne tiden snakket til meg som antropolog, og at det derfor var viktig for dem at jeg fikk vite hva de mente ultras-

verdenen og ultras mentalitá virkelig var. Disse intervjuene har jeg lagt vekt på å få frem i oppgaven fordi de viser idealverdiene jeg er ute etter å sette opp mot hverandre, og mot handlingsdata, for å se på forholdet mellom verbale kategorier og virkelighet.

Utvalg av informanter

Jeg presenterer i denne oppgaven sju hovedinformanter som alle har vært, eller er, aktive medlemmer av det jeg kaller Armata Rossas indre kjerne. Tillegg til disse har jeg hatt mye nytte av informasjon fra et tjuetalls personer, slekt og venner, som befinner seg i deres nettverk. De sistnevnte er ikke ultras, men de har lært meg mye om ultras og ultras mentalitá. Deres meninger om emnet har både gjort meg bedre i stand til å forstå hvordan utenforstående ser på dem som er innen gruppen og hvordan ultras føler at andre ser på dem.

Hovedinformantene representerer i oppgaven to kategorier ultras som analysen dreier seg om. Den ene kategorien er Armata Rossa-medlemmer som vurderer sin ultras-identitet som stigmatiserende. De har ønske om å gifte seg, men mener at livsstilen deltakelse i ultras-gruppen medfører vil hindre dem i å oppnå deres mål for fremtiden. Paolo, Leo og Alberto har jeg satt i denne kategorien.

Paolo var på begynnelsen av mitt feltarbeid 28 år og i slutfasen av et mastergradsstudium i politisk vitenskap (Science Politiche) ved Universitetet i Perugia. Han fullførte studiet like etter jeg flyttet derifra. Paolo kjøpte etter en periode med arbeidsledighet opp en tobakkskiosk og begynte å drive denne. Han kommer fra en svært velstående familie, og faren drev et agenturfirma som solgte bildeler før han pensjonerte seg. Paolo var singel og bodde sammen med sin to år eldre bror og foreldrene. Han hadde lest en god del samfunnsvitenskapelig litteratur om ultras, og kvitte seg naturlig nok ikke for å beskrive den virkeligheten han selv var del av med en noen av de samme begrepene jeg benytter i mine analyser. Dette sosiologiske språket der de for eksempel snakket om hvorfor deres symboler var viktige for deres identitet var for øvrig et vanlig fenomen hos flere av mine informanter, også hos Leo.

Leo var 29 år og arbeidet som produksjonsarbeider på sjokoladefabrikken Perugina, som er en av hjørnesteinsbedriftene i byen. Hans far og mor jobbet også der frem til de gikk

av med pensjon, og Leo tok over stillingen etter sin mor. Han hadde leilighet i naboblokka til foreldrene, men på gutterommet hans hjemme hos foreldrene var veggene fortsatt dekorert med supportereffekter som viste at han var medlem av Armata Rossa, inkludert flere kommunistysymboler. I hans egen leilighet var et sorthvitt foto av Che Guevarra som hang på stueveggen det eneste symbolet jeg tolket som tegn på hans ultras-identitet. Han var singel da jeg traff han, men ble snart sammen med kvinnen han senere skulle gifte seg og få en sønn med.

Jeg og Leo gjorde til vane å jogge sammen i en park tre ganger i uka. Løypa vi alltid pleide å springe gjennom ligger ved Perugias stadion og treningsbaner. Laget trente ofte der mens vi jogget forbi, og praten kom gjerne inn på fotball og ultras mens vi trente. Rett etter joggeturene noterte jeg ofte det jeg fant interessant under disse samtalene, og en stor del av mine diskursive data der jeg referer til hva Leo har sagt er generert på denne måten. Ved siden av har jeg også et langt opptak der Leo forteller livshistorier.

Alberto var 36 år og jobbet som produksjonsarbeider på Perugia sammen med Leo. Han bodde cirka 30 kilometer utenfor byen i foreldrenes hus. Alberto var veldig symptomatisk for en tendens jeg merket blant en rekke ultras jeg møtte. Han snakket gjerne om ultras som voldelige og likte å fremstå som en mann som likte å slåss, men uttrykte ofte at han måtte forandre sin livsstil og finne nye venner, fordi han etter hvert ville etablere seg sammen med en dame. Alberto lot meg også intervjuer han mens jeg registrerte på diktafon og jeg har i særlig grad registrert livshistorier han fortalte meg.

Paolo, hans bror Nicola, Leo og deres venn Michele kom på et to ukers langt besøk i Norge den sommeren etter at jeg flyttet hjem fra Perugia. Sammen med Massimo, Alberto og Luca anser jeg disse som kjernen i vennegjengen jeg først ble kjent med i Perugia. Nicola, Michele og Luca var trofaste deltakere på Perugias hjemmekamper. De stilte opp sammen med sine venner på Armata Rosas territorium på Curva Nord, men jeg regner disse som supportere som har ultras-gruppen som referansegruppe fordi de aldri har deltatt mye i gruppens daglige aktiviteter og deltar mest på kamper med Armata Rossa fordi deres venner gjør det.

Roberto og Umberto kategoriserer jeg som ultras som liker å fremstå som voldelige og som i liten grad ser ut til å bry seg om at dette medfører et stigma. De var i midten av tjuårene og hadde begge kjæresten. De var ivrige etter å bli intervjuet og hadde mye å fortelle om hvor viktig vold var i ultras-verdenen. Jeg registrerte lange samtaler med disse to på diktafon der de selv fikk styre hvilke tema de ville diskutere. De har gitt meg en mengde data om ideologi og mentalitet innenfor ultras-verdenen, og jeg bruker disse data til å vise hvordan ultras bruker diskurser på en strategisk måte for å fremme sin ideologi.

Massimo havner også blant ultras som liker å fremstå som voldelig, mest på bakgrunn av historier andre har fortalt om hans fortid. Han giftet seg i løpet av den perioden jeg gjorde feltarbeid, og hans venner fortalte at hans opptreden som ultras hadde forandret seg betydelig etter han hadde truffet sin ektemake. Bryllupet hadde en blanding av ultras og andre gjester, og siden jeg fikk delta på denne festen fikk jeg gode data som viste hvilket paradoks en som velger å gå inn i ekteskapet og samtidig være medlem av en ultras-gruppe blir stilt ovenfor. Massimo fortsatte å dra på trasferta og delta på ultras-aktiviteter etter at han ble gift og representerer derfor det jeg oppfatter som en atypisk ultras.

Luthero er en annen viktig informant som ikke passer inn i de kategoriene jeg her deler ultras inn i. Han er klar over at hans deltakelse i ultras-gruppen medfører et stigma, og han ønsker ikke å bli oppfattet som voldelig. Hans strategi for å unngå stigmaet er forskjellig fra den jeg beskriver over. I stedet for å trekke seg ut av gruppen, forsøker han å påvirke gruppen til å forbedre sitt image gjennom samarbeid med AS Perugias ledelse om tiltak som skal få klubbens supportere til å fremstå positivt. Han viser et engasjement mot undertrykkelse, for eksempel mot rasisme, og arbeider aktivt for at gruppen skal gjøre det samme.

Min posisjon

Jeg har vært fotballinteressert helt siden jeg var fem år gammel. Jeg har spilt fotball, tatt fotballtrenerutdanning og grunnfag i idrett på idrettshøgskole. Til tross for mitt omfattende engasjement i idretten var det å delta på supporteraktiviteter helt nytt for meg. Jeg har sett mange fotballkamper på alle nivåer over store deler av Europa og vært på landskamp i

Afrika. Jeg studerte i England i to år, og valgte et universitet i nærheten av der mitt favorittlag hadde sin hjemmearena for å få anledning til å se dem spille kamper.

Jeg vil ikke kategorisere meg som supporter på bakgrunn av min interesse for å se fotballkamper, fordi jeg alltid har vært observatør i dobbelt forstand på de stadionene jeg har vært. Jeg likte først og fremst å observere fotballspillet fordi jeg var fascinert av sporten. Livet på tribunene har på samme måten fascinert meg i stor grad, og jeg har alltid vært opptatt av å observere og analysere hva fotballen har betydd for de som støtter lagene. Denne interessen tror jeg har vokst frem gjennom idrettsutdannelsen, som har gjort meg i stand til å analysere forskjellige aspekter ved idrettsverdenen på en kritisk måte.

Det går ikke an å komme utenom at jeg hadde en del erfaringer fra fotballverdenen som påvirket hvordan jeg så på italienske ultras da jeg startet mitt feltarbeid. Jeg velger å betrakte disse erfaringene både som fordommer som kan ha påvirket min evne til å se den italienske virkeligheten med objektive øyne og som erfaringer som var nødvendige for å kunne opptre sammen med supportere i den grad jeg ønsket.

3. DISKURSANALYSE – EKSPERTSYSTEMERS PÅVIRKNING

Analysens teoretiske fundament

Italienske fotballstadioner blir gjentatte ganger åsted for ordensforstyrrelser. Enkelte ganger tyr supportere også til vold, og det er flere aktører både innenfor pressen og samfunnsvitenskapene som påpeker at det ofte er ultras med i bildet når det er snakk om fotballbråk i Italia (Dal Lago og De Biasi 1994, De Biasi og Lanfranchi 1997, Roversi 1994). På den annen side bruker mange innenfor ultras-verdenen tid og krefter på at de skal bli kvitt stempelet som fotballfamiliens sorte får. Visse ultras mener at vold - for eksempel slåsskamper mot andre ultras-grupper - er det viktigste aspektet ved ultras mentalité. Andre igjen mener derimot at det er essensielt at måten deres gruppe gir sin støtte til laget på kan aksepteres av allmennheten blant fotballsupportere, de som administrerer klubben de støtter og ikke minst familie og venner.

Ultras-verdenen, med sin ultras mentalité, kan ikke på noen måte beskrives som en ensartet kultur med fastlåste strukturer eller normer som det ikke eksisterer uenighet om. Kulturen - eller i dette tilfellet ultras mentalité, som strukturerer livet innenfor ultras-verdenen, er som Hylland Eriksen påpeker ikke noe som skaper enighet om alle ting, men derimot gir felles kategorier som er en forutsetning for at man skal kunne være i stand til å være uenig (Hylland Eriksen 1998:23).

I dette kapittelet vil jeg gjennom analyser av diskursive data vise at det eksisterer en kamp om det ideologiske hegemoni innenfor Armata Rossa, om hva som er den riktige beskrivelsen av ultras mentalité og ultras-verdenen. Jeg vil analysere diskursive data av ideologisk karakter som jeg har samlet gjennom samtaler og intervjuer med mine informanter, og videre se disse i forhold til tilsvarende diskurser innenfor to andre sosiale domener, nemlig det akademiske felt som beskjeftiger seg med samfunnsvitenskapelige sportsstudier og massemedier som beskriver sportsbegivenheter. Grunnen til at jeg har valgt å lete innenfor de to sistnevnte feltene etter data, som i hovedsak består av artikler skrevet av samfunnsviterer og journalister, er at vitenskapspersoner, i og med at deres rolle innebærer forventninger om at de kjenner sitt studiefelt til bunns, representerer såkalte eksperter

som aktører har tillit til (Giddens 1991:30). Avisartikler blir brukt som data, delvis fordi de setter dagsorden for hva som blir diskutert innenfor supportermiljøer og delvis fordi de ofte medierer deler av ekspertsystemenes kunnskap til et større publikum enn det vitenskapelige publikasjoner gjør (Bourdieu 1998). Ekspertsystemene produserer beskrivelser av ultras-verdenen som blir presentert som sannheter, samtidig som det også innenfor disse disiplinene utkjemper en kamp for å få aksept for ulike syn på hvordan virkeligheten kan fremstilles. Fordi deres publikum delvis består av den virkeligheten som blir beskrevet, i og med at ultras ofte leser i aviser og bøker om ultras¹², vil jeg argumentere for at tekster innenfor samfunnsvitenskapen påvirker sosial praksis, samtidig som sosiale praksiser påvirker faglig diskurs. De samme diskursene partene støtter seg til i vitenskapelige dragkamper finner man ikke overraskende igjen når aktører kjemper om det ideologiske hegemoniet innefor ultras-verdenen.

Analysen bygger på Bourdieus teorier om symbolsk makt og Faircloughs teori og metode for *kritisk diskursanalyse*, hvor tekster som inngår i sosiale begivenheter anses som konstruert av sosiale praksiser samtidig som de også blir betraktet som årsak til endring av praksis. Denne prosessen er også medvirkende i konstruksjonen av folks identiteter, og Fairclough bruker reklametekster som eksempel på denne prosessen:

Texts as elements of social events [...] have causal effects- i.e. they bring about changes. Most immediately, texts can bring about changes in our knowledge [...], our beliefs, our attitudes, values and so forth. They also have longer term causal effects – one might for instance argue that prolonged experience of advertising and other commercial texts contribute to shaping people's identities as 'consumers', or gender identities (Fairclough 2003:8).

Begrepet *tekst* blir her brukt i en vid betydning, og omfatter for eksempel muntlige utsagn under intervjuer, så vel som trykte tekster. Fairclough understreker at det ikke er enkle

¹² Ultras jeg vanket sammen med benyttet seg ofte av aviser som var lagt ut til kunder i barer for å lese sportsreportasjer, og flere hadde god kjennskap til sosiologiske bøker som er skrevet om ultras.

mekaniske årsakssammenhenger det her er snakk om, og at spesifikke deler av tekst ikke automatisk kan frembringe verken bestemte endringer i folks adferdsmønster eller bestemte sosiale eller politiske effekter. Årsakssammenhenger mellom tekst og sosial praksis følger ikke noe transparent regelmessig mønster, blant annet fordi kontekstuelle faktorer spiller inn på hvilken effekt tekstene har, noe som kan føre til at en bestemt tekst får forskjellige virkninger, for eksempel ut ifra hvem som fortolker den (Fairclough 2003:8).

Målsettingen med diskursanalysen er ikke å argumentere for at visse tekster har en bestemt virkning på sosial praksis innenfor ultras-verdenen. Det vil bli lagt vekt på at tekster kan fortolkes forskjellig, men jeg går likevel ut ifra, i tråd med Fairclough, at mangel på regelmessighet i dette henseende ikke betyr at tekster ikke har kausale effekter på sosiale strukturer. Aktører som støtter seg til vitenskapelige diskurser under ideologiske kamper får, som følge av den sannhetsverdi vitenskapelige tekster tillegges (Giddens 1994) et fortrinn fremfor aktører som ikke kan dokumentere sine synspunkter vitenskapelig.

Samfunnsvitenskapelige tekster kan med andre ord brukes av aktører som kjemper for å oppnå et hegemoni innenfor ultras-verdenen, og dermed være med å påvirke hvilke handlingsmønstre som er legitime innenfor moralsystemet ultras mentalité. Mine data viser at diskurser enkelte samfunnsfaglige artikler bygger på, blir brukt av ultras som ønsker legitimitet for vold innenfor ultras-verdenen. En sådan bruk av de aktuelle tekstene ligger formodentlig langt utenfor artikkelforfatternes intensjoner – ettersom jeg går ut ifra at forfatterne med sine bidrag til debatten om vold i forbindelse med fotballkamper ikke har til hensikt å øke volden, men tvert imot ønsker å bidra til å finne løsninger som kan redusere den. Men uansett kan diskurser innenfor en akademisk diskursorden, for eksempel gjennom artikulering med andre diskurser på tvers av grensene for diskursordener, være med på å endre sosial praksis. Diskurser kan, gjennom artikulering med andre diskurser, også være med på å flytte grensene innenfor diskursordener, og derigjennom påvirke maktforhold (Fairclough 1995b, 56).

Bourdieu's modell der han ser på språklig handling som lingvistiske produkt som spres i et lingvistisk marked, kan kaste et teoretisk lys over den beskrevne prosessen. Han ser på enhver språklig handling som påvirket av konjunkturer - interne forhold innenfor et

marked, der forskjellige årsaksforhold møtes og påvirker hverandre og at språket gjennom denne prosessen skaper forskjellige betydninger/virkninger ettersom hvilke årsaker som støtter på hverandre i en serie av årsakssammenhenger. Slike interne forhold kan på den ene siden være lingvistiske forhold som aktørens evne til å benytte korrekte grammatiske diskurser i relevante sosiale settinger – lingvistisk habitus. På den annen side blir de lingvistiske konstruksjonenes mening bestemt av strukturene i det lingvistiske markedet hvor de blir distribuert. Ultras-verdenen blir i denne analysen behandlet som et slikt lingvistisk marked, med et eget ”*system for spesifikke sanksjoner og sensur*” (system of specific sanctions and censorships) (Bourdieu 1991:37), hvor de ovenfor nevnte felts diskursers blir sett på som distribuerte produkter som blir tolket i tråd med de lingvistiske og andre sosiale strukturer som strukturerer det spesifikke markedet. Diskursers betydning kommer bare delvis innenfra ifølge Bourdieu – det er gjennom forholdet som blir etablert av en sosialt karakterisert tekstprodusent¹³ etablerer, bevisst eller ubevisst, mellom sitt lingvistiske produkt og andre produkter som samtidig tilbys innenfor et meningsbestemmende sosialt felt.

Proessen Bourdieus modell avspeiler kan med diskursanalytiske begreper beskrives som en artikulering av diskurser innenfor og på tvers av grensene for de *diskursordener* man finner innenfor spesifikke *diskursive felt*, som tilsvarer *lingvistiske markeder* innenfor Bourdieus terminologi.

Fairclough betrakter prosessen der diskurser får mening under artikulasjon med, og gjennom sitt forhold til, andre tilgjengelige diskurser som et uttrykk for interdiskursivitet innenfor diskursive praksiser der diskursers orden er avgjørende for hvordan de påvirker sosiale strukturer. Winter Jørgensen og Phillips gir i sin presentasjon av Faircloughs kritiske diskursanalyse denne beskrivelsen av hva slike diskursive praksiser kan bety for hegemoni og sosial orden:

De kreative diskursive praksiser, hvorigennem diskurstyper blandes på en ny og kompleks måte – i et nyt interdiskursivt ’mix’ – er både et tegn på og en

¹³ Bourdieus term *speaker* er her byttet ut med *tekstprodusent* for å tilpasse hans teori til Faircloughs metode for kritisk diskursanalyse.

drivkraft i diskursiv og dermed sociokulturel forandring. Herover for er de diskursive praksiser, hvori diskurser blandes på konventionel vis, et tegn på og en drivkraft i opretholdelsen af den dominerende diskursorden og dermed den herskende sociale orden (Winther Jørgensen og Phillips 1999:84).

Diskurser er i seg selv sosiale praksiser som er med å bestemme i hvilken grad andre sosiale praksiser og strukturer forandres eller opprettholdes, samtidig som de også er avspeilinger av det sosiale liv. Diskurser påvirkes av andre diskurser så vel som ikke-diskursive praksiser (Fairclough 1992, 2003).

Erkjennelsen av denne dialektikken mellom sosiale praksiser, både diskursive og ikke-diskursive, vil for denne oppgavens del ikke bare ha betydning for hvordan diskursanalysen utformes, men påvirker også forståelsen av forholdet mellom forsker og forskningsfelt. Innenfor fagdisiplinen sosialantropologi følges for eksempel forholdsregler som skal sikre at vitenskapelige tekster avspeiler virkeligheten, samtidig som det ideelt sett eksisterer en bevissthet innenfor fagmiljøene om hvilken påvirkning vitenskapelige diskurser har på virkeligheten. Betydningen av et fokus på hvordan antropologens tilstedeværelse i en gruppe påvirker feltet han studerer er for øvrig bredt beskrevet i antropologisk litteratur (Archetti, 1994:12). Som den følgende datapresentasjonen viser, er imidlertid også informanter bevisste på de ovenfor nevnte mekanismer, og i stand til å utnytte sin posisjon som informanter til å påvirke den verden de lever i.

En sosial begivenhet

Under en av de ukentlige reunione i Armata Rossas sede hadde jeg etter avtale tenkt å intervjuje Luthero om hva som gjorde at han ble fotballsupporter og ultras, og hva dette betydde for han. Luthero tok meg med til et ledig rom hvor han mente vi kunne snakke i fred. Han begynte å snakke om sin fascinasjon for fotballen, og om hvordan kameratskapet og entusiasmen hadde trukket han til Armata Rossa. Jeg registrerte samtalen med diktafon som låg godt synlig på bordet vi satt ved.

Før vi var kommet femten minutter ut i intervjuet kom Alberto, som visste at jeg var

kommet til seden for å gjøre dette intervjuet, inn i rommet. Og uten å si noe begynte han å rusle stille rundt, mens han tilsynelatende tittet på postere som hang på veggene. Han gikk stille ut igjen etter fem til seks minutter. Omtrent ti minutter senere fikk vi besøk av Roberto og Umberto. De satte seg ned og lyttet til hva jeg og Luthero snakket om en liten stund, men tok etter et par minutter til å ”hjelp” Luthero med å svare på spørsmålene jeg stilte han, og etter hvert begynte jeg også å stille spørsmål direkte til dem. Umberto tok til orde etter at Roberto hadde vært den mest aktive til å svare på mine spørsmål i mer enn tretti minutter, og introduserte diskurser omkring vold i ultras-verdenen på denne måten;

Sekvens 1:

Umberto: ”Men.... du... voldelige slag på stadion med harmfullheten eh...

(botte veeme allo stadio con la malizia...)”

Ole E: ”... hæ ...

Umberto: ”... før du fullfører tesen din...”

Ole E: ”... ja ...“

Umberto: “... slag med vold ... politiet og noen supportere ... dette er viktig også dette...”

Jeg svarte at jeg ikke hadde sett mye vold under min deltakelse i gruppen, og at jeg derfor ville fokusere på andre aspekter i min avhandling. Som forventet ble Umberto provosert av dette svaret, trolig fordi jeg antydte at gruppen ikke ofte var involvert i voldelige konfrontasjoner. Han fortalte meg med forhøyet tonefall i stemmen at hvis jeg ikke forstod voldsaspektet, hadde jeg ikke forstått noe av hva *ultras mentalitá* handler om, og at dette var viktig å få med seg i avhandlingen min. Roberto spurte meg om hvilket emne hovedfagsoppgaven min skulle handle om. Jeg svarte at jeg foreløpig samlet data og at det eksakte innholdet i oppgaven ble bestemt av hva jeg fant ut under feltarbeidet. Jeg fulgte svaret mitt opp med et spørsmål for å få en forståelse av hvilken betydning disse karene tillegger vold i forhold til individers anseelse innefor gruppen.

Sekvens 2¹⁴:

Ole E: ”Hva er de viktigste tingene som kan gjøre en til en stor ultras... hva vil det si å være en stor ultras (un *grande ultras*) [...]”?

Roberto: ”Mange ting, bortekampene (*le trasferte*).. volden (*la violenza*), sammenstøtene (*i scontri*)...

Luthero (Avbryter Roberto): ”... fremfor alt det brennende engasjementet for laget (*la passione a la squadra*).. fremfor alt....”

Luthero fortsetter sitt argument, men Roberto, Umberto og jeg snakker samtidig høyt og det blir umulig å høre hva som blir sagt før Umberto bryter gjennom:

Sekvens 3:

Umberto: ”[...] *fight fight fight fight*...

Roberto (Avbryter Umberto): “uansett.. *lo fight*...”

Ole E (forsøker å overta ordet): ”... ja.. dette er...”

Roberto: “... *mas important.... mas important*...”

Ole E: “... å ja ...”

Roberto”.... *mas important.... lo fight*....”

Tempoet og intensiteten i diskusjonen ble lavere etter Umbertos utbrudd; “*fight fight fight fight*” og Roberto fikk rolig, og uten forsøk på avbrudd gjenta sitt korte argument; ”*mas important.... lo fight*.” Alle ble stille i noen sekunder, og Robertos utsagn om at ”*fighten er veldig viktig*” ble stående som en foreløpig konklusjon på diskusjonen. Når Umberto igjen tok ordet kunne man for første gang i løpet av disse sekvensene av intervjuet ta ordet uten at noen andre snakket samtidig:

¹⁴ Sekvens 2 til og med 4 er et sammenhengende utdrag av intervjuet.

Sekvens 4:

Umberto: ”det var dette jeg fortalte... selv om du sier at det ikke er interessant... sammenstøtene (*i scontri*).. i forhold til det du ser etter... men dette er en fundamental sak (*una cosa fondamentale*) for ultras-verdenen...”

Roberto (samtidig med Umberto): ”... ja ... ja...”

Roberto (overtar): ”... men dette ser man straks....”

Genre

Disse sekvensene med tekst vil jeg videre analysere som deler av en *sosial begivenhet* og begynner med å se på hvordan aktørene opptrer i forhold til genre. Fairclough definerer *genre* som ”specifically discorsal aspect of ways of acting and interacting in the course of social events” (Fairclough 2003:65). En genre kan også betraktes som det Bourdieu beskriver som en struktur innenfor det lingvistiske markedet som pålegges som et system av spesifikke sanksjoner og sensur (Bourdieu 1991:38).

Jeg hadde på forhånd avtalt et intervju med Luthero, og det faktum at jeg tok opp samtalen på diktafonen, som låg åpent til på bordet, var ytterligere med på å definere situasjonen. Erketypen av intervjugenren er ifølge Fairclough karakterisert ved at intervjuer og intervjuobjekt henholdsvis spør spørsmål og svarer etter tur (Fairclough 2003:118), og Luthero antok rollen som intervjuobjekt etter denne malen gjennom hele den delen av seansen da vi kun var to involverte ved at han svarte på mine spørsmål. Umberto og Luthero entret senere rommet, vel vitende om at det var et intervju Luthero og jeg var i gang med. De satt seg stille ned etter å ha sagt hei, og hørte på hva vi pratet om i cirka to minutter før de begynte å delta i samtalen. De to, spesielt Roberto, tok mer og mer over rollen til Luthero som intervjuobjekt ved at de som oftest ble først til å svare på mine spørsmål. Dessuten var det de som brukte mest tid på å forklare sitt syn på problemstillingene jeg konfronterte dem med. Uansett fulgtes fortsatt konvensjonene for en typisk intervjugenre ettersom mine spørsmål la føringene for samtalen.

En genre har ofte flere *intensjoner* som er hierarkisk ordnet (Fairclough 2003:71), og den mest åpenbare intensjonen med dette intervjuet var å gi meg informasjon som skulle

brukes i en hovedfagsoppgave som beskrev "Armata Rossa"¹⁵. Umberto utrykker klart at han var opptatt av at det som ble sagt skulle ende opp som informasjon i en oppgave (tese) og teksten viser eksplisitt at han var opptatt av hvordan ultras-verdenen senere ville bli fremstilt av meg (se sekvens 1 og 4). Han brøt imidlertid konvensjonene for intervjugenren da han introduserte diskurser om vold og sammenstøt uten at dette skjedde som følge av spørsmål fra intervjuer. Til tross for at jeg forsøkte, og håpte på, at intervjuet skulle få et så lite formelt preg som mulig, var det først når det ble snakket om vold at konvensjonene for intervju ble brutt, og andre genrer ble blandet inn. Det videre forløpet av denne sosiale begivenheten vil jeg karakterisere som *narrativ*, der Umberto og Roberto skiftet på å føre lange monologer, og de fremstod som autoriteter i forhold til temaet som nå mest dreide seg om vold. Jeg antok rollen som interessert lytter og lot de to styre den videre retningen av begivenheten. Luthero ble passiv og stille etter at vold ble tema, og dro etter kort tid fra seden.

Ideologi

Umberto, Roberto, Luthero og de fleste ultras jeg traff for øvrig, viste sterk interesse for hva jeg skulle skrive, og ga uttrykk for at de følte seg beåret over at deres gruppe skulle beskrives i en "bok." De tilla oppgaven min en betydning som jeg selv ikke var rede til å erkjenne før jeg begynte å analysere deres reaksjoner når jeg fortalte om mitt faglige formål med oppholdet i Perugia. Selv om jeg presiserte at oppgaven ville bli trykt opp i svært få eksemplarer og at disse ikke var ment for salg, refererte de ofte til "tuo libero" (boken din) når de snakket om den. Jeg fikk blant annet derfor et inntrykk av at delvis formaliserte intervjuer som dette ofte var farget av at informantene tilla det at noen skrev om Armata Rossa stor betydning, og at betydningen ble enda større ettersom studien skulle dokumenteres i et fremmed land.

Når Umberto og Roberto så iherdig forsøkte å overbevise meg om at volden var en viktig del av ultras-verdenen og at det var viktig at jeg forstod dette når jeg skulle skrive om deres gruppe, viste de at de hadde interesse av å bli fremstilt som voldelige supportere i

¹⁵ Inntensjonen med intervjuet var åpenbar fordi alle medlemmene i 'Armata Rossa' var innformert om min antropologrolle, og fordi jeg åpent brukte diktafon under dette intervjuet ble det spesielt synliggjort at jeg ville bruke dette materialet senere.

oppgaven. Legg også merke til at Umberto og Roberto her (sekvens 4) benyttet de engelske ordene *fight* og *important*, trolig fordi de med rette regnet med at jeg forstod engelsk bedre enn italiensk, og dette er en indikasjon på at det var viktig for dem at jeg forstod hva de fortalte.

Deres intensjon med intervjuet var ikke svært forskjellig fra min egen, da vi alle ville produsere informasjon til oppgaven, men Umberto og Roberto uttrykte tydelig at de hadde et ideologisk motiv ved at de spesifiserte for meg at det var veldig viktig å skrive om volden. Og det ser ut som om de ville bruke min oppgave som et redskap for å fremme sin egen ideologi. Fairclough definerer *ideologi* på denne måten:

Ideologies are representations of aspects of the world which contribute to establishing and maintaining relations of power, domination and exploitation (Fairclough 2003:218).

Den ideologiske dimensjonen indikeres også i denne teksten gjennom at jeg blir forsøkt overtalt til å skifte ut mitt standpunkt med deres (seksjon 3, ”selv om du sier at det ikke er interessant...), og at påstander om ”voldens” viktighet fremsettes uten at de underbygges med argumenter. De klareste indikasjonene på at ideologi virker gjennom denne teksten kan forøvrig finnes ved å se på *assumptions*¹⁶ som gjør at påstandene fremstår som sannheter som blir tatt for gitt. *Forutsetninger* (*presuppositions*) er den type *implisitt* Fairclough mener når han snakker om assumptions.

They [ideologies] may be enacted in ways of interacting (and therefore in genres) and inculcated in ways of being or identities (and therefore in styles). Analyses of texts (including perhaps especially assumptions in texts) is an important aspect of ideological analysis and critique, provided it is framed within a broader social analyses of events and social practices (Fairclough 2003:218).

¹⁶ Jeg bruker det engelske ordet *Assumption* fordi jeg ikke finner en norsk term som korresponderer med Faircloughs anvendelse av begrepet.

Teksten som er benyttet hittil i denne analysen inneholder flere eksempler på *assumptions* om hva som eksisterer. *Eksistensielle assumptions* kan være markert eller trigget av enkelte grammatiske strukturer i en tekst, for eksempel *bestemt artikkel* eller *demonstrativ* (la, il, le, i eller questo, questa) (Fairclough 2003:56). Ved å snakke om vold og sammenstøt i bestemt form entall, som realiseres gjennom bruken av bestemt artikkel, for eksempel ”la” i ”la violenza”, forutsetter Umberto at det er konsensus om at vold virkelig eksisterer. Teksten Umberto og Roberto har produsert her er full av markører for eksistensielle assumptions; ”la violenza, le trasferte, i scontri (bestemt artikkel), og questo si vede subito (demonstrativ). Som Fairclough påpeker er ikke analyser av tekst nok til å kunne slå fast at assumptions er ideologiske, men sett i lys av spesielt den inntrykkskontroll aktørene det her gjelder oppfører, og som blir beskrevet nedenfor, forsterkes indikasjonene på at den aktuelle teksten er av ideologisk karakter.

En annen måte å analysere assumptions på er å se dem som bindeledd mellom spesifikke tekster og de tekster som ikke uttales, men som blir tatt for gitt:

Texts inevitably make assumptions. What is ‘said’ in a text is ‘said’ against a background of what is ‘unsaid’, but taken as given. As with intertextuality, assumptions connect one text to other texts, to the ‘world of texts’ as one might put it (Fairclough 2003:40).

Intertekstualitet - å inkorporere tekster som er sagt eller skrevet før inn i tekstproduksjonen kan gjøres på forskjellige måter, for eksempel ved å sitere direkte eller ved å summere opp det som er blitt sagt eller skrevet. Dette er former av intertekstualitet som Fairclough benevner *reportert tale* (reported speech), og de kjennetegnes ved at de henviser til personer som er opphav til teksten – slik for eksempel sitater i en vitenskapelig avhandling gjør (Fairclough 1992, 2003). Men ikke alle elementer av tekst som blir innbakt i nye tekster henviser til et konkret opphav, og da tenker Fairclough på nettopp assumptions, som er ”bakt” inn i tekstene. Assumptions henviser til det Fairclough kaller *the world of text*, og

påstandene til Umberto og Roberto som er beskrevet ovenfor henviser gjennom bruk av assumptions til denne diffuse mengden av tekster, og gjør slik krav på å ha tilnærmet universell gyldighet.

Intertekstualitet har ofte den virkning at *uenighet* (*differens*) kommer klart frem, mens assumptions tildekker uenighet ved at de forutsetter felles forståelse. Ved å referere til noe jeg (intervjuren) har sagt tidligere; ”selv om du sier at det ikke er interessant... sammenstøtene...”, bringer Umberto intervjuerens ”stemme” inn i sin egen tekstproduksjon, og åpner for at uenighet eksisterer, men denne åpningen for dialog lukkes med *broen* ”men” i frasen ”men dette er en fundamental sak....”

Ideologi vs. sosial praksis

Som jeg skal komme tilbake til nedenfor, eksisterer det uenighet innenfor flere felt omkring graden og viktigheten av vold som blir utøvet i ultras-verdenen. At vold er en mulig uttrykksform innenfor ultras-scenen er generelt akseptert, men denne intervjuteksten – hvis en ser bort fra Lutheros bidrag, åpner ikke for diskurser som fremstiller vold som en mulighet heller enn en nødvendighet. Påstandene; ”vold og sammenstøt er viktige for ultras”, eller; ”hvis ultras kommer til sammenstøt og bruker vold...” er til sammenligning mer åpne for at det finnes uenighet enn påstandene ovenfor, fordi de ikke forutsetter at eksistensen av vold kan tas for gitt. Ved hjelp av assumptions blir Umberto og Robertos tekstproduksjon ikke dialogisk - de lukker med andre ord for diskusjoner som avdekker uenigheter om påstandene de fremsetter. De forutsetter at deres påstander kan tas for gitt, og gjør ingen forsøk på forklare ideen om at ”volden” og ”sammenstøtene” er ”mas important”, og ”en fundamental sak for ultras-verdenen”, men legger til at ”dette ser man straks” (seksjon 3).

Assumptions er en del av et felles tankegods som gjør det mulig å kommunisere og samhandle innenfor enhver sosial gruppe. Assumptions - ideer som er felles og blir tatt for gitt, er en nødvendighet for at alle former for samhold og solidaritet skal kunne oppstå (Fairclough 2003:55). Men som Hylland Eriksen påpeker er felles kategorier også en forutsetning for muligheten til å være uenig (Hylland Eriksen 1998). At det som tekstanalysen hittil indikerer eksisterer et tilnærmet konsensus innenfor ultras mentalitá om at

volden er en viktig del av ultras-verdenen, forhindrer ikke at det er mulig å utfordre implisitte ideer og etablerte sannheter.

Sosial praksis

At ideologi virker kan ikke slås fast bare ved å se på tekst isolert, og Fairclough foreslår at hans metoder for kritisk diskursanalyse kombineres med andre fagdisipliner, for eksempel sosiologiske analyser der tekstene blir sett i sammenheng med sosial praksis (Fairclough 1992, 1995a, 1995b, 2003). Inntrykket av at Umberto og Roberto fremmer en ideologi forsterkes for øvrig av en analyse av deres inntrykkskontroll og rollespill.

Umberto og Roberto er begge eksempel på gruppemedlemmer som liker å presentere seg selv som voldelige, og fremstiller det som nødvendig å ty til vold for å bli godtatt som ekte ultras. Umberto bestreber seg til stadighet på å skape et inntrykk av at han liker å slåss. Han hilser gjerne en kamerat med ”klapp på kinnet” som mer har karakter av et slag enn en hilsen, og hvis han gir noen en klem, utarter det seg ofte til brytertak¹⁷. Han forklarte meg at den mest ærefulle handlingen man kunne gjøre som ultras var å være med å stjele en annen gruppes striscione, og han fortalte om sin private samling av erobrede ”*mini-striscioner*” som han har tatt fra supportere. Dette er utdrag fra en av flere historier han forteller som er med på å etablere hans aggressive image:

”I huset mitt... i rommet mitt... i mellom [uklart ord] ... er fullt av skjerf...
fra alle italienske grupper... nesten alle italienske grupper...”

Roberto forsøker å bygge et lignende image og skryter gjerne av hendelsen der ”hundre av oss jagde tre hundre av dem¹⁸”, og det faktum at han av politiet ble utstengt fra fotballkamper i tre år som følge av denne hendelsen, støtter opp under hans presentasjon av seg selv som voldelig ultras.

¹⁷ Slike forsøk på inntrykkskontroll fra Umbertos side blir nærmere beskrevet senere.

¹⁸ Han sikter her til en hendelse gjengitt i La Nazione, Perugia 24. mars, 2002. Artikkel: Maxirissa in autogrill fra ultrá Perugia – Sambenedettese.

Luthero nevnte til sammenligning ikke ett ord om volden før de to andre ankom rommet. Jeg hadde intervjuet ham i tjuefem minutter før Umberto og Roberto kom, og han hadde hele tiden pratet om hva det å være ultras betydde for han uten å nevne et ord om at vold var viktig. Etter at vold hadde blitt brakt inn i diskusjonen av Umberto, forsøkte Luthero fortsatt å vektlegge støtten av laget i sin fremstilling av hva det betydde å være en ”grande ultras” (se sekvens 2). Hans argumenter ble avbrutt eller overdøvet av de to andre som slik sørget for at deres påstander om at vold var et veldig viktig element i ultras-verdenen ble stående uimotsagt (sekvens 4).

Luthero viser ofte at han har et annet syn på hva som er viktig for ultras-verdenen enn det Umberto og Roberto står for. Under møter (*reunione*) gruppen arrangerer ukentlig har Luthero hver gang jeg har vært tilstede opptrådt som talsmann for at Armata Rossa skulle, etter oppfordringer fra A.C. Perugia, følge reglementer og lover som fotballforbundet hadde pålagt klubbene i forbindelse med kamparrangementer. Etter at klubben A.C. Perugia hadde fått trusler om bøter fordi supportere hadde kastet bengalske lys på banen, oppfordret klubbledelsen supporterne til å avstå fra disse bruddene på reglementet, og Armata Rossa hadde derfor saken opp til diskusjon i seden. Luthero argumenterte for at dette var et problem for gruppen så lenge det var et problem for klubben. Roberto derimot, var en av de medlemmene som snakket varmest for at Armata Rossa ikke skulle føye seg etter klubbens ønsker og fortsette praksisen med å kaste bengalske lys, fordi – som han uttrykte; ”litt av vitsen med å være med i en ultras-gruppe er at man ikke lar seg diktere av andres regler.”

Fairclough mener at fokus på *forskjell* (*differens*) er nyttig for den som forsøker å forstå mening av samhandling. Forskjeller mellom ideologier, som eksemplet over viser, fremkommer ofte under de ukentlige reunione (møtene) i seden, og bidrar i vesentlig grad til å skape mening til den aktuelle begivenheten. Ideologier blir ”forhandlet” gjennom presentasjonen av forskjellige meninger, samtidig som artikulering av meningsforskjeller er sentrale i konstitusjonen av den moralske orden og maktforhold (Fairclough 2003:41). Reunionene får mening gjennom nettopp slike forhandlinger fordi de uttrykker forskjeller i forhold til ideologisk ståsted, og det er tydelig at maktforholdene innenfor gruppen her står på spill. Disse sosiale begivenhetene er spesielt sentrale i kampen om hegemoni fordi de

tilhører den *offentlige sfære*. Det vil si at de skaper en forbindelse mellom gruppen som sosialt system og den verden den befinner seg i. Utkommet av møtene blir offentlig i den grad det skapes moralske retningslinjer for hvordan gruppen vil fremstå overfor publikum. De er et ledd i det Habermas beskriver som ”Öffentlichkeits-arbeit” (public relations) – arbeid for å skape offentlig mening (Habermas 2005:10). Møtene kan sies – fortsatt med Habermas’ termer – å tilhøre den *borgerlige offentlighet*; ”sfæren for privatfolk samlet til kritisk publikum” (Habermas 2005:xviii¹⁹), som publikum gjør ”krav på for å bruke den til en konfrontasjon med de offentlige myndigheter om de allmenne regler for samkvem i den fundamentalt privatiserte, men offentlig relevante sfære for varesamkvem og samfunnsmessig arbeid” (Habermas 2005:41).

Under reunionene blir medlemmene ofte konfrontert med hvilken rolle utenforstående forventer at gruppen skal spille innenfor Perugia-kollektivet. Dette foregår ved at representanter fra gruppen tar opp saker klubbledelsen ønsker å ha dialog med supporterne om. Gjennom møter med representanter fra klubbledelsen og de andre supportergruppene²⁰ får Armata Rossas representanter anledning til å være med å drøfte saker som angår hele Perugia-samfunnet, noe som mange ultras ser på som et viktig tiltak for å skape et fellesskap som inkluderer alle som assosierer seg med klubben. Dette fora blir også brukt for å koordinere gruppenes tifo, som er supporterernes organiserte ritualer under kamper.

Noen ganger blir supporterrepresentantene overbrakt formaninger fra klubbledelsen om hvordan disse vil at supporterne skal oppføre seg. Slike formaninger blir behørig diskutert og motstridende ideologier og standpunkt kommer ofte til overflaten under meningsutvekslingen. Slik blir moralske ideer som blir tatt for gitt (*assumptions*), tatt opp til en type kritisk vurdering som ifølge Kant er ”fri og offentlig prøving, ledet av ønsket om å komme til frivillig enighet ut fra det Habermas kaller ”den eiendommelig tvangsløse tvang fra det bedre argument”” (Habermas 2005:xviii²¹).

Mitt inntrykk etter å ha deltatt på slike møter er at nødvendigheten av å involvere seg i voldelige episoder med politi eller andre ultras for å fremstå som *grande ultras* slett ikke

¹⁹ Sitat oversatt av H. Høybraaten (2005) i hans innledning i Habermas 2005.

²⁰ *Centro Coordinamento* er betegnelse på dette forum.

²¹ Sitat oversatt av H. Høybraaten (2005) i hans innledning i Habermas 2005.

aksepteres av majoriteten. Dette inntrykket forsterkes videre av de erfaringer jeg har fra å ha deltatt sammen med gruppen under kamper og reiser, der gruppen fremstår som samlet om å opprettholde et fokus på å unngå konfrontasjoner.

Likevel står diskurser som vektlegger at ultras ikke kan befale andre ultras sterkt. Selv om den *offentlige opinion* som blir resultatet av en reunione tilsier noe annet, blir voldelig eller aggressiv fremtreden sjelden sanksjonert av gruppen. Vold har med andre ord en viss legitimitet og den ideologi som støtter opp om legitimeringen er i stor grad avhengig av at ultras har diskurser tilgjengelig som gjør at vold i ultras-verdenen blir tatt for gitt.

Legitimering av vold

Gjennom å fremme diskurser som fremstiller ultras som voldelige, og vold som et viktig element for å bestemme hvem som er grande ultras, kan Umberto og Roberto både være med på å skape legitimitet for sin aggressive væremåte og på å danne et diskursivt grunnlag for å betrakte nettopp dem som grande ultras. Tekstutvalget som det er referert til kan på bakgrunn av analysen klassifiseres som del av et ideologisk prosjekt der legitimering og idealisering av en partikulær væremåte, i dette tilfellet en aggressiv fremtreden, kan være en av virkningene. Hvorvidt slike virkninger er reelle kommer, som jeg tidligere har vært inne på, an på de som konsumer tekstene, hvilke diskurser og genrer disse har til rådighet i fortolkningen av tekstene og diskursordenen innefor det aktuelle sosiale domenet.

Fairclough definerer *diskursorden* (*order of discours*) som; “summen af de diskurstyper, som bruges inden for en social institusjon eller et socialt domæne. Diskurstyper består af diskurser og genrer” (Winther Jørgensen og Phillips 1999:80). Ultras-grupper representerer et sådant sosialt domene. Aktører som godtar at de opererer innenfor dette domene, som man kan kalle ultras-verdenen, har et begrenset sett av diskurser og genrer de kan benytte seg av hvis de har til hensikt å bli forstått av andre innenfor samme domene. Fairclough utdyper dette:

An order of discours is a network of social practices in its language aspect.

The elements of order of discourse are not like nouns and sentences (elements

of linguistic structures), but discourses, genres and styles (...). These elements select certain possibilities defined by languages and exclude others – they control linguistic variability for particular areas of social life. So orders of discourse can be seen as the social organization and control of linguistic action (Fairclough 2003:24)

Begivenheter der tekster produseres og konsumeres kaller Fairclough *diskursive praksiser* og det er gjennom disse at diskurser virker på *sosial praksis*. Under *kommunikative begivenheter*, som er tilfeller av språkbruk, for eksempel et intervju eller en politisk tale, blir diskursordenen enten reproduisert eller utfordret, og det er gjennom dette forholdet mellom *kommunikativ begivenhet* og *diskursorden* at *sosial praksis* blir påvirket av - og påvirker - *diskurs* (Winther Jørgensen og Phillips 1999:81).

Legitimeringen som er en mulig virkning av den type diskurser Umberto og Robertos trekker på under intervjuet kan videre skje gjennom at aggressiv fremtreden blir *rasjonalisert*. Rasjonalisering er en legitimeringsstrategi Van Leeuwen benevner, hvor prosedyrer blir legitime gjennom at det refereres til *nyttens av institusjonalisert handling* (*the utility of institutionalised action*) og kunnskapssystemene samfunn konstruerer for å gjøre handlingsmønstre kognitivt allmenngyldige (Fairclough 2003:98-99). Aggressivitet og evne til å utøve vold blir fremstilt som nyttig, og til og med nødvendig, fordi gruppens eksistens er avhengig av at medlemmene er i stand til fysisk å forsvare gruppens striscione²². Et slikt forsvar av et banner blir ikke nødvendigvis sett på som rasjonelt innefor Perugia-samfunnet som helhet, men innenfor en ultras-diskursorden vil diskurser som legitimerer vold som middel for bevarelse av banneret kunne benyttes for å legitimere vold generelt. Og det er her Lutheros ideologiske uttrykksmåte skiller seg fra den Umberto og Roberto representerer. Luthero fremstiller bruk av vold som mulig handlingsmåte i gitte situasjoner, mens de to andre uttrykker at vold nødvendigvis hører til det å være ultras. Beskrivelsen som følger, av hvordan gruppe-medlemmene agerer i situasjoner der vold tilsynelatende kan utarte seg, gir en pekepinn på hvor hegemoniet er plassert innenfor gruppen, og viser hvilken ideologi som

²² 'Striscionens betydning og diskurser omkring dette blir behandlet nærmere i neste kapittel.

står sterkest.

Intern justis

Under bussturene til og fra bortekamper reiste vi som oftest eskortert av politi som holdt seg underrettet om hvor andre grupper som var på trasferta oppholdt seg, og de sørget for at vi ikke stoppet på steder langs reiseruten der møter med andre ultras-grupper var sannsynlige. På hjemturen fra kamp mot Como hadde vi imidlertid ikke politieskorte, og ved en av rastestedene langs motorveien hvor vi hadde stoppet for å ta pause observerte vi et trettitalls Lazio-ultras stående i samlet flokk ved en buss. Under tidligere trasfertaer har vi kjørt videre ved anledninger der andre ultras-grupper hadde blitt observert på steder der vi var på vei. Og forklaringen jeg fikk på dette var alltid at dette ble gjort for å unngå bråk. Det som var forskjellig denne gangen var at ingen hadde sett Lazio-bussen før enkelte i vår gruppe hadde begynt å gå ut av bussen. Det som så skjedde var at alle i gruppen ble stående samlet like utenfor vår buss i cirka 10 minutter, til Lazio-gruppen gikk om bord i sin buss og dro videre. Mens de to gruppene sto utenfor hver sin buss, med cirka 100 meters avstand til hverandre, gjorde en av Armata Rossas yngre medlemmer et utbrudd fra sin flokk med hevede armer og knyttede never. Han ga inntrykk av at han ville gå mot Lazio-gruppen og slåss. Han ble straks hentet inn igjen av Mimmo, som er en av de eldste medlemmene og ble så bedt om å roe seg ned.

Lignende hendelsesforløp var såpass vanlig ved situasjoner der grupper som definerte seg som fiender²³ stod ovenfor hverandre, enten med politi oppstilt imellom gruppene eller ikke, at det var mulig å se et mønster i det som utspilte seg: Gruppen som helhet avvartet situasjonen, mens yngre enkeltpersoner sporadisk prøvde å gi inntrykk av å ville slåss, enten ved å gå imot ”fienden” på egen hånd eller ved å stille seg til å speide mot steder der en eventuell fiende kunne dukke opp. At de som ga dette inntrykket reelt ville forsøke å komme seg bort til en fiende ser jeg på som lite sannsynlig ettersom det beskrevne handlingsmønsteret, hver gang jeg observerte det, endte med at noen, enten politi eller eldre gruppemedlemmer – stanset ethvert forsøk fra enkeltindivid på å nærme seg ”fienden.”

²³ Lazio-ultras blir regnet som ekstremt fascistiske og Armata Rossas medlemmer regner de som fiender.

Handlingsmønstrer fra eldre medlemmer var forutsigbart og de unge forventet sannsynligvis at de ble stoppet i sine opptredener før situasjonen utartet seg i farlig retning.

De gangene jeg har registrert ordensforstyrrelser under hjemmekamper, det vil si episoder hvor politiet har grepet inn i situasjoner der supportere fra ett lag har gitt uttrykk for at de ville ta seg inn på et annet lags territorium, har det vært kun et tjuetalls supportere som har trukket mot åstedet der episodene tilsynelatende kunne utvikle seg til bråk. Den store massen ultras trakk seg unna hver gang situasjonen tilspisset seg på noen måte ved ett av områdene utenfor stadion. Jeg var i den situasjonen at jeg ønsket å se hva slike situasjoner innebar og plasserte meg som oftest i den umiddelbare nærhet av steder der konflikter tilsynelatende kunne oppstå. Dette førte ofte til at mine venner kom for å hente meg til ”trygge områder” der den store massen²⁴ av ultras oppholdt seg.

Til tross for at majoriteten av supporterne som befant seg på ”Curva Nord” - som av ultras-gruppene betraktes som ultras-territorium, viste at de ikke var interessert i å delta i konfrontasjoner med andre grupper, mens de få som fremstod som aggressive i trygge situasjoner avstod fra å provosere frem sammenstøt når anledningen bød seg, har diskurser som de Roberto og Umberto ga eksempel på en meget sentral plass i *diskursordenen* innenfor Armata Rossa.

Til tross for at jeg observerte at den store majoriteten av supporterne på ’Curva Nord’ viste liten iver etter å delta i konfrontasjoner når situasjoner oppstod der vold tilsynelatende kunne bli resultatet²⁵, er det umulig å få aksept for diskurser som vektlegger at ultras er fredelige mennesker innenfor et sosialt domene som det ultras-scenen representerer. Luthero kan argumentere med at kameratskap og ”et brennende engasjement for laget” (sekvens 2) er viktige element og diskursordenen åpner for at dette gir mening innenfor ultras-verdenen, men disse tekstsekvensene tyder på at han ikke har diskurser å støtte seg på som kan gi sterk nok mening til et motargument mot de to andre gruppemedlemmenes påstand om at volden er veldig viktig. At Luthero er i stand til, og uredd for, å ytre sine meninger, har jeg erfart

²⁴ Antallet Perugia ultras som trakk mot potensielle konfliktområder var aldri flere enn 40, mens antallet tilskuere som brukte ultras-gruppens territorium – Curva Nord – var mellom 6- og 7000.

²⁵ Dette var som oftest situasjoner der politiet lagde barrierer mellom supportergrupper og enkelte supportere ga uttrykk for å ville forsere disse barrierene ved å stille seg i en gruppe foran politiet med ansiktene dekket av skjerf.

utallige ganger. Og gjennom verbal- og ikke-verbal kommunikasjon signaliserer han ofte at de som viser vilje til å starte konfrontasjoner er uforstandige. Likevel lar han Roberto og Umberto sette frem påstander om voldens viktighet helt uimotsagt. Dette sier noe om hegemoniet innenfor den aktuelle diskursordenen, fordi det viser at påstandene eller diskursene de to benytter seg av, virker som *etablerte sannheter* innenfor det aktuelle sosiale domenet.

Ifølge Gramsci er oppnåelse av hegemoni målet for politiske kamper. Hans konsept av makt vektlegger ikke mulighetene til å bruke tvang – men fokuserer på evne til å oppnå konsens (*consent*), eller i det minste samtykke (*acquiescence*), sammen med ideologi, som viktige faktorer i forbindelse med skapelse eller vedlikehold av maktforhold. Laclau og Mouffes anvendelse av hegemonibegrepet innenfor deres *diskursteori* innebærer at makt ikke sees på som noe som kan besittes eller utøves, men fremstiller kampen om hegemoni som en rivalisering omkring retten til å bestemme hvilke representasjoner av verden som skal anses som universelle. Makt sees i denne forbindelse som en kraft og prosess som produserer det sosiale (Fairclough 2003:45, Winther Jørgensen og Phillips 1999:49).

Umberto og Roberto presenterer sine fremstillinger av vold i forbindelse med ultras-verdenen som universelle sannheter. De erfaringer jeg har gjort meg gjennom min deltakelse i Armata Rossas aktiviteter gjør at det bildet de to skaper av ultras-verdenen ikke stemmer med den virkelighet jeg oppfatter som reell. Deres påstander om 'voldens' viktighet for 'ultras-verdenen' kan motsies, og det kan argumenteres med at de tar feil, men spørsmål om hvordan deres representasjoner av virkeligheten påvirker handling innenfor gruppen kan ikke besvares ved å se på interne forhold isolert. Målet for hvilken kraft deres universalisering har i kampen om ideologisk hegemoni er avhengig av hvor vidt deres representasjoner kan finnes igjen som ideologiserende assumptions innenfor et vidt spenn av tekster (Fairclough 2003:46). De diskurser Umberto og Robertos benytter i sine fremstillinger av ultras som voldelige finner man igjen under diskursive begivenheter på andre nivå både innenfor ultras-bevegelsen, for eksempel i diskusjonsfora opprettet for ultras på Internett, og innenfor forskjellige felt utenfor ultras-verdenen.

Medias egenskaper

Den som leter etter tekster som støtter Umberto og Robertos fremtelling av ultras som voldelige vil med jevne mellomrom finne store mengder materiale i italienske massemedier. I kjølvannet av episoder der ultras har skapt uro, som for eksempel da Lazio-Roma-derbyet ble stoppet etter falske rykter om at en gutt skulle ha omkommet i konfrontasjoner med politi i mars 2004 (La Repubblica 26.03.04), skapes det ofte en kolossal interesse blant mediene for ikke bare å formidle hva som har skjedd, men det produseres i tillegg store mengder stoff der hendelsen blir satt i en større sammenheng og diskutert. Under debatter i media som følger hendelser som denne deltar ofte samfunnsviterer med såkalte ekspertuttalelser, og debatten som kom i den landsdekkende italienske avisen "La Repubblica" etter Roma-derbyet var heller ikke noe unntak. Artikler fra denne debatten vil senere bli brukt som eksempel på akademikerens rolle i skapelsen av en offentlig opinion, men først et lite blikk på det feltet som skapes når vitenskap artikuleres med medieproduksjon.

Akademisk diskurs og media

Pierre Bourdieu mener at det journalistiske felt, selv om det er strukturert som andre felt, skiller seg ut ved at markedskreftene virker sterkere på dette feltet enn hva som er tilfelle ellers. Han skriver:

The journalistic field tends to reinforce the "commercial" elements at the core of all fields to the detriment of the "pure". It favours those cultural producers most susceptible to the seductions of economic and political powers, at the expense of those intent on defending the principles and the values of their professions (Bourdieu 1998:70).

Videre presiserer Bourdieu at det journalistiske feltet – gjennom "the intervention of cultural producers located in an uncertain site between the journalistic field and specialized fields" – utøver makt over og påvirker kulturproduksjonen innenfor filosofien og samfunnsvitenskapene (Bourdieu 1998:74).

Tilblivelsen av en artikkel jeg selv ble brukt som kilde til i en norsk nettavis kan eksemplifisere Bourdieus argument: En journalist som jobbet i TV 2 Nettavisen ble tipset av en venn om at jeg holdt på å skrive hovedfagsoppgave om italienske ultras, og tok så kontakt for å gjøre et intervju i forbindelse med en artikkel han ønsket å skrive om forhold innenfor fotballen i Italia. Jeg sendte før intervjuet ble gjennomført et utdrag av det jeg hadde skrevet generelt om italienske ultras i tillegg til en beskrivelse av Perugia-gruppene. Intervjuet ble gjennomført over telefon, og jeg fortalte om mitt feltarbeid og hvilke erfaringer jeg hadde gjort gjennom dette. Før artikkelen gikk i trykken stakk jeg innom avisens redaksjon for å kontrollere artikkelen og å la meg fotografere. Journalisten sa i forbindelse med gjennomlesingen at han hadde lest stoffet jeg hadde sendt, og at han fant det interessant, men at teksten dessverre ikke var aktuelt som bakgrunn for noen artikkel i nettavisen. Han sa at kun det jeg kunne fortelle som var relatert til vold og action var sensasjonelt nok til å kunne brukes i artikkelen.

Stykket var skrevet helt i tråd med opplysninger jeg hadde gitt i intervjuet og ingen argumenter var lagt til av artikkelforfatteren, men til tross for dette førte fokuset og oppbyggingen av artikkelen til at den presenterte supporterulturen som voldelig. Eventuelle lesere av artikkelen kan bli ledet til å tro at fokuset i mitt akademiske arbeid var rettet mot vold, og at jeg hadde opplevd mye vold blant supportere. Dette ble gjort ved først å knytte hovedfagsoppgaven til et uspesifisert ”problem” i italiensk fotball i overskrift og ingress: Overskriften på artikkelen ble ”Italia har et stort problem” og i ingressen var det skrevet ”Italiensk fotball har et stort problem, mener Ole Erik Klinge. Han har reist sammen med italienske Ultras i åtte måneder, og skriver nå hovedfagsoppgave om dette” (TV 2 Nettavisen 2005). Senere i artikkelen ble dette ”problemet” identifisert som vold.

Artikkelen evner å fremstille helheten av mitt budskap, men samtidig blir fragmenter som ifølge journalisten var salgbare som stoff i massemedia spesielt rikt og detaljert beskrevet, slik at hovedinntrykket stykket gir er at mine undersøkelser avdekker en utbredt bruk av vold blant italienske supportere. Subjektive uttalelser og fortellinger om enkelthendelser som omhandlet vold representerer hovedfagsoppgaven min i svært liten grad, likevel skapes et inntrykk i artikkelen av at mine undersøkelser kan underbygge påstander

om at italienske supportere er voldelige og at dette er tema i oppgaven.

Dette eksemplet blir ikke brukt for å vise hvilken makt journalister har, men heller i tråd med Bourdieu, hvordan et journalistisk felt som er i markedets makt kan påvirke samfunnsvitenskapens rolle som kulturprodusent (Bourdieu 1998:68). Jeg glemmer heller ikke min egen rolle i produksjonen av artikkelen, og kommer tilbake til denne når samspillet mellom media og det vitenskapelige feltet beskrives nedenfor.

Media og det journalistiske feltet er, ifølge Bourdieu, i en særstilling i forhold til blant annet det vitenskapelige feltet, fordi journalistikk blir verdsatt gjennom sin oppslutning fra konsumenter samtidig som de oppnår legitimitet for sitt virke gjennom å gjøre krav på å fremstille ”den objektive sannhet.” Journalisten kan, ved hjelp av vitenskapspersoner som intervjuobjekter, gjøre krav på å fremstille en objektiv sannhet i og med at vitenskap blir ansett som objektiv viten. Samtidig har journalisten ofte et press på seg i forhold til at det han produserer skal selges, og det som selger best er ofte det sensasjonelle. Det objektive og det sensasjonelle innenfor det journalistiske feltet er ofte motsetninger, og det er balanseringen av disse motsatte dydene som skaper omdømmer for profesjonell moralitet (Bourdieu 1998:69 – 70).

Hvis det journalistiske feltet har den innflytelsen på hvordan samfunnsvitenskapen påvirker diverse sosiale felt som Bourdieu beskriver, henger vitenskapens omdømme for profesjonell moralitet tett sammen med journalistikkens moralitet, fordi journalistiske valg ofte avgjør hvordan forskningsresultater blir presentert i media. Vitenskapsmenn, kanskje spesielt samfunnsviterer, bør være bevisste på de beskrevne mekanismer og at det moralske ansvaret for kulturproduksjonen som skjer gjennom samspillet mellom media og vitenskap derfor hviler vel så mye på det ene felts representanter som det andre. Poenget med denne argumentasjonen er derfor ikke å kritisere journalisters beskrivelse av vitenskapelige resultater og heller ikke deres beskrivelse av supporterkultur, men å vise hvordan diskurser dannes i samspillet mellom tre aktører: samfunnsvitenskap, media og publikum. I tilblivelsen av artikkelen som her brukes som eksempel har alle disse tre kategoriene vært med på å påvirke innholdet som blir presentert: Enkelt forklart kan man si at publikum som leser avisen påvirker innholdet gjennom sine lesevaner og preferanser. Videre har

samfunnsvitenskapen, gjennom den faglige ballast jeg, og eventuelt også journalisten, har fått gjennom å lese andre forfatters arbeid om samme tema, påvirket de synspunkt som blir presentert. Til slutt kommer medias delaktighet, først og fremst gjennom journalistens faglige valg og bearbeidelse av stoffet, og selve mediets evne til å spre informasjonen til et bredt publikum.

Spørsmålet som så dukker opp er: Var ikke jeg da medvirkende til at det hele ble en artikkel som fremstilte italienske supportere som voldelige? Blant annet ved å gjengi diskurser som jeg oppfattet som vanlige blant ultras og som omhandlet volden, uten å presisere at nettopp disse var diskursive data og ikke representasjoner av handling, ble disse trolig forstått av journalisten, og senere fremstilt i artikkelen, som noe som virkelig hendte. For eksempel står det skrevet i artikkelen:

Hvis noen prøver å ta ditt territorium eller striscionen (et stort banner med gruppens navn), må du forsvare deg. Men du får ikke bruke kniv eller våpen, du må kjempe med nevene. En del yngre fans i enkelte klubber har begynt å bruke kniv, men det er ikke en del av ultras-kulturen (TV 2 Nettavisen 2005).

Under intervjuet ga jeg denne beskrivelsen som et eksempel på moralske regler som verserer innenfor ultras-miljøer, ifølge flere ultras jeg har snakket med, og som vitenskapelige artikler dokumenterer at eksisterer (Balestri og Roversi 2000:190-191). Det som for øvrig ikke kommer klart frem i artikkelen er at det jeg beskriver ikke er virkeligheten, men derimot gjenfortalte representasjoner av virkeligheten. Jeg har ikke noe objektivt grunnlag for å påstå at det som er beskrevet virkelig skjer, og siden artikkelen ikke spesifiserer at det er diskursive data som presenteres er sjansene til stede for at leseren tolker teksten som om den bygger på objektive data. I en vitenskapelig publikasjon stilles det krav til at data presenteres på bestemte måter, for eksempel at det presiseres hvordan data er hentet inn, hvilke kilder som er brukt og så videre, mens en avisartikkel av denne typen kan presenteres uten at det presiseres hvordan bakgrunns materialet ble skaffet tilveie. Vitenskapspersonen blir på en måte garantist for en objektivitet han ikke har kontroll på om blir ivaretatt når han innlater

seg på dette feltet som Bourdieu kaller ” a poorly defined intermediary position between academic esotericism²⁶ and journalistic ”exoterism.”

Italienske samfunnsvitere som beskjeftiger seg med studier av fotballsupportere må regne med komme i en slik posisjon, hvor de skal forsøke å innvie de uinnvidde i sine studier. Det er tre grunner for å påstå dette: 1) Fordi stoff om fotballsupportere er interessant for pressen, spesielt når det er vold og bråk som beskrives (Balestri og Podaliri 1998). 2) Fordi interessen vitenskapspersoner viser for fotballen er overfokuset på hendelser relaterte til vold og hooliganisme (De Biasi og Lanfranchi 1997). 3) Fordi italienske supportere er ”storkonsumenter” av avisstoff om fotballkamper og medhørende hendelser (De Biasi og Lanfranchi 1997).

Sosiologen De Biasi og historikeren Lanfranchi beskriver dette området innenfor italiensk massemedia slik:

Three national daily sports newspapers offer Italian football fans not only news, but abstract and complex reflections upon matches and surrounding events. The Italian spectator is thus often a sort of ‘theorist’ on his favourite sport, equipped with a sophisticated lexicon, exercised at a high level of abstraction (De Biasi og Lanfranchi 1997:87)

I forbindelse med det avbrutte Roma-derbyet som er beskrevet ovenfor ble det i den landsdekkende italienske avisen, La Repubblica, presentert en lang serie artikler der diverse *eksperter* uttalte seg om problemene med vold i forbindelse med fotball. Blant de som uttalte seg var Carlo Balestri (La Repubblica 23.03.04) og Tim Parks (La Repubblica 24.03.04). Parks er kjent som forfatter av blant annet boken ”A Season with Verona” (Parks 2002) hvor han beskriver sine opplevelser med Verona-supportere gjennom en hel fotballsesong. Balestri er leder for ”Progetto ultrà” som er et EU-finansiert prosjekt for å forebygge rasisme blant italienske fotballsupportere (Balestri og Podaliri 1998). Begge fremstår som *eksperter* når de uttaler seg om den aktuelle saken - Parks som kjent forfatter, og Balestri som profilert

²⁶ Esoterisk – kun kjent av innvidde (Engelsk blå ordbok 1999).

prosjektleder. Samtidig har de til felles at de er høyt utdannede. Parks er professor i engelsk litteratur ved Università IULM i Milano og Balestri er sosiolog.

Kategorisering

Av de artiklene Parks og Balestri skrev i kjølvannet av episoden på Stadio Olimpico, og gjennom det jeg har lest av dem generelt, fremstår de to som forsvarere av ultras-gruppene, som av deler av pressen for øvrig blir utpekt som skyldige for at stemningen blant publikum ble så amper at kampen måtte avbrytes. Artikler i La Repubblica beskrev situasjonen som førte til avbruddet, blant annet ryktene om at en gutt var drept av politi, som at den var planlagt og fremprovosert av ultras, noe de i en senere artikkel avkreftet (La Repubblica 26.03.04). Da hadde Balestri allerede gjennom et intervju i den samme avisen benektet påstandene om at ryktene var ledd i et komplott, og forklarte hendelsen som et resultat av en konflikt mellom supportere og sikkerhetsstyrker som har pågått lenge ("*un conflitto tra tifosi e forze dell'ordine che dura da tempo*"). Sammen med at økonomiske forhold hadde gjort fremtiden for klubben AS Roma usikker utgjorde denne konflikten ifølge Balestri en miks som skapte en eksplosiv situasjon. Dette forklarer Balestri uten å nevne ultras som part i konflikten, men han benytter en bredere kategorisering av de involverte publikummere ved å bruke termen *tifosi*, som betyr supportere (La Repubblica 23.03.04).

Tim Parks, som har reist sammen med Veronas beryktede supporterskare, unngår også å bruke kategorien *ultras* om sitt reisefølge, til tross for at det flere beskrivelser av voldelige elementer og hendelser i boken "A Season with Verona." Han beskriver altså ikke episoder av vold i lys av at det er ultras som deltar.

Parks og Balestri unngår på denne måten en unødvendig stigmatisering av ultras som er en utsatt kategori i så måte fra før. Det kan argumenteres med at de ved å knytte vold til en større kategori *tifosi* (supportere) oppnår at flere blir stigmatisert, men siden *supportere* er en mye større kategori enn *ultras*, og at det å støtte et fotballag oppfattes som noe allment blant italienere (Ginsborg 2003), vil ikke en slik sammenkobling virke negativt på enkeltgrupper slik koblingen mellom ultras og vold kan gjøre.

Ved å bruke et mer nyansert språk enn de som til en hver tid kategoriserer vold i

forbindelse med fotballen som ultras-vold, unngår Parks og Balestri å bidra til universaliseringen av diskurser der sammenkoblingen mellom ultras og vold blir tatt for gitt. De bidrar på denne måten til å styrke de diskurser som kan nyttes til å utfordre Umberto og Robertos forsøk på å legitimere sin kamp for et voldelig ultras-image.

Antonio Roversi, som er professor i sosiologi ved Università di Bologna, er en annen profilert italiensk forfatter som skriver om fotballsupportere. Hans forfatterskap kan brukes som eksempel på samfunnsfaglig litteratur som produserer eller vedlikeholder diskurser som Umberto og Roberto kan benytte i sine bestrebelser på å overbevise sitt publikum om at det sentrale element i ultras-kulturen og ultras identitet er volden.

Roversi argumenterer i en artikkel med tittelen ”The birth of the ’ultras’: The rise of football hooliganism in Italy” for at det finnes mindre alvorlige former for voldsutøvelse, og at denne type vold kjennetegnes ved at den utøves av vanlige supportere (ordinary supporters), mens hooliganisme er den type vold som utøves av ultras. Han bruker resultatene fra en undersøkelse utført ved Istituto Cattaneo di Bologna for å belyse en del aspekter ved fotballrelatert vold (Roversi 1994). 264 Bologna-supportere mottok spørreskjema i løpet av reisen til en bortekamp mot Verona den 18. mars 1990 og det ble i tillegg utført dybdeintervjuer.

Roversis beskrivelse av italiensk hooliganisme vitner om forhold i italiensk fotball som få vil nekte på er reelle. Men når han kommer til analysen, eller mer presist, til sin kategorisering av intervjuobjektene, benytter Roversi et språk som gjennom blant annet måten han sidestiller begrepene ultras og hooligans på, gjør at han ikke evner å fremstille resultatene av undersøkelsen på en objektiv måte. Han kategoriserer undersøkelsens utvalg først som ”young ’ultras’” (Roversi 1994:360), og siden uttaler han: if we ask todays ’ultras’ about this – or at least, this is what we found in our research among younger Bologna hooligans - ...” (Roversi 1994:369).

Han plukker seg ut et utvalg av unge supportere på bakgrunn av at de er med på en bortekamp organisert av en ultras-gruppe, og klassifiserer så alle som tar seg tid til å svare på skjemaet som hooligans²⁷. I tillegg blir alle organiserte grupper som utøver fotballrelatert

²⁷ 26 prosent av disse svarte negativt på spørsmålet ”Do you cause trouble at the ground?” (Roversi 1994:379)

vold klassifisert som ultras, uavhengig av hva de selv definerer seg som gjennom måten han lager et skille mellom *vanlige supportere*, som kan utøve mindre alvorlige former for vold, og *ultras*, som utfører den alvorlige formen for vold, nemlig hooliganisme (Roversi 1994:363 – 364).

Roversis presentasjon av ultras-kulturen er, som De Biasi og Lanfranchi også er inne på, veldig subjektiv. De to hevder at "... his focus is mainly on the degeneration of supporter behaviour, and neglects other important aspects of the culture and the form of organized supporters" (De Biasi og Lanfranchi 1997:98). I Roversis artikkel blir supportere, som det fremkommer av undersøkelsen at ikke har deltatt i fotballrelatert vold, fremstilt som hooligans:

Those who have taken part in episodes of football hooliganism are above all the youngest. 64% of those who claim to have been involved in [violent] incidents relating to football matches are less than 21 years old. On this case the girls are a tiny minority: only 8.4% of the female 'ultras' seem to have taken part in this type of incidents. Again, students account for only 16% of those who replied "yes" compared to 83% of those in employment (Roversi 1994:380).

Når Roversi gjennom hele artikkelen kategoriserer utvalget i undersøkelsen som ultras eller hooligans kommer han, gjennom sin definisjon av ultras som *supportere som utfører en alvorlig form for vold* i skade for å klassifisere segmentet av utvalget som svarer at de ikke har deltatt i voldelige hendelser som voldelige supportere. Dette viser at kategoriseringen av ultras som hooligans er villedende og trolig forvrenger virkeligheten.

Roversi har også gitt ut en bok med tittelen "L'odio in Rete: Siti ultras, nazifascismo online, jihad electronica (Hatet på nett: Ultras-sider, nazifascisme online, elektronisk jihad) (Roversi 2006). Her sidestiller han begrepene ved at han ramser dem opp. Dette er oppramsing fordi *e* (og) er utelatt mellom *nazifascismo online* og *jihad elektronica*, noe som gir den effekt at begrepene blir fremstilt som likeverdige (Fairclough 2003).

Sidestillingen av begrepene ultras og hooliganisme, er også populær hos sensasjonsivrige italienske journalister (Balestri og Podaliri 1998), som leses både av det generelle publikum og ultras. ”L’odio in Rete” er for eksempel anmeldt på nettsiden www.tifonet.it som henvender seg til ultras og generelt fotballinteresserte. Nedenfor bokanmeldelsen er det opprettet et diskusjonsforum der lesere uttaler seg om Roversis fremstilling av ultras.

Hvilke konsekvenser presentasjonen av ultras får når fokus rettes ensidig mot volden, kan anes hvis man ser på hvilke supportere som har nytte av denne type diskurser. Den interne maktkampen i gruppene om hva som er akseptabel oppførsel av ultras, er avhengig av hvilke diskurser som er tilgjengelige, og som jeg har vært inne på avgjøres diskursenes ideologiske kraft av det spenn av tekster som reproducerer dem. Derfor, og fordi ekspertsystemer står i en særstilling i forhold til andre tekstprodusenter slik Bourdieu og Giddens beskriver, vil Roversis tekst som fastslår at ultras er ensbetydende med hooligans virke som et redskap som de med mest hang til vold kan benytte til å legitimere fotballvolden overfor andre ultras. Og videre – de får hjelp av de samme diskursene til å fastslå at de selv er *grande ultras*, i motsetning til de som avstår fra vold, i og med at ultras per definisjon er voldelige ifølge Roversis kategorisering.

Alberto demonstrerte under et besøk på Joyce, en irsk pub i det historiske sentrum av Perugia, et forsøk på å sammenstille begrepene ultras og hooligans for gi et inntrykk av Armata Rossa som en voldelig gruppe. Han viser her en vilje til å sammenstille de nevnte begrepene *ultras* og *hooligans*, og bruker en historie til å legitimere denne sammenstillingen og dermed til å selv skape seg et image som voldelig. Denne formen for legitimering, hvor han ”bygger opp” et bilde av ultras som voldelige, klassifiseres av Fairclough som *mythopoesis* – legitimering overbrakt gjennom narrativ (legitimation conveyed through narrative) (Fairclough 2003:98):

Vi er firesammen, og sitter langs baren og drikker øl. Jeg har Paolo og Leonardo til venstre for meg, og Alberto sitter på min høyre side. Det er fredagskveld og høy musikk i puben, og derfor kun mulig å føre samtaler på tomannshånd slik som vi sitter ved bardisken. Alberto ser på glasset mitt og bemerker at jeg drikker engelsk øl. Jeg drikker Guinness, som er

et irsk brygg, men før jeg rekker å korrigere han i så måte, får jeg et spørsmål jeg finner det mer interessant å følge opp:

Alberto: ”Er du en god (buon) hooligan Erik”?

Ole E: ”Det fins ikke noe sånt som gode hooligans.”

Alberto: ”Ikke”? (humrer).

Ole E: ”Engelske hooligans og ultras er to forskjellige ting... en del folk liker å sammenligne ultras-grupper med hooligans, men det blir feil.”

A: ”Å.” (humrer fortsatt)

Ole E: ”Hooligans er folk som går på kamper bare for å lage bråk... for voldens skyld... de bryr seg ikke så mye om fotballen... de som sitter i curva i England er ekte supportere, som synger som ultras... men blant disse er det små grupper som er ute etter å slåss, og disse er hooligans...”

A: ”Nei nei, Erik... en gang var det også mye vold... du vet vi var på vei fra kamp i Napoli...”

Ole E: ”Ja, jeg har hørt historien... du var ikke med bussen som ble angrepet, eller?”

A: ”... jeg var i en annen buss, vi kom etterpå... minibussen hadde kantret etter at Ternanasupportere kastet en stein gjennom ruta... vi kom og så alle blodige... etterpå gikk vi løs på politiet, ambulansespersonell, brannmenn, alle...”

Alberto ville ikke godta mitt argument om at ultras ikke var hooligans, og fortalte denne historien med en vektlegging av det voldelige aspektet. Jeg har hørt historien fra fire forskjellige personer, men bare denne gangen ble volden mot politi og hjelpemenn trukket frem. Han fortalte også en historie om en gang en Torino-spiller hadde slått en Perugia-supporter. Perugia-supporterne tok seg senere inn i et hotell der Torino-spillerne holdt til og tok hevn. I følge Alberto var to spillere såpass banket opp at de ikke kunne spille neste kamp. Dette er ett av flere eksempler på at Alberto liker å fremstille seg som medlem

av en voldelig gruppe. Umberto røpet også at Alberto, etter at han hadde overhørt litt av mitt intervju med Luthero, beklaget seg over at vi ikke snakket om det viktige ved ultras-verdenen, nemlig volden. Dette var foranledningen til at Umberto og Roberto meldte seg på intervjuet hvor de forsøkte å sikre seg at jeg skulle se det bildet de ønsket å fremstille som det riktige.

Dette, og tidligere gitte eksempler, etterlater lite tvil om at samfunnsviterer og visse segmenter av ultras-gruppene benytter overlappende diskurser innenfor sine respektive sosiale felt. For å få en forståelse av hvilken betydning det har at to så distinkt forskjellige felter produserer diskurser med et så likt meningsinnhold som her er vist, vil jeg se på hvordan disse diskursene skaper mening når de artikuleres sammen med andre diskurser i det lingvistiske marked.

Ultras, vold og det lingvistiske marked

Bourdieu ser på språklig handling som *lingvistiske produkt* som spres i et *lingvistisk marked*. Media – eller nærmere bestemt avisartikler som jeg skal behandle nedenfor, utgjør et slikt lingvistisk marked. Avisjournalister, ultras og samfunnsviterer henter ofte inn tekster fra hverandres lingvistiske markeder, og ”låner” på denne måten lingvistiske produkter til egen tekstproduksjon. De lånte lingvistiske produktene blir påvirket av interne forhold innenfor det spesifikke lingvistiske markedet hvor de artikuleres (Bourdieu 1991:37).

I en artikkel jeg omtalte i forrige kapittel, hentet fra avisen ”La Nazione” i lokaldelen for Umbria (24.03.2002), benyttet artikkelforfatteren en diskurs som jeg ofte opplevde ultras utrykke da han skulle forklare at to av Perugias supportergrupper ikke var til stede under en kamp mot Brescia.

Non c'erano due striscioni storici oggi a Brescia al seguito del Perugia, quelli del tifosi della “Brigata” e dell’”Armata Rossa”: To historiske striscioner manglet i dag i Brescia i følget til Perugia, disse til Brigata og Armata Rossa.

Artikkelen skulle informere om at Armata Rossa og Brigata Ultras ikke var med i følget med de andre Perugia-supporterne til Brescia, og han brukte striscionene som metaforer for de to gruppene på samme måte som jeg har vist eksempel på at Leo gjorde da han forklarte at gruppen måtte dra til Genova med at striscionen måtte være til stede på stadion. Det gikk frem av måten han sa dette på at gruppen og gruppens striscione kan fremstilles som to sider av samme sak.

Dette viser at diskurser fra et lingvistisk marked kan spres til andre, men det sier ingen ting om hvordan forskjellige årsaksforhold møtes og påvirker hverandre slik at språket skaper betydninger ut ifra hvilke årsakssammenhenger som påvirker hverandre, slik de gjør ifølge Bourdieu (Bourdieu 1991).

For å vise dette vil jeg benytte metoder innenfor Faircloughs kritiske diskursanalyse sammen med Bourdieus teorier, og se på *diskursiv praksis*, som beskriver feltet der tekster produseres og konsumeres, i forhold til *lingvistiske markeder* (Winther Jørgensen og Phillips 1999:80), og analysere en del av en artikkel skrevet av sosiologene Dal Lago og De Biasi, der tekst fra ultras-verdenen, media (film) og samfunnsvitenskapen møtes og virker på hverandre:

As one of the leaders of the *Fossa dei Leoni* told us during an interview:

During a fight with the 'Drughi' [Juventus *ultra* group] one of them came near to us [the leaders]. We did not attack him and we told him to run away as quickly as possible. If he should happen to be found among the others [ordinary members of the *fossa*] he would be severely wounded.

In this sense the *ultra* violence is mainly ritual. (Dal Lago og De Biasi 1994:86).

På syttitallet, samtidig med at ultras-bevegelsen vokste seg stor i Italia, kom regissøren Stanley Kubrick med filmen 'A Clockwork Orange', der hovedpersonen Alex sammen med

andre gjengmedlemmer fordriver tiden med overfall, voldtekt og drap. Et nærmere innblikk i denne filmen kan gi en bedre forståelse for hvordan diskurser fra forskjellige sosiale domener blir tilbudt på (det lingvistiske) markedet. Filmen åpner med en scene der Alex introduserer seg selv og sine tre gjengmedlemmer eller *drugies* som sitter i "the Korova Milk Bar" og drikker "Moloko Drenkrom." Alex forklarer at denne drikken "would sharpen you up and make you ready for a bit of the old ultra-violence." De går så ut og banker opp en full gammel mann som ligger og synger i en undergang. Videre i filmen blir seeren vitne til usminkede scener fra en ungdomsgjengs hverdag der uprovosert og blind vold – 'the ultra-violence', blir utført av ren lyst (Kubrick 1971).

Karakteren Alex ble ifølge Podaliri og Balestri modell for noen av åttitallets mest voldelige grupper som opererte innenfor den italienske supporterarenaen:

Such groups were mainly interested in fighting and belonged to the hedonistic 'freak-out' culture whose model was not the metropolitan street guerrillero, but Alex, the young super-thug in Clockwork Orange, whose effigy started to appear in various curve, replacing the 'Che Guevara' portrait (Balestri og Podaliri, 1998:94).

Både den delen av teksten hvor lederen fra Fossa dei Leoni er sitert og kommentaren artikkelforfatterne har til hans uttalelser kan føres tilbake til filmen 'a Clockwork Orange'. Anthony Burgess, som skrev romanen som filmen bygger på, fant opp en ny type slang som Alex, fortelleren i boken, benytter. Navnet på Juventus-gruppen, 'Drughi', som er 'Drugies' på italiensk, og uttrykket 'the ultra violence', som artikkelforfatterne benytter, har sin opprinnelse i 'Nadsat' som Burgess kalte sitt fantasispråk (Burgess 1962).

Når grupper som hovedsakelig var interessert i å slåss adopterte Alex som rollemodell, som Balestri og Podaliri beskriver, er det ikke overraskende at hans språk også i en modifisert utgave blir importert til deres *lingvistiske marked*. Som Bourdieu påpeker har forskjellige produkter i et marked forskjellig verdi, og det samme gjelder for lingvistiske produkter. Enkelte talere innehar en kompetanse som gjør at de kan produsere uttrykk som er

spesielt høyt verdsatt innenfor et bestemt marked, og denne ferdigheten er skjevt fordelt mellom medlemmene av samfunnet. Denne form for kompetanse kaller Bourdieu *lingvistisk kapital* og den består av en evne til å produsere *lingvistiske produkter* som er tilpasset spesifikke *lingvistiske markeder* (Bourdieu 1991:18).

Slangen Alex bruker når han snakker i 'A Clockwork Orange' gir han en lingvistisk kapital som gjør at han kan manøvrere lett innenfor det spesifikke lingvistiske markedet gjengkulturen representerer. Dette kommer frem på den måten at han lett overtaler sine gjengmedlemmer når det forekommer uoverensstemmelser mellom han og dem, mens det når han forsøker å overtale sin tilsynsverge til å tro at han ikke har gjort noe galt kommer frem at han mangler de lingvistiske redskapene som skal til for å overbevise.

Som jeg skal komme nærmere inn på i et senere kapittel har ultras sitt eget "språk" i og med at de snakker *perugino* seg imellom. Jeg viser også der at det ikke er regnet for god kutyme å snakke dialekt ved offentlige anledninger i Italia. Generelt kan man si at ultras-språk unngås brukt ved offentlige anledninger fordi dette avslører et stigma og fordi det ofte fører til uønskede effekter, som for eksempel at en får dårlig service på restaurant. Å bruke ultras-språk på restaurant vitner med andre ord om lav lingvistisk kapital.

Ekstremt voldelige grupper på åttitalet har som Balestri og Podaliri hevder adoptert elementer fra filmen 'A Clockwork Orange', og det er derfor sannsynlig at disse gruppene, på samme måte som flere av dagens ultras, beskrev sine voldelige aktiviteter som 'ultraviolenza' som er det italienske ordet som samsvarer med Burgess' 'ultra violence'. Den 6. desember 2006 fikk jeg ved å søke etter italienskspråklige sider med søkeordet 'ultraviolenza' på Google.com sine søketjenester. Det ble 81200 treff. Ved å kombinere søkeordene 'ultraviolenza' og 'calcio' (fotball) fikk jeg 1290 treff, og ved en kombinasjon av 'ultraviolenza' og 'Arancia Meccanica' (Clockwork Oranges italienske tittel) fikk jeg 1380 treff. Noen av disse sidene var diskusjonsforum for og av ultras, andre hadde filmen som tema, mens flertallet av sidene som kom opp med samfunnsfaglig innhold hadde beskrivelser av supporterkultur som hovedinnhold. Dette viser at begrepet *ultra violence* (italiensk: *ultraviolenza*) som Burgess begynte å bruke i forbindelse med sin roman, nå til en viss grad

er innarbeidet i det italienske språket, og det indikerer at termen like ofte blir forbundet med fotball som med filmen/novellen.

Ultras språk har trolig liten direkte innflytelse på det offisielle italienske språket fordi språket – som beskrevet ovenfor – egner seg best til internt bruk. Bourdieu gir en historie om en fransk borgermester som under en offisiell feiring i sin egen by holder en tale på dialekt, til tross for at bruk av dialekt i offentlige anledninger er dårlig kutyme i Frankrike slik som i Italia. Borgermesteren kan gjøre dette, sier Bourdieu, fordi alle vet at han behersker det dominante språket, så når han benytter dialekt i talen blir språket oppfattet av tilhørerne som ”dialekt av topp kvalitet” (*good quality Béarnais*), mens det fremført av en bonde som ikke hadde samme stødige beherskelse av det offisielle franske språket ville blitt vurdert som et språk av lavere verdi (Bourdieu 1991:19).

Av samme grunn kan akademikere og journalister med hell importere *lingvistiske produkter* eller uttrykksformer fra ultras-bevegelsens *lingvistiske markeder* til de dominante språks marked, til tross for at samme språk ville virket vulgært hvis det ble uttrykt i det offentlige rom av ultras. Når Dal Lago og De Biasi kommenterer volden som intervjuobjektet beskriver, kategoriserer de først volden som ’ultra violence’, og så blir den karakterisert som ’mainly ritual’ i setningen: ”In this sense the *ultra violence* is mainly ritual.” (Dal Lago og De Biasi 1994:86). Her trekker forfatterne inn et uttrykk, *ultra violence*, fra en diskursorden innenfor ultras-bevegelsen og mikser denne med en typisk akademisk diskurs når de beskriver volden som rituell²⁸. Når diskurser fra forskjellige diskursordener blandes på denne måten er dette både en indikasjon på og en spore til diskursiv- og dermed sosiokulturell - endring (Winther Jørgensen og Phillips 1999:84). Dette er en type kreativ *diskursiv praksis*, hvor diskursene blandes på en ukonvensjonell måte fordi den på den ene side trekker på en diskurs som fremstiller ultras som ultravoldelige, altså svært voldelige tolket i lys av at begrepet (*ultra violence*) ble brukt til å beskrive ekstremt voldelige handlinger utført av Alex, og på den andre side demper alvorligheten i fremstillingen av volden ved å kalle den rituell. Hvilken ny mening som skapes i denne interdiskursive miksen, som Fairclough kaller det,

²⁸ Det kommer frem av den videre teksten i artikkelen at forfatterne med ’rituell vold’ mener en vold som begrenser seg til handlinger for å vise mot og styrke overfor sine frender, og at den fysiske volden er svært begrenset og kontrollert. Analysen forutsetter en slik tolkning av begrepet.

beror på hvilke diskurser mottaker har til rådighet for å forstå eller fortolke. Eller sagt på en annen måte og mer i tråd med Bourdieu blir tekstens mening skapt gjennom forholdet tekstprodusent bevisst eller ubevisst etablerer mellom sin egen tekst og andre tekster som samtidig tilbys innenfor de diskursordener mottaker har til rådighet (Fairclough 1995b:56). I dette tilfellet kan mottaker ha sett filmen 'A Clockwork Orange' og ha kjennskap til de diskursive uttrykk Alex benytter, og dermed tolke uttrykket 'ultra violence' i lys av dette. En slik påvirkning vil kunne føre til at mottaker assosierer ultras med den voldelige Alex. Balestri og Podaliris tekst der de beskrev grupper som var svært voldelige og hadde Alex som rollemodell vil være et annet eksempel på en diskurs mottaker kan støtte seg på og således ende opp med en lignende fortolkning av Dal Lago og De Biasis tekst.

Ved å bruke begrepet *ultra violence* om det de beskriver som den rituelle og milde formen for vold, bruker forfatterne begrepet på en måte som er forskjellig fra de som bruker begrepet i den betydning filmen proklamerer - som rå, tilfeldig og hensynsløs. Virkningen av denne interdiskursive miksen kan bli at begrepet 'ultra violence' blir tolket som et mildere begrep fordi det benyttes for å beskrive en rituell og mer uskyldig vold enn den vold som forbindes med Alex. Men teksten kan også få den virkning at forståelsen av begrepet *ultra violence* brer seg til mer generelt å omfatte ultras og ikke bare de som utøver vold på samme måte som Alex, fordi den her blir brukt i forbindelse med ultras som aktivt prøver å begrense bruken av fysisk vold. Ukonvensjonelle måter å mikse diskurser som her er vist er eksempel på hvordan samfunnsviterer kan være med på å forandre diskursiv praksis, og dermed sosial praksis. Ved å introdusere begrep fra ultras-verdenen og blande dem med vitenskapelige diskurser, kan ideologien til ultras på denne måten bli en del av offentlig opinion, og innvirkningen på sosial praksis kan bli ytterligere stigmatisering – også av fredelige ultras, fordi beskrivelsen av ultras som voldelige supportere generaliseres.

4. SYMBOLANALYSE – VOLDENS BETYDNING

Vold og mening

Dette kapittelet skal få frem logikken bak diskurser som fremstiller deltakelse i voldelige konfrontasjoner som nødvendig for de som vil bli betraktet som *grande ultras*. Ifølge Fairclough er diskurs en sosial praksis som står i et dialektisk forhold til andre sosiale praksiser. Diskursene konstituerer den sosiale verden og blir samtidig konstituert av andre sosiale praksiser. Dermed er diskurser både konstituerende og konstituerte (Fairclough 1992). Vold blir i forrige kapittel beskrevet som en delvis diskursivt konstituert praksis. I det som følger vil jeg vise hvordan sosiale praksiser kan konstituere diskurser om vold innenfor ultras mentalité.

Volden, som jeg vil hevde er stigmaets ”ansikt” uttrykkes gjennom symboler og ritualer, og det er denne typen sosiale praksiser jeg vil bruke som eksempler på at diskurser er konstituert. Jeg vil ved hjelp av antropologisk teori - i hovedsak symbolanalyse og teorier som finnes innenfor litteraturen om ære, belyse hvordan kodekser som angår gruppenes forvaltning av striscionen og hellige territorier kan gi mening til diskurser som kategoriserer ultras som voldelige.

Symbolsk krig

Bromberger beskriver supporterernes opptreden på italienske fotballstadioner som teatraliske ritualer. Han argumenterer med at fotballspillet, som går ut på fysisk å forsvare seg mot eller angripe en motstander, tar form av en ritualisert symbolsk krig. Spillet, med dets antagonistiske karakter og innebygde identitetsaspekter, gir supportene en scene hvor de kan spille ut sosiale relasjoner og moralske verdier. Dette teatret spilles innenfor en ramme hvor den dominerende metaforen er *krig*. Brombergers modell bygger på observasjon av supporterens opptreden under hans feltarbeid i to italienske byer, Napoli og Torino, og den franske byen Marseilles. Elementer i supportererkulturen som gir assosiasjoner til krigens verden, er blant annet bannere, trommer og fanfarer. I tillegg er ritualene ofte sentrert om en forestilling om territorier og symboler som må forsvares mot fiender. Han slår fast at blant

supporterne er det *ultras*-gruppene som utrykker krigsmetaforene tydeligst (Bromberger, Hayot og Mariottini 1993).

Armata Rossa og Brigata Ultras er de to eldste nåværende ultras-gruppene i Perugia. *Armata* (armé) og *brigata* (brigade) er velkjente betegnelser på militære avdelinger, og gruppens navn gir derfor umiddelbart assosiasjoner om krig. Hver gruppe har under Perugias hjemmekamper et territorium som de ser det som sin plikt å forsvare mot inntrengere. Forsvar av territoriet blir sett på som en viktig oppgave av gruppens mest krigerske medlemmer, til tross for at alle som går på disse kampene vet at territoriet allerede er strengt bevoktet av politi, noe som sammen med høye gjerder gjør det svært vanskelig for fiendtlige supportere å invadere det. Territorier som gruppene okkuperer, kan være faste områder som de inntar på og omkring stadionene i forbindelse med hjemmekamper, mens gruppene på sine bortekamper blir henvist til et territorium på tribunen. Perugia-gruppens territorium på hjemmekamper er avgrenset til Curva Nord og de tilstøtende områder bak denne tribunesvingen.

Fra symbolsk krig til voldelig konflikt

Som Di Biasi og Lanfranchi påpeker som et apropos til Bromberger, er fotballkrigen ikke alltid bare symbolsk. At en handling er symbolsk, utelukker ikke at den samtidig er voldelig, og ofte kan symbolske handlinger av voldelig karakter være utløsende for vedvarende feider mellom rivaliserende ultras-grupper (Di Biasi og Lanfranchi 1997). Roversi skriver at under ultras-gruppens fremvekst på 1970-tallet, var det en vanlig årsak til voldelige hendelser at ultras hadde et behov for å forsvare sin curva. Et viktig element i aggressiviteten mellom gruppene var å invadere motstandernes territorium og forsøke å erobre flagg og bannere. Slike episoder skapte ofte kjeder av hevnaaksjoner. Roversi spurte unge ultras om hvordan volden starter, og fikk vage svar som antydte at det var en skjebne individene måtte forholde seg til, og måtte adlyde (Roversi 1994).

I ultras-verdenen generelt, så som blant mine venner, blir dette overordnede som blir sagt å kunne styre gruppens adferd, referert til som *la ultras mentalità*. Denne mentaliteten blir ofte beskrevet i historier om gruppens deltakelse i voldelige konflikter med andre ultras,

og er sterkt knyttet til forestillinger om ære. Æren som står på spill under disse konfliktene, avhenger i stor grad av gruppens evne til å demonstrere vilje til og ferdigheter i, å forsvare sin striscione.

Striscionen – gruppens helligste artefakt

Armata Rossas striscione er et en meter høyt og et titalls meter bredt banner, med gruppens navn skrevet med hvit skrift mot rød bakgrunn, og man ser en femtagget hvit stjerne mellom *Armata* og *Rossa*. Opprinnelig var navnet på gruppen skrevet med kyrilliske bokstaver. Leo forklarer fargene, skrifttypen²⁹ og stjernen med at gruppen hadde sitt utspring fra en bar hvor kommunister holdt til på syttitallet. Baren heter Bar Turreno, og ligger i sentrum av Perugia. Han mener at striscionen og gruppens navn, Armata Rossa, symboliserer at gruppen ble grunnlagt av og fortsatt har, medlemmer som er *a sinistra* (til venstre) når det gjelder politisk orientering. Han forklarer at skrifttypen, fargene og stjernen er lik symboler man finner på det tidligere sovjetiske kommunistpartiets samt den italienske terrorgruppen *Brigata Rossa* faner og flagg. Denne tolkningen av striscionens symbolikk er gjengs blant gruppens medlemmer, selv om det er delte meninger om hvor langt mot venstre gruppen kan plasseres i det politiske landskapet. Man kan uansett gå ut fra at gruppens medlemmer erkjenner at striscionens symbolikk sier noe om deres politiske identitet, ettersom de betrakter fargene og navnet som vel etablerte og utbredte kommunistysymboler.

I tillegg til å fortelle noe om hvem gruppen er, viser også striscionen hvor gruppen er. Under Perugias hjemmekamper har de tre ultras-gruppene sine faste territorier på la Curva Nord, og hver gruppes striscione markerer hvor gruppene er plassert i forhold til hverandre. De er spent opp langs gjerdet foran tribunen, og de respektive grupper står bak sin egen striscione. En viktig betydning striscionen har i så måte, er å fortelle at gruppen er til stede:

Leo: ”Det er garantert at noen drar til Genova, for når Perugia spiller, er striscionen nødt til å være til stede. Det blir nok langt fra full buss mot

²⁹ Henviser til den opprinnelige striscionen fra 1978. Bruk av kyrilliske bokstaver blir regnet som en politisk ytring og er ifølge Leo derfor forbudt på italienske fotballstadioner.

Sampdoria siden kampen går på en onsdag, men noen er nødt til å dra. Det må være med nok folk til å kunne forsvare striscionen, derfor koster turen bare fem euro.”

Under et møte på seden ble gruppe medlemmene sterkt oppfordret til å stille opp på neste kamp. Perugia hadde trukket Sampdoria i den italienske cupen, og da lagene skulle møtes i Genova på en onsdag, var det få fra Armata Rossa som hadde anledning til å dra for å støtte laget. Reiseavstanden fra Perugia til Genova tilsa at de som hadde arbeid måtte ta seg fri for få muligheten til å se kampen live, og interessen for å dra var derfor liten. Jeg hadde planer om å bli med på denne turen, og spurte Leo om hvor sannsynlig det var at det ble arrangert tur. Ifølge Leo var det sikkert at noen ville dra til Genova, fordi striscionen måtte presenteres på tribunen under kampen, og jeg fulgte svaret opp med å spørre om hvorfor dette var viktig:

Striscionen viser at vi er tilstede. Der Perugia spiller skal Armata Rossa være representert, uansett om vi er få – striscionen viser at i alle fall noen er der.

Utsagnene til Leo viser at sammenknyttingen mellom gruppen og gruppens symbol vektlegges sterkt. Han sier i en setning at gruppen må være tilstede fordi striscionen skal vises fram, mens han senere sier at striscionen skal vises fram for å vise at gruppen er tilstede. Dette er et uttrykk for at gruppens medlemmer assosierer seg så sterkt med sine symboler at de fremstiller gruppen og dens striscione som uatskillelige – det ene mister sin mening uten det andre.

En artikkel skrevet i avisen 'La Nazione' i lokaldelen for Umbria (24.03.2002), viser artikkelforfatteren et annet eksempel på denne sammensmeltingen av mening mellom gruppe og deres striscione, når han skal forklare at to av Perugias supportergrupper ikke var til stede under en kamp mot Brescia:

Non c'erano due striscioni storici oggi a Brescia al seguito del Perugia, quelli del tifosi della "Brigata" e dell'"Armata Rossa: To historiske striscioner

manglet i dag i Brescia i følget til Perugia, disse til supporterne i ”Brigata” og ”Armata Rossa”.

Artikkelen beskriver et tilfelle der medlemmer av Armata Rossa og Brigata tørnet sammen med en del supportere som støtter laget Sambenedettese, ved en autogrill. Historien forteller at bussene til de to Perugia-gruppene ikke kom fram til kampen mot Brescia, fordi politiet eskorterte dem til diverse politistasjoner for avhør. Dette velger journalisten å uttrykke på en måte som indikerer at fenomenet som her er beskrevet – at striscionen assosieres med gruppen, også gir mening utenfor ultras-verdenen.

Striscionen kan beskrives som et *dominerende symbol* som ultras rituelle krig er sentrert omkring. Turner beskriver symboler som enten *refererende (referential)* eller *kondenserte (condensed)*. Armatas striscione er, som Leos utsagn ovenfor viser, et refererende symbol, i den forstand at den fungerer som et flagg som refererer til gruppen, og stiller seg i samme klasse som muntlig og skriftlig språk hvor symbolet er et bilde som referer til et objekt.

Men striscionen er også et *kondensert* symbol, det vil si ett symbol som gir flere ting og handlinger et felles uttrykk. De forskjellige betydningene striscionen kondenserer, har rot i gruppe-medlemmenes underbevissthet. Disse forskjellige betydningene er ifølge Turner³⁰ polarisert på den måten at symbolene enten har biologiske/fysiologiske betydninger eller sier noe om prinsipper og verdier som organiserer det sosiale. Turner benevner de to polene av mening henholdsvis for den *sanselige (sensory)* og den *ideologiske* polen (Turner 1964). Den biologiske/fysiologiske betydningen til striscionen kommer av at gruppen ser på sin eksistens som avhengig av striscionen. Striscionen er på denne måten gruppens hjerte eller livsnerve, i og med at gruppen, hvis den blir avskåret fra denne, vil dø ut.

Første gang jeg fikk forklart hva en striscione er og hvilken betydning den har i ultras-verdenen var under en joggetur sammen med Leo:

³⁰ Turner bygger her på Edward Sapirs teorier i *The Encyclopedia of the Social Sciences*.

Leo: ”En gang var vi på vei til Verona, og Ternana skulle møte et lag like ved Verona... de kjørte samme vei.”

Ole E: ”Ja.”

Leo: ”Vi hadde stoppet ved en autogrill, og fikk se en minibuss med Ternana-supportere...vi kom oss inn i minibussen og fikk se at de hadde med seg striscionen sin...du forstår striscione?”

Ole E: ”Eh, ett flagg?”

Leo: ”Ja, som et flagg, men mye større...”

Ole E: ”Ja, jeg forstår...”

Leo: ”Vi fikk tatt striscionen deres.”

Ole E: ”Å.”

Leo: ”Hvis man mister striscionen kan ikke gruppen fortsette...”

Ole E: ”Den slutter å eksistere for alltid?”

Leo: ”Ja, det er å miste sitt viktigste symbol...det er som om noen skulle tatt fra oss Grifoen.”

Som Leo uttrykker, har gruppen et forhold til striscionen som ligner på posisjonen fanen ofte har i en militær avdeling i krig. Caioli belyser striscionens plass i ultras-kulturen ved å vise til gamle westernfilmer hvor General Custer kjemper mot indianere. Hans kavaleri sørger alltid for å holde fanen blant sine midtre rekker, fordi denne er det siste som kan falle i hendene på fienden (Caioli 1994). At gruppen forventes å ekstingveres hvis den mister striscionen, får også konsekvenser for betydningene som tilhører den andre polen, i og med at gruppens historie og individers handlinger ofte blir satt i sammenheng med moralske forpliktelser overfor gruppens striscione, fordi det er gruppens overlevelse det er snakk om. Man må for en hver pris ikke miste den, fordi gruppen ikke kan eksistere uten sin striscione. Dette får en signifikant betydning når ultras forteller gruppens historie, og når man beskriver gruppens handlingsmønster. Pliktene gruppen har overfor sin striscione, danner ofte presedens for hva som er god moral innenfor ultras-verdenen.

Turner beskriver rituelle symbolers evne til å skape følelser som et viktig kjennetegn. Dominerende symboler har den egenskapen at de ved å sammenstille det råe fysiske som forbindes med den sanselige polen og det strukturelt normative som forbindes med den ideologiske polen bringer etiske normer i kontakt med sterke følelser (Turner 1964: 254 – 255). Denne beskrivelsen kan være med på å forklare hvorfor ritualer sentrert rundt striscionen og dens betydning for gruppen ofte får et krigersk og voldelig uttrykk.

Ett søndagsritual

Striscionens plass i det ritualet ultras fremfører i forbindelse med fotballkamper, viser hvor viktig dens betydning er for sosial handling og strukturell organisasjon i ultras-gruppen. Beskrivelsen under er en typisk forklaring på et handlingsmønster som ifølge mine venner i Armata Rossa, er i tråd med ultras mentalità:

Striscionen må være til stede når gruppen er på tribunen for å vise at gruppen følger opp sin plikt til å være til stede på Perugias kamper. Når striscionen har ankommet stadion, anses den som svært sårbar overfor angrep og tyveri fra fiendtlige grupper. Derfor krever dens ankomst at et tilstrekkelig antall medlemmer er til stede innenfor gruppens territorium for å forsvare striscionen mot eventuelle inntrengere. Ultras-medlemmene er de første supporterne på stadionområdet. De møter minimum to timer, og noen ganger mer enn sju timer før kampstart, ettersom hvor 'varm' kampen regnes for å være. En *varm kamp (partita calda)* er en betegnelse supporterne bruker for å beskrive et oppgjør der det er kraftige motsetninger og sterk spenning mellom de to lagenes ultras-grupper. Desto varmere kamp, desto tidligere møter gruppen, og desto flere må være til stede når striscionen henges opp. Et titalls supportere er nok før en vanlig kamp, mens før et derby er et hundretalls ultras nødvendig, ifølge Leo.

Både striscionen, som blir hengt opp inne på stadion foran Curva Nord, og området bak ultra-tribunen må forsvares. Derfor går en del av gruppen igjennom billettkontrollen når striscionen blir hengt opp i god tid før kampstart, mens andre ultras må være av de siste som går inn til tribunen fordi et visst antall må være igjen for å forsvare territoriet bak. Når kampen er ferdig, samles gruppen og tar med striscionen tilbake til seden. Underveis i

perioden som er beskrevet, fra striscionen forlater seden til den har returnert etter kampen, har diverse gruppede medlemmer forskjellige funksjoner i det ritualet som her beskrives. Sjefen i gruppen er med striscionen hele veien, og det er han som er ledende når den skal henges opp og tas ned. Med i bilen som frakter striscionen til og fra stadion, er betrodde medlemmer av gruppen, mens mindre betrodde og yngre medlemmer oftest fyller funksjonene som utkikksposter i utkanten av territoriet ved stadion. Disse står da og speider i retningen fienden kan forventes å komme fra.

Beskrivelsen som følger er fra en kamp mellom Perugia og Reggina, og viser et handlingsmønster jeg observerte etter tre av de seks hjemmekampene jeg har vært på: Like etter kampen høres lyder, bråk fra supportere og politi, som tyder på at gjestende lags supportere forsøker å gå mot territoriet bak Curva Nord. Dette utløser straks bevegelser av gruppede medlemmer til området ved den siden av Curva Nord nærmest området bråket kommer fra. Disse, sammen med medlemmer fra de to andre ultras-gruppene, stiller seg så i flokk ca. tjue– tretti meter fra gjerdet som skiller hjemmesupporternes område fra bortesupporternes. Dette gjerdet er over tre meter høyt og har piggråd festet på toppen. Polit - alle med hjelmer, skjold og trekte batonger, kommer straks til og stiller seg på en linje mellom flokken og det beskrevne gjerdet. Det er ikke mulig å se noen av bortelagets supportere fra denne sektoren av stadionområdet, fordi disse blir holdt innenfor en sektor på motsatt side. Noen i flokken knytter skjerfet sitt foran ansiktet, og flere som har hettegensere, trekker hetta over hodet.

Blant de av Armata Rossas medlemmer som trekker sammen i denne flokken ser jeg bare menn som ga inntrykk av å spille en rolle i ritualet rundt striscionen som er beskrevet ovenfor. Den store majoriteten av supporterne som har sett kampen fra Curva Nord, oppfører seg som normalt. De som ikke er på vei bort fra stadionområdet, står og snakker sammen og virker helt uanfektet av det som utspiller seg ved gjerdet. Flokken sprer seg uten at noe spesielt skjer etter cirka femten minutter, og de av Armata Rossas medlemmer som pleier å holde til i seden etter kamper, går i samlet flokk til bilene sine og drar bort.

Det jeg her har beskrevet, er et typisk eksempel på hvordan rituell krig føres for Perugias ultras vedkommende. Flere supportere som ikke ser på vold som en nødvendig del

av ultras-verdenen vurderer faren for at borte- og hjemmelagets supportere skal kunne tørne sammen i fysisk slagsmål som følge av denne typen opptredener, som bortimot null. De få gangene det har vært slagsmål mellom to lags supportere som har møttes på Renato Curi etter at jeg begynte mitt feltarbeid i mai 2002 og fram til desember 2006, har ifølge mine venner dette skjedd ved at små grupper bortesupportere, et titalls, har kommet seg forbi politiet og til området bak Curva Nord, uten supporterutstyr som har kunnet avsløre deres supporteridentitet.

Striscionen er det sentrale symbolet i dette ritualet, som ikke direkte er voldelig, men likevel har undertoner av vold fordi gruppemedlemmene her er opptatt av å vise at den er klare for å ty til fysisk vold hvis noen skulle greie å invadere området eller hvis noe utløser en situasjon der det blir fysisk kamp med politiet.

Trasferta

Turer til bortekamper med buss – spesielt under stopp ved såkalte Autogriller³¹ - regnes for den kategorien av situasjoner der striscionen er mest utsatt for å bli erobret av en fiendtlig gruppe. Disse stoppeplassene er et annet eksempel på områder som ofte beskrives som ”okkupert territorium” av fotballsupportere. Grupper som har stoppet ved en autogrill, regner det som en provokasjon hvis andre, bortsett fra vennegrupper, stopper der samtidig. Ifølge to politimenn jeg snakket med mens de eskorterte Armata Rossa og Ingrifatis busser til kamp mot Milan i Milano, prøver politiet å sørge for at supportergrupper som støtter forskjellige lag, ikke stopper samtidig ved samme autogrill, fordi de ser på disse som høyrisikoområder for supporterbråk.

Når Armata Rossa og Ingrifati drar sammen til bortekamper, blir deres tilstedeværelse på autogriller veldig synlig, ettersom de fleste bærer effekter med klubbens, og gruppenes, farger. Hvis en annen ultras-gruppe forsøker å etablere seg ved en autogrill disse allerede har ”okkupert”, tas dette umiddelbart opp som en provokasjon, og medlemmene samler seg straks rundt sine busser og viser at de er klare til å forsvare striscionen i tilfelle den andre gruppen er ute etter denne. Av og til – hvis gruppen støter borti en gruppe som regnes som

³¹ En 'autogrill' består vanligvis av bensinstasjoner, butikker, barer og restauranter.

fiender, og det blir konfrontasjoner uten at politi er til stede og hindrer det, kan tumultene utvikle seg dit hen at en gruppe kommer seg inn i motstanderens buss og får tatt striscionen.

Fiendskapet mellom Perugias ultras-grupper og Ternana ultras toppet seg etter at perugia-gruppene tok striscionen fra Ternanas største gruppe - Frick Brothers³². Paolo fortalte hvordan episoden begynte:

Vi skulle kjøre ut fra en autogrill og fikk se en minibuss med ternana-ultras fra Frick Brothers. Noen stod utenfor bussen og viste oss fingeren mens vi kjørte forbi. De trodde vi var vanlige supportere, for hvis ikke hadde de ikke tort å utfordre oss, vi var jo mange flere enn dem. Vi fikk Gola til å stoppe. Vi var nødt til å stoppe og svare på en slik fornærmelse, og Gola forsto at hvis han ikke stoppet, var han en død mann. Vi stormet ut av bussen, og ternanerne hadde ikke en sjanse. Vi fikk som du vet tak i Striscionen deres.

Paolo mente at Ternanerne trodde Perugia-supporterne var *ikke-ultras* eller *vanlige supportere*, som ikke var underlagt de uskrevne reglene som gjorde at Armata Rossa ble nødt til å stoppe og svare på fornærmelsen. Bussjåføren, Gola, som ofte kjører bussen til bortekamper, var også klar over hva ultras mentalité betydde i en slik situasjon, og stanset derfor bussen. Denne hendelsen blir av mine venner alltid beskrevet overfor meg som en ærefull begivenhet for Armata Rossa, og Frick Brothers har angivelig mistet sin ære. Dette blir forklart med ultras mentalité av Paolo:

Vi var mange flere enn dem, de var dumme som utfordret oss, men trodde sikkert vi var vanlige supportere. Vi tok striscionen, det var ingen sak, vi var overtallige, og de mistet sitt viktigste symbol. En ultras-gruppe kan ikke miste sin striscione, ultras mentalité tilsier at man skal forsvare striscionen og aldri miste den.

³² Jeg kan ikke finne dokumentasjon for denne hendelsen i noen italienske aviser, men at Perugia-gruppene har erobret en striscione fra Frick Brothers blir opplyst på flere gruppeuavhengige nettsteder blant annet www.cimelidiguerra.tifonet.it

Til tross for at gruppen som ble nedkjempet, var tallmessig underlegen, ble det som skjedde, vurdert som en ærefull handling. Det var derfor ikke den voldelige handlingen i seg selv som brakte ære, men det faktum at Perugias ultras hadde vist seg overlegen Ternana-supporternes evne til å ta ansvar for sine striscioner. Ved å ta med striscionen uten å ha nok menn i følget til å kunne forsvare den hadde Frick Brothers vist at de ikke var i stand til å forvalte det moralske ansvaret ultras mentalité krever av en ultras-gruppe.

Voldens kommuniserende virkning

Leach har en definisjon på ritualer som kan være med å belyse voldens rolle i ultras-verdenen. Han mener ritualer er det kommuniserende aspektet ved alle typer handlinger. I tråd med Leach kan man se på ultras krigslignende opptredener som ritualer, og betrakte disse som symbolske uttrykk for den sosiale orden (Leach 1964). Handlingsmønstre under disse ritualene har i tillegg til sin instrumentale side et kommuniserende aspekt, og det er nettopp den kommuniserende virkning aggressive handlinger har i den symbolske krigen som gir volden dens posisjon i ultras-verdenen.

Hvis gruppens symboler trues av en annen ultras-gruppe, vil unnlattelse av å delta i voldelige konfrontasjoner føre til tap av ære. Dette gjelder både på individuelt og gruppenivå. Å være en ultras, betyr derfor at man er en person som er villig til å ty til vold, eller i det minste viser med kroppsspråk eller handling at man er det. Dette kan illustreres med de forpliktelsene en ultras har ovenfor sitt supporterskjerf, ifølge Leo og Luthero:

Leo overrakte meg et skjerf, som var ett av to silkeskjerf han var i besittelse av. Disse skjerfene stammer fra den første tiden etter Armata Rossa ble opprettet i 1978, og blir regnet for å være blant de mest autentiske artefakt et gruppemedlem kan bære. Jeg fikk dette skjerfet i gave like før sesongens første seriekamp sammen med disse ordene:

Dette skjerfet må du aldri miste, og du må forsvare det med ditt liv som innsats.

På skjerfets ene side står det Perugia, og man kan se byens symbol, grifoen. På den andre siden vises gruppens navn, Armata Rossa, med en stjerne i midten, akkurat som på gruppens striscione. I tillegg har sistnevnte side av skjerfet også to Che Guevarra bilder.

Luthero: ”... aldri mist... det (skjerfet) er en liten... en liten striscione...”

Ved å vise vilje til å forsvare sitt skjerf, kommuniserer den enkelte *ultras* ovenfor andre at han er rede til å beskytte gruppens ære, fordi skjerfet symboliserer gruppens viktigste symbol - striscionen. Men selv om skjerfet har sterk symbolverdi og viser den enkelte *ultras* gruppetilhørighet og identitet, er det for noen viljen til å delta i volden som viser hvem som er grande *ultras*, ikke hvordan man bærer gruppens symboler.

Umberto: ”Hvis det blir bråk (incidente) og du mister skjerfet, er det du som må være trist.... vi andre vil si bravo fordi du har slåst.”

Gjennom deltakelse i voldelige konflikter kan en *ultras* oppnå anseelse innenfor gruppen, og volden blir symbolske uttrykk for den sosiale orden. Man kan avstå fra å være med å sloss, men da vil man aldri oppnå å bli betraktet som en grande *ultras*, ifølge det idealsystemet som her blir presentert.

En krigers ære

Episoden, der Armata Rossa erobret striscionen til Frick Brothers, er uten tvil den enkelthendelse jeg har fått høre gjenfortalt flest ganger innenfor gruppen. Alberto fortalte også ofte om den samme hendelsen. Han knytter også tap av striscionen til tap av ære, og forklarer dette med krigens logikk:

Alberto: ”...vi tok striscionen deres...striscionen er en gruppes viktigste symbol Erik...”

Ole E: ”Jeg vet det.”

Alberto: ”Når man gikk i krig i gamle dager... du vet de gamle kongeriker... man måtte aldri miste striscionen, man skulle forsvare den mest av alt.... hvis man mister striscionen mister man all ære...du vet æren betyr alt for oss...vi fikk tatt striscionen fra en buss ved en autogrill, det er en stor ære for oss...”

Det fremkommer tydelig av datapresentasjonen hittil i kapittelet at kombinasjon av gruppens symboler, deres ritualer og ideer om ære utgjør en slags logikk som gjør at vold kan oppfattes som meningsfull innenfor meningsuniverset ultras mentalité. Dal Lago og De Biasi skriver at enhver ultras-gruppe som deltar i denne formen for rituell vold, er avhengig av en fiende for å kunne fortsette den symbolske krigen, og at gruppene derfor samarbeider om å begrense volden for å kunne opprettholde sin felles kultur (Dal Lago og De Biasi 1994:87).

Fortsettelsen på historien om den stjalne Frick Brothers-striscionen viser derimot at vold ikke alltid lar seg kontrollere.

Skismogenese

Ternana-gruppen Frick Brothers kunne ikke la tapet av striscionen gå upåaktet hen, og som Roversi påpeker, utløser slike hendelser ofte hevnaksjoner. Batesons begrep *skismogenese* kan belyse hva som ofte hender mellom grupper som Armata Rossa og Frick Brothers. Han beskriver selvforsterkende prosesser hvor den ene aktørens oppførsel, i dette tilfellet voldelig oppførsel, fører til sterkere oppførsel av samme slag hos en annen aktør (Bateson 1972).

Skismogenesen, den vekselvise opptrappingen av vold som feider mellom to ultras-grupper noen ganger fremprovoserer fører gjerne til tap for begge parter, fordi voldsspiralen løper løpsk uten at de involverte tenker på kostnadene og det må ofte tragedier til for å stoppe prosessen.

Leo: ”Du har hørt uttrykket ”se Napoli, og dø”... vi dro til Napoli... og for å dra til Napoli må vi kjøre om Terni. Vi kjørte til Napoli og tapte kampen... jeg husker...fire – en.... på turen tilbake... en gjeng Ternana-supportere kastet en

stor stein... en mann kastet steinen... og den kom inn gjennom frontruta og traff sjåføren i ansiktet..."

Ole E: "Oi, overlevde sjåføren?"

Leo: "Flere ble stygt skadet..."

Ole E: "Men ingen døde?"

Leo: "Nei."

Ole E: "Også sjåføren overlevde?"

Leo: "Ja, men han ble ikke bra igjen..."

Ole E: "Jeg forstår."

Leo: "Og bussen kjørte ut av veien og ble kastet rundt flere ganger...bussen stoppet ti meter før et stup...det hadde regnet og bussen skled...like før stupet stoppet den."

Ole E: "Var du med i bussen?"

Leo: "Ja, jeg husker jeg krøp ut av bussen og...(strekker armene mot himmelen med handflatene vendt oppover)."

Ole E: "Det var jo utrolig at ingen ble drept..."

Leo: "Ja og Massimo satt like bak sjåføren... han kom ut av bussen med store sår, og vrælet...han var i sjokk..."

Ole E: "Massimo satt like bak..."

Leo: "Ja, like bak sjåføren...men Ternana gruppen hadde stukket av..."

Ole E: "Jeg forstår ikke..."

Leo: "De var som harer som vi sier i Italia (viser hareører med hendene), de stakk av som feige harer..."

Ole E: "Ja, jeg forstår, vi har også et tilsvarende uttrykk i Norge."

Leo: "De fikk hevn, men det var ingen ærefull hevn...de stakk av som harer... vi hadde vært i Napoli...du vet... se Napoli, og dø...avisene skrev det som overskrift etterpå..."

Stenkastingen og den påfølgende utforkjøringen med minibussen til Armata Rossa er et eksempel på en slik tragedie som Bateson beskriver. Den satte i det minste en foreløpig stopper for en voldelig feide mellom to rivaliserende grupper.

Prinsipp om segmentære motsetninger

Ultras liker å fremstille båndene som skapes mellom gruppemedlemmer som broderlige, for eksempel kalles Armata Rossas rivaler fra nabobyen Terni seg som nevnt for Frick Brothers, og ellers benyttes ofte termen *familie* som metafor for gruppen. Roversi og Balestri hevder at ultras-gruppene, som ofte dannes i nærmiljøer, følger *prinsipp om segmentære motsetninger* når det blir spørsmål om lojalitetsbånd i konflikter. Evans-Pritchard har utviklet dette begrepet gjennom sine studier av afrikanske grupper på forskjellige nivåer. Hos nuerne i Sør-Sudan fant han at deres solidaritetsbånd knyttet sammen grupper som var spredt over et stort geografisk område, men at lojaliteten var sterkest imellom gruppene som var nærmest i slekt og/eller, som bodde i samme område (Evans-Pritchard 1940).

Overført til konteksten denne oppgaven beskriver vil ultras, i tråd med denne modellen, føle sterkest lojalitet overfor fraksjonsgruppen som springer ut ifra eget lokalmiljø. Dernest knyttes lojaliteten til hovedgruppen, for eksempel Armata Rossa, og videre vil det finnes bånd mellom de forskjellige hovedgruppene på Curva Nord. Indikasjonene på at segmentære systemer strukturerer lojalitetsforhold blant ultras kommer klart til uttrykk gjennom praksis under Perugias kamper på hjemmebane. Gruppene fordeler seg etter et fast mønster på Curva Nord³³. Brigata Ultra, Armata Rossa, og Ingrifati er gruppert ved siden av hverandre i nevnt rekkefølge fra høyre mot venstre. Foran hver av disse gruppene henger deres respektive striscioner, mens man finner fraksjonsgruppens striscioner eller flagg blant supporterne innenfor hovedgruppens territorium på curva. Territoriene er klart definerte til tross for at det er en utstrakt samhandling mellom gruppene, som for eksempel når display i klubbens farger arrangeres over hele curva. Hver hovedgruppe har en mann med megafon stående opphøyd i forkant av gruppen. Disse står med ryggen mot fotballbanen og har grovt

³³ Foto fra historiske kamper på Ingrifatis nettside viser at dette mønsteret har vært relativt uforandret det siste tiåret. Hvordan gruppene er plassert fremkommer gjennom bruk av gruppenes symboler på striscioner, flagg, og bekledding.

sett bare to oppgaver. Den ene er å ”syng opp” supportersanger ustoppelig og dermed sørge for at hans gruppe aldri slutter å syng gjennom de 90 minuttene kampen varer. Den andre er å koordinere syngingen sammen med de to andre gruppenes ledere, slik at hele curva synger samstemt.

Hos nuerne eksisterer konstellasjoner på klansnivå bare når gruppene står ovenfor en konflikt med fiendtlige enheter på samme nivå (Evans-Pritchard 1940). Med klan menes en enhet sammensatt av grupper som ikke har nære slektskapsbånd og som hører til bosetninger spredt over større geografiske områder. Armata Rossa og Brigata Ultrá har et kjølig forhold til hverandre, noe som blir begrunnet med politiske motsetninger. Når disse står foran en felles fiende, som for eksempel under fotballkamper, når det gjelder å utkonkurrere motstanderlagets supportere i tifo eller under fysiske sammenstøt med andre grupper på samme nivå, forener de gjerne krefter og går til aksjon som *Ultras di Perugia* (La Nazione, 24. mars, 2002).

Evans-Pritchard viser hvordan allianser mellom nuer-stammer som under visse omstendigheter var fiender, ble skapt når deres klan stod ovenfor en krig mot en annen klan. Tilhørigheten til en klan ble bestemt ut ifra en antagelse om avstamning fra en felles stamfar (Evans-Pritchard 1940). Grifoen blir på en lignende måte et slags mytisk klansoverhode som får medlemmer fra svært forskjellige grupper, som for eksempel kommunistiske Armata Rossa og nasjonalistiske Brigata Ultrá til å føle forpliktelser overfor hverandre.

Paulo fortalte under en trasferta til Milano, hvor Perugia møtte Milan, at det for et par år siden ble opprettet en pakt mellom ultras-gruppene som følger Perugia. Det var tidligere bråk gruppene imellom, det vil si mellom de venstrevridde og de høyreorienterte. De ble enige om at på kampdager var hensynet til klubben Perugia det viktigste og derfor skulle man legge indre stridigheter til side. Dette innebærer at man ikke bruker politiske symboler på provoserende vis, og ikke synger politisk motiverte sanger. Han oppsummerte ved å peke på bildet av grifoen på skjerfet sitt og si: ”På søndag er ikke politikk det viktigste... det viktigste er denne.”

Hylland Eriksen viser til sammenligning hvordan bruk av symboler, som alle etniske grupper på Mauritius kunne identifisere seg med, var med på å skape fredeligere forhold på

øya. Etnisk identitet ble ofte underkommunisert i offentlige settinger hvor flere etniske grupper opptrede sammen, men han påpeker også at disse først gjorde sin identitet som mauritiere relevant når de stod ovenfor en felles fiende, nemlig konkurrenter på et globalt marked for industrielle varer (Hylland Eriksen 1998a,b)

Il mondo ultras - forestillingen om et fellesskap der alle ultras-grupper hører til, kommer til uttrykk gjennom diskurser³⁴ der det hevdes at gruppene har et felles moralsystem - *la ultras mentalità*. Dette fellesskapet manifesterer seg i krisesituasjoner som blir bedømt av ultras ledere til å være så alvorlige at ultras-verdenen er i fare. Et eksempel på dette skjedde etter Vincenzo Spagnolo ble drept i Genova i 1995. Som jeg tidligere har nevnt, ble denne hendelsen både av ultras og samfunnsvitere oppfattet som et tegn på at det moralske systemet i ultras-verdenen endret seg i uheldig retning. Et resultat av dette ble at ledere fra ultras-grupper over hele Italia samlet seg til et møte etter initiativ fra Genoa og Sampdoria ultras, for å diskutere og å bli enige om regler som skulle begrense volden (Roversi og Balestri 2000).

Ultras mentalità og ære

Balestri og Podaliri (1998) hevder at ultras-medlemmene har sine moralske systemer som regulerer sikkerheten til "sivile", og dette samsvarer med emiske utsagn der det blir hevdet at konfrontasjoner med grupper eller individer som ikke er ultras, er uakseptabelt. Dette gjelder ikke konfrontasjoner med politiet, som mange velger å behandle og betrakte som en konkurrerende gruppe. En konfrontasjon med "sivile" supportere gir ikke noen mening for ultras, fordi det ikke er noen anseelse å vinne på å angripe noen som ikke har en moralsk forpliktelse til å forsvare seg i samme grad som en ultras-gruppe. Paolo resonerte i tråd med dette: Frick Brothers-gruppen, som han mente viste fingre mot Armata Rossas buss fordi de trodde de var sivile, gjorde denne handlingen (fortsatt ifølge Paolo) fordi de ikke forventet noen gjengjeldelse fra ikke-ultras (sivile). Men siden Armata Rossa er en ultras-gruppe, ble de nødt til å stoppe og slåss, fordi ultras mentalità tilsa at de måtte reagere på denne fornærmelsen. Paolos tolkning av denne eskaleringen av en pågående prosess antyder at en

³⁴ Se for eksempel nettstedet "Mentalità Ultras" (<http://crea.html.it/mentalitàultras/3.htm>).

slik skismogenese ikke kan ventes å oppstå mellom en 'sivil' gruppe og en ultras-gruppe, fordi resultatet av en slik konfrontasjon ikke ble forbundet med tapt eller vunnet ære.

Offentliggjøring av symbolske handlinger

Jeg gjorde Paolo oppmerksom på et fenomen jeg hadde lagt merke til på foto av Curva Nord fra tidligere sesonger, som var lagt ut på Ingrifatis hjemmesider under overskriften "Striscioni rubati" (stjalne striscioner): På flere bilder ser man at supporterne viser frem striscioner som egentlig tilhører andre grupper. Det iøynefallende med bildene var at striscionene ble holdt opp ned. Paolo fortalte at ved å holde den opp ned, viser man at man har erobret en gruppes striscione. Dette vil gjøre det klart for alle at vedkommende gruppe har mistet sin ære, og det forventes dermed at gruppen oppløses. Jeg påpekte at Frick Brothers hadde mistet sin striscione til Armata Rossa, men at gruppen eksisterer fortsatt. Paolo forklarte dette med at Frick Brothers ikke hadde opptrådt som man forventer av en ultras-gruppe. De hadde fortsatt som før til tross for at dette var noe man egentlig ikke kunne gjøre, og at situasjonen bekrefter at Ternana-supportere er "*pezzi di merda*" (ruker av skitt). Jeg spurte så Paolo om det ville vært mulig å fortsette for Frick Brothers hvis Armata Rossa hadde brakt med seg den erobrede Striscionen på stadion og offentliggjort erobringen ved å vise den frem opp ned:

Det ville avgjort saken, gruppen ville blitt nødt til å oppløse seg, men noe sånt vil ikke skje, fordi hvis Armata Rossa hadde tatt den stjalne striscionen med på kamp, ville politiet oppdaget dette og arrestert de ansvarlige. Det er strenge straffer for slike foreteelser i dag.

Paolos fortelling viser at offentliggjøring av ærefulle "krigshandlinger" ved hjelp av rituell symbolikk kan bety at motstanderens tap av ære blir fullstendig. Selv om vold inngår i disse krigspillene, er det på det symbolske planet vinnere og tapere gjenkjennes. En voldelig handling gir ingen ære i seg selv. En konfrontasjon handler ikke nødvendigvis om å skaffe seg ære ved å være motstanderen overlegen i voldelig forstand – det er det symbolske nivået

som avgjør hvordan de involverte tolker utfallet av ”krigen.” Medlemmer av Armata Rossa er ikke i tvil om at tapet av striscionen hadde fratatt Frick Brothers all ære. Gruppen har i deres øyne ikke engang rett til å eksistere som en konsekvens av tapt ære.

Pitt-Rivers påpeker at ære er en kulturspesifikk term, den har forskjellig mening i forskjellige kulturer; ”...honour is the value of a person in his own eyes, but also in the eyes of his society” (Pitt-Rivers, 1965:21). I tråd med Pitt-Rivers må ære og skambegrepenes mening sees i relasjon til den enkelte gruppes sosiale organisasjon og kultur for øvrig.

Gruppen Frick Brothers har tydeligvis ikke tolket tyveriet av deres striscione som fatalt ettersom gruppen fortsatt gjennomfører sine ritualer under Frick Brothers-striscionen, eller det man må anta er en kopi av denne, hvis man legger Armata Rossa-medlemmenes historier til grunn. Man har altså, for Armata Rossa-medlemmene jeg har snakket med sin del, lagt vekt på erobringen av den nevnte striscionen når man skal fremstille de to gruppens posisjon i forhold til hverandre, noe som bekrefter Leachs syn på ritualer som uttrykk for den sosiale orden.

Bourdieu viser, ifølge King, at ære ikke er et objektivt moralsystem som følger *a priori* regler, men at gruppen i fellesskap bestemmer hva som er akseptabel adferd i hvert enkelt tilfelle. Gruppen fastsetter hva som er høvelig adferd ut ifra en omfattende felles forståelse, og denne forståelsen fremhever enkelte generelle praksiser som ærefulle, men til syvende og sist blir ære definert gjennom offentlig overenskomst når gruppen tar affære mot enkeltindivider (King 2001).

Ære og individuell anseelse

Ære og skam er, ifølge Peristiany, med på å evaluere den sosiale person. Menn som ikke klarer å opprettholde sin ære, mister anseelse i forhold til andre menn. Man blir gradert på den sosiale skala i forhold til hvordan man forvalter sin ære. Ære og skam utgjør topp og bunn på denne skalaen, som for øvrig reflekterer hvilken type personlighet som er representativ og akseptabel i et spesifikt samfunn. På tvers av all annen form for klassifikasjon deles sosiale aktører inn i to fundamentale kategorier, de som innehar ære og de som mangler ære. Å leve opp til gruppens moralske standard, det være seg i små familier

eller store klaner, viser at man aksepterer og er verdig gruppens beskyttelse. Den som velger en individualistisk bane, må ta ansvar for sin egen ære, og er hele tiden tvunget til å vise seg verdig blant likemenn (Peristiany, 1965).

Denne historien om Luigi viser at strukturene Peristiany her beskriver passer godt inn i den type idealsystemer jeg presenterer i dette kapittelet:

Til tross for sin lange fartstid i Armata Rossa ble Luigi aldri referert til som en grande ultras, bortsett fra de gangene Umberto på en ironisk måte ga han denne betegnelsen. Han ble godtatt som medlem i gruppen, og jeg hadde inntrykk av at han var godt likt. Men noen, blant andre Umberto, så ned på han fordi han ikke deltok i volden når de var i konflikter med andre grupper.

Umberto: ”... det er ikke obligatorisk å forlate bussen og delta i slåsskampene for noen... bare de som føler... Luigi Literotto³⁵... (de to andre tilhørerne ler) han holder seg alltid i bussen og kommer aldri for å slåss... fordi han er for liten... men vi er glad også i han... det er ikke nødvendig å slåss... men....”³⁶

Umberto uttrykker her at han godtar Luigi til tross for at han ikke deltar i volden. Dermed avslører Umberto at Luigi ikke blir rangert høyt etter hans målestokk for hva som er en grande ultras, på grunn manglende vilje til å slåss.

Modellens betydning

Dette kapittelet presenterer en verdensoppfatning som ultras kan støtte seg til for å fremstå som voldelige. Denne verdensoppfatningen eller idealsystemet som jeg også har valgt å benevne det, kan kort oppsummeres på denne måten: Å være en ultras betyr at man tilhører ultras-verdenen, og man forholder seg til et felles moralsystem - la ultras mentalità. Moralske normer, som for eksempel de som er knyttet til ære og skam, knytter vold til de nevnte symbolske uttrykksformer på en måte som betyr at gruppens medlemmer blir forpliktet til å

³⁵ *Lite* betyr *kamp*, *fight*, og *rotto* betyr *ødelagt*.

³⁶ Dette er et utdrag av det intervjuet med Umberto jeg presenterte i forrige kapittel.

delta i volden hvis gruppens eksistens trues. Gruppens ære, og i siste instans gruppens eksistens, er avhengig av hvordan symbolene forvaltes, med andre ord hvordan de fysisk blir forsvart. En ultras-gruppe plikter å følge opp den symbolske krigen med voldelige aksjonsmåter når ultras mentalité tilsier dette, og fysisk vold blir på denne måten en integrert del av den symbolske krigen. Deltakelse i voldelige sammenstøt er den ultimate målestokk for gruppens anseelse innenfor ultras-verdenen.

Denne beskrivelsen av ultras-verdenen er et eksempel på det Leach kaller en modell som tar utgangspunkt i verbale kategorier som ikke samsvarer med virkeligheten, men kun finnes som logiske konstruksjoner i antropologens hode (Leach 1977: 5). Modellen tar også, som Leach beskriver, utgangspunkt i idealsystemer informanter skildrer, men som heller ikke har rot i virkeligheten. Jeg har i tillegg gjort en tredje operasjon Leach kritiserer antropologer for, nemlig lett etter fakta som passer til modellen.

Dette er ikke gjort for å gå imot Leach sine anbefalinger, og ved å understreke at kapittelet ikke er ment som en beskrivelse av virkeligheten, unngår jeg forhåpentligvis å gå i fallgruvene han advarer mot. Hensikten med kapittelet har vært som proklamert i begynnelsen - å vise hvordan diskurser får mening gjennom en ideologisk konstruert virkelighet.

Ved kritisk gjennomlesing av min egen tekst oppdager jeg noe som understreker både Leach og min egen kritikk av samfunnsfaglige tekster: Jeg greier ikke å frigjøre meg fra de samme *assumptions* som mine informanter og forfattere jeg kritiserer bruker. Dette er et paradoks, fordi det her er snakk om *assumptions* som forutsetter en virkelighet jeg vil påstå ikke nødvendigvis er reell.

Dette problemet har jeg tatt opp fordi det understreker at maktforhold som strukturerer diskursordener gjør det vanskelig å fremstille ultras på en objektiv måte, enten det er antropologer, journalister eller ultras som produserer teksten. Det er i første rekke makten til å definere hva ultras er jeg her tenker på. Dette maktforholdet har avgjørende betydning for om stigmatiseringen av kategorien ultras blir opprettholdt.

5. ROLLESPILL – STIGMAETS BETYDNING

Ultras som stigmatisert kategori

Som vist tidligere skiller man i italiensk samfunnsvitenskap mellom vanlige eller respektable supportere og ultras. Hører en supporter til en ultras-gruppe, er han per definisjon ikke en vanlig supporter, uansett hvor mye gjennomsnittsmenneske han er objektivt sett. Han kan være ansatt i et vanlig firma, ha et vanlig familieliv, vanlig utseende og så videre, men er ikke en vanlig supporter så lenge han hører til kategorien ultras (se Dal Lago og De Biasi 1994, De Biasi og Lanfranchi 1997, Roversi 1994). Ultras blir på denne måten plassert utenfor det ”normale”, eller sagt med Mary Douglas termer – *matter out of place* (Douglas 1966), og de sosiale avvik som forårsaker denne behandlingen kan beskrives som *stigma*.

Goffman beskriver *stigma* som en attributt som skaper et misforhold mellom *virkelig* og *aktuell sosial identitet* (virtual and actual social identity). En aktør møter forventninger når han trer inn i sosial interaksjon, og samtidig karakteriseres han ut ifra sin evne til å leve opp til de samme forventningene. Det er først når vi merker at slike forventninger om en aktør ikke blir oppfylt, at vi blir klar over at vi hele tiden har hatt forventninger om hva denne personen ”burde” være. Slike forventninger kaller Goffman *effektiviserte forventninger* (*demands made in effect*), og karakteren vi tillegger aktøren blir en tilskrivelse vi benytter som referanseverdi for forventet opptreden. Konsekvensen av denne karakteriseringen, de effektiviserte forventningene, er aktørens *aktuelle identitet*. *Virkelig identitet* er aktørens faktiske kategori, med de attributter han bærer med seg. Hvis en egenskap aktøren innehar, og som gjør at han ikke passer inn i gruppen han ellers kunne tilhørt, er av en uønsket sort, utgjør denne egenskapen et stigma (Goffman 1990:12).

En fotballsupporter forventes å følge normer som samfunnet tillegger en av hans kategori. Når en aktør tilsynelatende, men ikke faktisk, hører til kategorien fotballsupportere (hans aktuelle identitet) forventes han å følge de normer samfunnsopinionen tillegger denne kategorien. Men siden han egentlig hører til en annen kategori, for eksempel ultras (hans virkelige identitet) vil det å tilhøre denne kategorien innebære at andre normer blir fulgt og at han vil handle annerledes enn forventet. Det oppstår dermed et misforhold mellom *virtuell* og

aktuell sosial identitet.

Gruppen av italienske sosiologer som er brukt som data i denne oppgaven vektlegger vold blant fotballsupportere når de beskriver *ultras* som kategori (Dal Lago og De Biasi 1994, De Biasi og Lanfranchi 1997, Roversi 1994). Roversi argumenterer for at det finnes mindre alvorlige former for voldsutøvelse, og at denne type vold kjennetegnes ved at den utøves av vanlige supportere, mens *hooliganisme* er den type vold som utøves av ultras.

Football hooliganism may be defined as the combination of acts of vandalism and systematic, often bloody aggression, carried out by specific groups of young fans against others like themselves inside and outside the grounds. In Italy this form of violence first appeared at the beginning of the 1970s and was closely linked to the birth of the groups of young fans who are known as 'ultras' (Roversi 1994:360).

Det er her viktig å legge merke til at man kan utøve vold også om man er en vanlig supporter, men ifølge Roversi, er det kun ultras som driver med hooliganisme. På den måten kommer kategorien ultras i fare for å måtte omfavne alle supportere som utøver vold, selv om disse verken regner seg selv som ultras eller blir kategorisert som det av de som definerer seg selv som ultras. På den annen side blir supportere som definerer seg selv som ultras og som ikke er voldelige, også definert som hooligans av Roversi, idet han betrakter alle som deltar i ultras aktiviteter som ultras, og samtidig setter likhetstegn mellom begrepene ultras og hooligans (Roversi 1994). Hooligans er en kategori der Roversi plasserer aktører som ikke lever opp til den virtuelle identitet han forbinder fotballsupportere med. Roversi blir talsmann for en diskurs som tillegger alle ultras et sosialt stigma fordi han tillegger gruppen negative normer samfunnet ikke forventer hos vanlige supportere. Om Roversi har rett eller galt i sin beskrivelse av italienske ultras, får det være opp til andre å avgjøre. Her vil jeg derimot fokusere på hvordan en beskrivelse som det Roversi presenterer av italienske ultras, der det voldelige aspektet blant ultras blir fremstilt som det mest karakteristiske trekket, får betydning for det sosiale liv til de som blir beskrevet. Siden vold er et av de mest

fremtredende stigma ultras-verdenen forbindes med vil jeg i dette kapittelet beskrive hva å bli stemplet som voldelig supporter betyr for det utvalget av ultras jeg har vært i kontakt med.

Et kjennetegn ved modernitetens refleksivitet er at aktører lar ekspertsystemer påvirke deres liv som et resultat av et tillitsforhold til eksperten (Giddens 1994). Giddens gir eksempler på dette når han omtaler en bok om ekteskapsbrudd:

Second Chances er en sosiologisk bog, men den vil ikke kun blive læst av sociologer. Terapeuter, familievejledere, socialrådgivere og andre berørte profesjonelle vil komme til at bladde i den. Og det er meget sandsynligt, at dele af den almindelige offentlighed – særlig folk, der lige er blevet skilt – vil læse den og relatere dens ideer og konklusjoner til deres eget liv (Giddens 1994: 25).

De samfunnsvitenskapelige tekstene jeg har analysert, for å se på hvordan ultras blir kategorisert, har ikke familieforhold som tema, men i lys av Giddens teorier om ekspertsystemenes påvirkning av individers refleksivt organiserte livsplanlegging, går jeg ut ifra at de kan påvirke hvilke livsstiler ultras som har som mål å stifte familie velger å fortsette med.

I det som følger skal en kombinasjon av Giddens og Goffmans teorier bygge opp under data som viser hvordan individers handlinger avspeiler andres forventninger (Goffman 1990 og 1992) og at presentasjonen av selvet i dagliglivet følger en strategi for å kolonialisere fremtiden (Giddens 1996). Aktørene som blir beskrevet i dette kapittelet kommer i en rollekonflikt, fordi de vil være tro mot ultras-gruppen og støtte klubben som ekte supportere, samtidig som de også ønsker å fremstå som potensielt trygge familiemenn. Ofte blir de tvunget til å velge mellom disse rollene. Mine venner uttalte at behovet for å beholde jobben og muligheter til å stifte familie, var tungtveiende grunner for at de etter hvert valgte en mindre risikabel måte å spille supporterrollen på. De fryktet at deltakelse i

ultras-gruppen kunne føre til at de ble arrestert, og at dette ville føre til at de mistet arbeidet sitt, noe som i neste omgang ville gjøre det umulig å stifte familie.

Goffman viser hvordan individer finner strategier for å *passere* (*pass*) stigma. Han presenterer eksempler på at individer som var forpliktet til å være i fulltids kontakt med den stigmatiserte, var de personene som fant det vanskeligst å akseptere stigmaet, og at den stigmatiserte på sin side var mest opptatt av å skjule skamfulle aspekter ved sin identitet for sine nærmeste (Goffman 1990:71).

Eidheim demonstrerer hvordan sjøsamere i Vest-Finnmark bruker strategier for å passere sin *stigmatiserte etniske identitet* (Eidheim 1996). Disse strategiene kan sammenlignes med handlingsmønstre som trer frem hos italienske ultras i spesielle kontekster. Eidheims metode for å vise hvordan aktører kontrollerer kommunikasjonen av etniske symboler i forhold til kontekst, blir derfor brukt i det som følger nedenfor for å analysere ultras rollespill.

Ultras som etnisk gruppe

Hylland Eriksen ser på etnisitet som et aspekt ved mellommenneskelige relasjoner som er påvirket av kontekst (Hylland Eriksen 1998b). I tråd med dette synet på etnisitet vil jeg her analysere ultras i kontakt med aktører som ikke er ultras som et møte mellom etniske grupper. Rollespillet som spilles av ultras under slike kontekster sammenlignes med Harald Eidheims beskrivelse av sjøsamene i Vest-Finnmark i 1960-åra. De har en marginal etnisk identitet, og derfor velger mange å underkommunisere sin etniske identitet utad, mens innad i gruppen holder de fleste på sine etniske grensemarkører (Eidheim 1996).³⁷

Eidheim ser på hvordan etnisk forskjellighet artikuleres og holdes ved like i sosiale settinger. Hans analyse begynner med å etablere et prinsipp om at "ethnic groups are social categories which provide basis for status ascription, and that interethnic relations are organized with reference to such statuses" (Eidheim 281:1996). Nedenfor blir ultras analysert som en sosial kategori på linje med etniske grupper, på grunnlag av at medlemskap i en

³⁷ Sammenligningen gjøres for analysens skyld, og er ikke et forsøk på å kategorisere *ultras* som en etnisk gruppe.

ultras-gruppe innebærer at de blir tildelt en status som utgjør et utgangspunkt for samhandling på tvers av grupper. Det er gjennom Eidheims karakteristikkk av sjøsamenes situasjon - at de innehar en etnisk status som er "in a sense, illegitimate, and therefore not acted out in institutional inter-ethnic relations" (Eidheim 281), at jeg finner sammenligningen mellom Vest-Finnmarks sjøsamer og italienske ultras relevant.

Kjennetegn på en stigmatisert identitet

Befolkningen i Vest-Finnmark knytter etniske kjennemerker til grupper og enkeltmennesker, og dette viser at etniske forskjeller er relevante i forholdet mellom aktører med lik, så vel som ulik etnisk tilhørighet.

Throughout West Finnmark there is a conspicuous lack of "contrasting cultural traits" between Lapps and Norwegians, but these ethnic labels are attached to communities as well as to families and individual persons, and are in daily use (Eidheim 1996:281-282).

Eidheim finner det vanskelig å forstå de kontrasterende kulturelle kjennetegnene, og legger til at veldig få slike kjennetegn (*traits*) refererer direkte til etnisk opprinnelse, bortsett fra morsmål, som er den mest åpenbare forskjellen. Det er derfor nødvendig å forstå de symbolske uttrykkene for etnisk tilhørighet ut ifra en lokal kontekst (Eidheim 1996:282).

Sjøsamene som på 1960-tallet ble hemmet av en stigmatisert etnisk identitet søker, ifølge Eidheim, å oppnå full opptakelse i det norske samfunnet, og må derfor utvikle teknikker for å unngå eller tolerere sanksjoner fra norske innbyggere. Han viser hvordan handlingsformer, som under stigmaets begrensninger kommer til uttrykk på dagliglivets scene, er organisert i distinkte sfærer for samhandling som artikulerer og vedlikeholder etniske forskjeller. Uttrykkskontroll omkring identitet blir påpasselig opprettholdt, og dermed oppstår sfærer hvor identitet kommer frem i lyset (Eidheim 1996:282).

Til tross for at forskjeller mellom vanlige folk og ultras var uttrykt som store i dagligtalen, i og med uttalelser som; "ultras er gale" og "ultras er fanatiske", var det under de

fleste omstendigheter vanskelig å få øye på kategorien ultras blant en mengde mennesker. Forsøker man å finne ultras på gata i Perugias sentrum eller andre offentlige rom, støter man på de samme problemer som Eidheim beskriver: De opplagte kjennetegnene på ultras identitet ble ikke eksponert i den alminnelige offentlige sfære. Gjennom hele feltarbeidet så jeg bare ved spredte anledninger personer som bar tydelige tegn på at de var Perugia-supportere i settinger som ikke var relatert til fotball. Og de få gangene jeg observerte noen i Perugia supporterutstyr var det replica-skjorte som ble brukt. Replica-skjorter er kopier av klubbens spillerdrakter. De blir sjelden båret av ultras, som ofte bruker spesielle gruppe-effekter i stedet for offisielle klubbprodukter. Replica-skjorter er et eksempel på offisielle produkter, de blir bare solgt gjennom klubbens offisielle kanaler, og er forholdsvis dyre hvis man sammenligner med ultras alternativer.³⁸ Ultras skjert, t-skjorter, caps, collegegensere, og lignende effekter med en blanding av klubbens og ultras-gruppens farger og symboler³⁹, ble i utstrakt grad brukt av supporterne jeg observerte på Curva Nord ved hjemmekamper og under trasferte. Likevel så jeg aldri noen bære slike effekter når de oppholdt seg i offentlige rom utenfor den åpenbare fotballsferen. Symboler som viste tilhørighet til berømte italienske klubber var derimot et vanlig skue også i Perugias gatebilde. Jeg observerte daglig yngre menn, gutter og jenter i replica-skjorter fra diverse store klubber, som Juventus, Milan, Roma og Inter.

Når Barth leter etter kulturelle forskjeller mellom etniske grupper, undersøker han kontakten disse har med sine naboer i de sosiale grenseområdene. Han ser på hvordan etniske forskjeller blir kommunisert i interaksjon mellom grupper, og hvordan de etniske grensene dermed blir opprettholdt (Barth 1969). Når det er spørsmål om en stigmatisert gruppe, vil det som Eidheim viser, være fraværet av gruppespesifikke kjennetegn som karakteriserer for eksempel sjøsamenes opptreden i samspill med etniske nordmenn. Ved å se på i hvilken grad aktører forsøker å passere sin ultras identitet innenfor de sosiale grenseområdene mellom ultras-sfæren og offentlige sosiale rom, er det mulig å forstå hva stigmaet betyr for deres muligheter til å velge livsstil. Aktører vil gjerne velge en livsstil som for eksempel gjør de

³⁸ Jeg kjøpte en replica-skjorte fra Perugias supporterbutikk for 54 euro, mens en t-skjorte med Armata Rossas emblem, kjøpt i gruppens klubblokale, kostet til sammenligning 10 euro.

³⁹ Visse symboler, for eksempel *Grifoen* og fargene rød og hvit er felles for alle supportergruppene og klubben.

attraktive i deres bestrebelser på å finne en make, noe som under enkelte sosiale begivenheter krever at kjennetegnene på ultras identitet skjules.

Språk som stigma

Eidheim viser hvordan sjøsamene kom i fare for å bli rammet av sanksjoner hvis de ikke fulgte normene for etikette i offentlige sfærer, der sjøsamer samhandlet med nordmenn. Hvis en samhandlingssituasjon inkluderte flere samer pluss minst en nordmann, var situasjonen å betrakte som offentlig, i motsetning til når bare samer, eller bare nordmenn, opererte innenfor etnisk ensartede sfærer. Samene måtte vokte seg for ikke å snakke samisk til hverandre hvis det var nordmenn tilstede under konversasjonen, da dette ble oppfatet som brudd på etikette.

Dialekt og anseelse

Jeg ble oppmerksom på at ultras hadde ett spesielt språk for første gang mens jeg gikk på italiensk språkkurs i Roma. Min lærer spurte om bakgrunnen for at jeg ville lære italiensk, og jeg svarte at det var fordi jeg ville gjøre et feltarbeid blant en ultras-gruppe. Hun fortalte så med lystig tonelag, at jeg i så fall heller trengte et kurs i dialekt i stedet for italiensk. Hun mente jeg ville få store problemer med å forstå hva fotballsupporterne snakket om, fordi de snakket utpreget dialekt, som var svært forskjellig fra italienske språknormer. Sjefen for språkskolen ga meg senere en ide om hvordan enkelte ser ned på ultras og andre som snakker dialekt. Min lærer fortalte sin sjef om mine planer for feltarbeid, hvorpå sjefen responderte med å si til meg: ”Uff da, du skulle heller hatt et kurs i dialekt for å forstå... de snakker et forferdelig stygt språk... det er helt vulgært... du må ikke lære av dem, de snakker ikke italiensk.”

Mellom ultras brukes lokal dialekt, og blant Armata Rossas medlemmer er Perugino deres språk. Internt i gruppen, og blant Perugia ultras generelt, er dialekten verdsatt som et uttrykk for regional tilhørighet. Bruk av dialekt blant supportere er en måte å vise at man er emosjonelt knyttet både til fotballaget og byen Perugia på, og bekrefter dermed at fotballengasjementet går lengre enn til å støtte elleve menn som spiller fotball. Paolo hadde denne forklaringen på mitt spørsmål om hvorfor ultras snakker dialekt:

Du vet laget er et symbol for byen, derfor snakker vi byens dialekt. Det har mye med rivalisering og historie å gjøre. Før i tiden var det store motsetninger mellom byene her i Italia, de kriget ofte mot hverandre. Nå eksisterer ikke disse krigene lengre, og fotballen har tatt over og fører rivaliseringen videre. Fotballaget er bare en metafor for byen, og ved å støtte laget og snakke dialekt viser vi vår tilknytning til byen. Men disse tingene har endret seg i det siste. Yngre supportere er ikke trofaste mot gamle ultras-verdier lengre. I Verona derimot, er man ekstreme til å bruke dialekt i sin støtte til laget. Man kan dra til Verona på kamp og man forstår ikke et ord av hva de synger. Her synges det enkelte ganger på italiensk. Mange unge har ikke respekt for tradisjonelle verdier, og det gjelder på flere plan – for eksempel har noen begynt å ta med seg kniver.

Dialekten blir innen ultras-verdenen opphøyd til en liturgisk språk til bruk i ritualer der deltakerne bekrefter sin tilhørighet til byen. Begrepet *grifo* er svært sentralt i dette rituelle språket, fordi grifoen er en metafor for alt det som feires under en fotballkamp, nemlig; byen med dens innbyggere, fotballaget med dets supportere, og ultras-gruppen med dens medlemmer.

Når et Armata Rossa medlem snakker dialekt med andre ultras er dette en måte å bekrefte sin ultras-identitet på ovenfor andre. Dialekten er et tegn på at man er en ekte ultras, fordi det viser at man står ved tradisjonelle ultras-verdier. I lukkede ultras-sfærer er dialekten et middel til anseelse. Leo viste at han ga Alberto anerkjennelse på bakgrunn av hans konsekvente bruk av dialekt når han var sammen med ultras-venner:

... og senere med Alberto det samme... de første gangene ved Perugia... jeg dro en gang på trasferta, til Chieti (...) hadde han et flagg på hodet, eh... som en mohikaner... hehe... han er stor på dette viset... han startet å snakke

fullstendig Perugino, som en sjø av Perugino... og det fikk meg til å le mye...

og så gikk denne dagen og vi ble kjent... og vi dro ofte ut...

Dialekt ble også ofte forbundet med humor. Dialekten ble ikke sett på som komisk i seg selv, men det var konteksten den ble brukt i som var avgjørende for effekten. I begynnelsen av mitt opphold i Perugia, fant mine venner det alltid vittig når de pratet dialekt til meg, og jeg måtte medgi at jeg ikke forstod en ting av hva de sa. Jeg fikk da vite at det som ble sagt var dialekt, at det bare ble sagt på spøk, og at jeg som ikke forstod de interne forholdene ikke ville forstå humoren selv om de forklarte. Jeg fikk etter hvert en forståelse av at det var et spill der grensene for vanlig etikette ble tøyd, som fremkallet latteren under disse seansene.

Dialekt og etikette

Jeg fikk regler for bruk av dialekt i offentlige sfærer forklart i klartekst under et måltid jeg hadde sammen med Paolo og Alberto på en fin familierestaurant. Vi hadde sett på menyen og skulle bestille hver vår rett, da jeg spurte kelneren om å få *polastro*, som er det peruginske ordet for *pollo* (kylling). Da kelneren var gått fikk jeg klar beskjed fra de to om at jeg hadde gjort en fadese, i og med at jeg hadde benyttet dialektordet 'polastro'. Jeg spurte om jeg hadde gjort galt fordi jeg ved å spørre etter polastro hadde antydnet at kyllingen deres egentlig var en seig høne, og at jeg hadde misforstått betydningen av ordet. Men nei, betydningen av pollastro hadde samme betydning som det italienske ordet pollo, det var derimot ved å benytte et dialektord i en offentlig setting jeg hadde feilet, fikk jeg vite av de to.

Mitt brudd på etikette ble muligens tatt verre opp blant mine bordkompanjonger enn det ble av kelneren, som for så vidt reagerte med et lite smil av en utlendings villfarenehet. I forhold til Alberto og Paolo hadde jeg forbrutt meg i den forstand at jeg hadde ødelagt *lagets* opptreden. Goffman beskriver aktører som samarbeider om å fremføre en enkel rutine som et lag. Laget er avhengig av at et hvert medlem oppfører seg riktig, og yter sitt dramatiske bidrag for å opprettholde en ønsket definisjon av situasjonen (Goffman 1992:74). På denne restauranten var vi som lag avhengig av å opprettholde spillet som dannede gjester for å få god service. Mitt mislykkede rollespill, hvor jeg utsatte laget for en fare for å bli oppfattet

som noe vi i realiteten var - ultras, ble på en mild måte sanksjonert av mine venner. Jeg ble derfor oppdradd til ikke å bruke dialekt i sosiale rom av offentlig karakter.

Passering av et stigma

Ved å unngå å bruke dialekt i offentlige rom unngår ultras stigmatiseringen som en av deres viktigste kjennetegn fremkaller. Goffman kaller denne strategien, hvor man unngår å avsløre tegn på sin stigmatiserte identitet for *passering* (passing). Passering er en del av informasjonskontrollen et stigmatisert individ eller et lag kan utøve, når det er grunn til å tro at en motpart ikke er klar over stigmaet vedkommende er belastet med. Å forsøke å passere kan også innebære et forsøk på å *tildekke* (cover) stigmaet (Goffman 1992:92 – 129). Under det beskrevne restaurantbesøket ble bruken av italiensk, når utenforstående kunne overhøre samtalen, en måte å tildekke det faktum at vi var ultras. Selv om vi alle bar Armata Rossa t-skjorter, fordi Perugia tidligere på dagen spilte hjemmekamp, hadde vi til tross for en fin kveldstemperatur tildekket disse med gensere før vi gikk inn i restauranten. I det vi forlot bilene vi kjørte i, og gikk inn i serveringslokalene, forlot vi et *backstage*- og gikk inn i et *frontstage* område (Goffman 1992), hvor inntrykkskontrollen ble viktig fordi vi ønsket å få service på lik linje med andre gjester. Det ville vært umulig å oppnå dette hvis vi hadde åpent uttrykt de kjennetegn som kunne avslørt vår identitet som ultras.

Sanksjoner

In very general terms one may say that the basis for their dilemma is that in order to achieve the material and social goods they appreciate, and to share the opportunities available in the society, people have to get rid of, or cover up, those social characteristics which Norwegians take as signs of Lappishness (Eidheim 1996:286).

Mine informanter uttrykte ofte frykt for å miste muligheter de så på som essensielle for å kunne leve som de ønsket i fremtiden. Først og fremst var redselen knyttet til trusselen om å

miste jobben, og som følge av dette miste muligheten til å forsørge en familie. Trusselbildet mange uttrykte bestod i at de som medlemmer av en ultras-gruppe stod i fare for å bli arrestert uten å kunne gjøre noe for å unngå det.

Leo: ”Jeg har sluttet å dra på bortekamper det siste året, det er farlig. Når bussen stopper på autogrill, stopper noen ganger busser med fans fra andre lag og det blir ofte bråk, så kommer politiet og går imellom. Og hvis noen har kastet en flaske, arresterer de alle sammen. Bare du er med bussen kan du bli arrestert, du trenger ikke å ha gjort noen ting. Og du blir nødt til å betale... bøter og advokat.”

Ole E: ”Er det sant?”

Leo: ”Jeg ble arrestert i fjor, uten å ha gjort noe. Jeg måtte sitte på politistasjonen til klokken seks, og måtte betale.”

Ole Erik: ”Hvor mye?”

Leo: (Regner om kursen fra lire) ”Tusen euro... for advokat.”

Ole E: ”Mye penger.”

Leo: Jeg drar bare på hjemmekamper nå... det er for risikabelt.”

Arrestasjoner som den Leo fortalte om blir oppfattet som en straff for at man tilhører en stigmatisert gruppe. Hendelsen det her blir referert til skjedde på en autogrill, hvor to busser fra Perugia, med henholdsvis Armata Rossa og Brigata Ultra medlemmer, kom i kamp med ultras Sambenedettese. Etter at politi og militærpoliti kom til og det ble slutt på krangelen mellom supporterne, ble de to bussene med Perugia ultras eskortert til diverse politistasjoner og avhørt (La Nazione 24.03.2002).

Ultras identitet og risiko

Leo var en av de som ble avhørt. Ifølge han selv, hadde han ikke gjort noe for å bli arrestert, annet en å være med et reisefølge der noen enkeltpersoner hadde skapt uro. Han fikk betenkeligheter med å dra på bortekamper med gruppen etter dette, og uttrykte bekymring for

hva en arrestasjon kunne gjøre i forhold til hans muligheter til å stifte familie. For å sjekke om Leo ga de samme grunnene som tidligere for ikke å drar på bortekamper, spurte jeg han tre uker senere om hans venn, Massimo, fortsatt drar på bortekamper. Massimo var forlovet på dette tidspunktet, og giftet seg kort tid etter.

Ole E: ”Massimo drar fortsatt på bortekamper, ikke sant?”

Leo: ”Ja, han drar overalt, han har fulgt Perugia i sytten år.”

Ole E: ”Å ja, men du drar ikke lengre....”

Leo: ”Jeg har fortalt deg hvorfor jeg ikke drar på bortekamper lengre, ikke sant?”

Ole E: ”Ja.”

Leo: ”Det er for risikabelt....det har blitt nye lover vet du....for ett til to år siden.”

Ole E: ”Ja.”

Leo: ”Jeg er snart tretti år, kan ikke ta sjansen på å miste jobben...”

Leo antydte at et skifte i hans måte å være ultras tvang seg frem etter hvert som han ble eldre. Han ville blant annet slutte å dra med gruppen på trasferta. Det å dra på trasferta er den viktigste og mest meningsfylte aktiviteten for ultras-gruppen, med opplevelsen av være på flukt og å få oppleve eventyr sammen. Det er gjennom felles opplevelser under timelange buss- eller togturer at gruppe-medlemmenes samhold blir sementert (Tassistro 1994:29). Å dra på trasferta kan betraktes som en hellig handling i tråd med Van Gennep:

Det hellige er faktisk ikke en absolutt verdi, men en verdi som indikerer særskilte situasjoner. En mann som lever hjemme i sin egen klan, lever i den profane verden; han går inn i det hellige straks han legger ut på en reise, og opptrer som en fremmed i nærheten av en ukjent leir (Van Gennep 1999:27).

Det å gå til det skrittet - å slutte å dra på trasferta med gruppen, blir derfor et langt steg i retning ut fra gruppens kjerne. Det å være en ekte ultras defineres ofte gjennom utsagn som dette: ”han drar på alle trasferte, han er en ekte ultras.”

En mann jeg kom i tilfeldig prat med på en bar i Perugia, fortalte at han stod sammen med Armata Rossa på kamper, men at han ikke regnet seg som ultras lengre, fordi han kjørte egen bil til bortekamper. Jeg spurte hvorfor han har begynt å kjøre egen bil til bortekamp, og han svarte at det var for å unngå faren for å bli sopt med i kollektive arrestasjoner. Han, på samme måte som Leo, viser derfor at han er villig til å gi opp litt av sin ultras identitet, i frykt for hva som kan skje i fremtiden. De to inntar rollen som ultras på en mindre utfordrende måte, slik som sjøsamene gjør i forhold til sin samiske tilhørighet, ovenfor dem de er avhengig av for å opprettholde eller skape seg et godt liv.

Livsplanlegging og valg av livsstil

Det bevisste valget Leo gjør - å trekke seg ut av ultras-gruppen, er et ledd i hans *kolonialisering* av fremtiden. Han overveier risikoen ved å følge en livsstil som setter fortiden hans i fare, og velger deretter å gå bort fra den mer markante ultras-livsstilen han engang førte. Dette er i tråd med Giddens, som skriver at alle individer og grupper gjør livsstilsvalg, og at dette er en måte å aktivt forbedre sine muligheter i livet.

Å unngå undertrykkende situasjoner er en nødvendighet hvis man vil utvide sine muligheter til oppta en ny livsstil suksessfullt. Blant mine venner i Armata Rossa er det flere med høyere utdanning, noen leser også samfunnsfaglig litteratur om ultras⁴⁰, og jeg kjente ofte igjen generelle diskurser fra denne litteraturen i interne diskusjoner. Gjennom, blant annet, faglitteratur skapes det en selvbevissthet om at de tilhører en stigmatisert gruppe. Individene vurderer så om det å beholde sin ultras identitet er verdt prisen, i form av utstengsel fra andre mulige livsstiler.

Som vist tidligere, var Leo redd for å bli arrestert for bråk i forbindelse med fotballkamper. Han fortalte at hvis man ble straffet for fotballbråk, ble det sett på som alvorligere enn en tilsvarende overtramp som ikke var relatert til fotball, og at det

⁴⁰ Paolo og Nicola, bl.a., ga meg diverse referanser til italienske sosiologer som hadde skrevet om ultras.

sannsynligvis førte til oppsigelse fra jobben. Leo utrykte klart hvilke begrensninger i forhold til valg av livsstil han ville møte hvis han ble uten arbeid:

Leo: ” (...) hvis jeg mister jobben nå...jeg har ikke gjort så mye annet...”

Ole E: ”Jeg forstår.”

Leo: ”Før... hvis det ble bråk, ble man stengt ute fra kampene...man måtte møte opp hos politiet.“

Ole E: ”Man måtte møte opp hos politiet mens kampene ble spilt?”

Leo: ”Man måtte møte opp hos politiet og skrive under på at man ikke skulle gå på kamp...man ble stengt ute for ett år eller to, mens nå blir man buret inne (legger armene i kors som om han har håndjern på).”

Ole E: ”Jeg forstår.”

Leo: ”Men det er helt rett...etter min mening er det helt rett.”

Ole E: ”Ja, men når politiet også arresterer folk som ikke har gjort noe annet enn...”

Leo: ”Ja, politiet overreagerer...det er sånn femti-femti...politiet har halve skylden ...jeg er snart tretti...jeg vil begynne å se etter... få meg familie...”

Vurderingen av risiko blir helt sentral i planleggingen av fremtiden, og dermed blir den stigmatiserte tilværelsen som ultras trappet ned for å holde mulighetene åpne for å oppta en livsstil som lettere godtas av potensielle partnere og deres familier. Leo vurderer også hva som er den mest sømmelige livsstilen i forhold til alder. Hva som er sømmelig er også et problem en ultras kan komme ut for hvis han vil utrykke sin ultras identitet i situasjoner der en potensiell ektemake er involvert.

Områdeadfærd og sømmelighet

Jeg og min norske nabo Karianne, hadde bedt mine venner hjem til min leilighet til middag en fredagskveld. Vi fikk først besøk av fem av våre mannlige venner, alle med tilknytning til Armata Rossa. Etter hvert som kvelden gikk, og stemningen steg i takt med at

vinbeholdningen sank, begynte Leo, Alberto og Paolo å synge fotballsanger som inneholdt diverse banneord. Underveis fikk vi også besøk av to damer, hvorav den ene var Leos kjæreste, Gioia.

Da vi hadde planlagt å gå ut på byen sammen etter måltidet, gikk vi alle mot sentrum, mens Leo og Paolo fortsatte å synge i gatene som førte oss dit. Gioia var svært oppskaket over at Leo sang i gatene, og fortalte meg at hun var sint fordi han brukte banneord. De trange smågatene var, hvis man så bort fra vår tilstedeværelse, nesten tomme for folk. Like før vi var kommet til den delen av sentrum hvor vi hadde tenkt å gå på bar, tok Gioia tak i Leo og dro han tilside. Mens vi andre ventet på de to litt lengre opp i gata, sto hun og Leo og snakket. Etter cirka fem minutter kom Leo opp til oss andre og fortalte at kjæresten ville snu og gå hjem, og at han ble nødt til å slå følge med henne.

Denne hendelsen kan sees i lys av Goffmans beskrivelse av *områdeadferd*. De tre områdene hendelsen utspilte seg innenfor: leiligheten, den folketomme gatestrekningen og sentrumsgatene kan benevnes som *fasadeområder*, der en persons opptreden ”kan betraktes som et forsøk på å gi inntrykk av at hans virksomhet innen området opprettholder og innbefatter visse normer” (Goffman 1992:93). Disse normene deler Goffman inn i henholdsvis *høflighetsanliggender*, hvis adferden har form av en samtale med et publikum, og i *sømmelighet*, hvis adferden fremføres for et publikum uten at han er i direkte samtale med dem. Det siste eksempelet kan sies å være en slags opptreden for et *fasadeområde*. De forventningene som eksisterer i forhold til *sømmelighet* i et fasadeområde kan karakteriseres som moralske krav, som vil bli sanksjonert hvis normene for denne moralen blir overskredet. Når usømmelighet blir sanksjonert, og normene blir håndhevet av en eller annen, er det likegyldig hvorvidt den som blir sanksjonert går god for normen personlig (Goffman 1992:93).

Leo fortalte meg senere at Gioia hadde blitt sint fordi han sang fotballsanger, og at han fikk henne til å skjennes fordi han fortsatte å synge etter hvert som vi nærmet oss områder som var fulle av folk. Hun ga beskjed om at hun ikke lengre var interessert i å gå ut på byen, og at han hadde med å følge henne. Man ser her at stigmaet som et ultras kjennetegn fører med seg får en svært forskjellig betydning for aktøren ettersom hvilket fasadeområde

opptreden skjer innenfor. Innenfor et lukket ultras-område, for eksempel i bussen under trasferta eller inne i seden, vil fremføring av fotballsanger med banneord være en oppførsel som blir verdsatt eller til og med forventet av et medlem⁴¹. Gioia ga heller ikke inntrykk av å mislike at fotballsangene ble sunget mens selskapet oppholdt seg i min leilighet, og hun sang til og med selv med på enkelte sanger. Det var etter hvert som vi forlot det private, og gikk inn i den offentlige sfæren at Leos opptreden ble ansett som usømmelig, og derfor sanksjonert av kjæresten.

Rollekonflikt og krysspress

Leo, som ønsket å gifte seg med sin kjæreste en gang i fremtiden, forsto at han for å oppnå dette i noen situasjoner måtte spille etter forventede normer for sømmelighet. Han hadde begynt kvelden sammen med kamerater fra Armata Rossa, og hans ultras-fremtreden hadde ikke bydd på noen problemer. I det Gioia og hennes venninne kom til leiligheten fikk Leo en ny rolle å spille, nemlig rollen som kjæreste. Ved å forsette å spille rollen som ultras, kom han i unåde hos Gioia, fordi hun ikke likte måten han utfylte rollen som kjæreste på. Det oppsto det som Goffman kaller rollekonflikt, fordi det ble forventet av Leo at han skulle fortsette å spille rollen som ultras av kameratene, mens de to damenes inntreden ga Leo en alternativ rolle å spille, nemlig rollen som kjæreste. Som denne historien er et eksempel på, går disse to rollene dårlig sammen. Leo havnet i en rollekonflikt, han møtte motstridende forventninger til sin opptreden og valgte å spille ultras-rollen mest overbevisende. Ifølge Goffmans begreper valgte han å omfavne ultras-rollen og holde distanse til kjæresterollen (Goffman 1992).

Denne konflikten mellom ultras-rollen og rollen som kjæreste, forlovede eller ektemann, utgjør for mange et vanskelig dilemma, og det er lett å se at de som er involvert både i parforhold og ultras-gruppe ofte er under krysspress på grunn av motstridende forventninger. Hvilken rolle den enkelte velger å omfavne, og hvilken det blir holdt distanse til, sier mye om selvidentiteten til det aktuelle individ, fordi det gjør tydelig hvor man er på vei i forhold til valg av livsstil.

⁴¹ Denne uttrykksformen hos ultras oppfatter jeg som en del av deres form for humor og selvironi.

Ekte mann eller ultras?

At medlemmer velger å gifte seg blir av mange ultras sett som et svik mot gruppen, spesielt hvis man også spiller ut deler av ekte makerollen i fasadeområder der ultras mentalité bestemmer normene for hva som er sømmelig.

Dette fikk Massimo i sterk grad erfare etter at han giftet seg. Han ble ofte omtalt som en grande ultras, og stor (grande) er han også fysisk sett - 197 cm. over bakkenivå. Til tross for at Massimo har høy anseelse i gruppen, fordi han har vært en av kjernen i gruppen lenge og har vært med på mye av gruppens historie, måtte han ofte tåle en del ironisk harselering fra de andre. Denne harseleringen gikk ut på at han ble tildelt karakteristikk som "sønn av en hore" (*figlio di putana*) eller "venn med Berlusconi" (*amico di Berlusconi*), og fikk oppfordringer av typen "dra til helvete" (*vafanculo*), oppført med de samme faktorer som supportere bruker på fotballkamper. Under en trasferta til Bologna ble denne praksisen utført av bussfølget ved at en stemte opp og resten ropte i kor:

"Massimo – Massimo - figlio di putana"

"Massimo – Massimo - vafanculo"

"Massimo - sei un amico di Berlusconi"

Dette gjentok seg flere ganger på turen, og skjedde også enkelte ganger under hjemmekamper. Massimo ble på en måte et offentlig mobbeobjekt når han var sammen med sine venner i Armata Rossa. Jeg spurte flere gruppe-medlemmer om hvorfor Massimo ble mobbet på denne måten, og fikk vanligvis til svar at harseleringen ikke var stygt ment. Leo mente at det var vanlig å gjøre slikt med venner som hørte til gruppen og at dette ble sett på som humor. Det var alltid ironisk ment, ifølge han. Jeg pleide å konfrontere de som ga sånne svar med hvorfor akkurat Massimo ble utsatt for denne humoren i mye større grad enn alle andre, og de fleste svarte at det var fordi han hadde giftet seg og hadde blitt mindre med på gruppens aktiviteter. Dette ble påpekt av Leo en stund før Massimo gikk til alteret:

Massimo er veldig opprørt over at politikerne ikke gjør noe med narkotikaen... men Massimo liker å drikke... på turene til bortekamper drikker han... og han er veldig underholdende.... men han er aldri med oss ut på kveldene for å drikke lenger.... han er heller sammen med forloveden....

Misnøyen med at Massimo hadde begynt å tilbringe mer tid med sin vordende hustru i stedet for sine ultras-kamerater hadde begynt å irritere Leo allerede før bryllupet. Etter Massimo ble gift skjedde nok en forandring med han som gruppelemmene tolket i hans disfavør: Massimo hadde begynt å dra på trasferta uten å drikke alkohol. Han satte selv dette i sammenheng med sin nye sivile status:

Massimo: „... hehe... du er stor Erik... du er stor... og du og Leo... Leo er en drikker... også du var full i Roma... ”

Ole E: “... hehe... ja.... men du drakk ikke Massimo...”

Massimo: „... nei, jeg er gift nå Erik... kan ikke...”

Ole E: ”... nei det er klart... ”

Gruppelemmer som velger å gifte seg har mulighet til å trekke seg ut av Armata Rossa, og dermed unngå en stigmatisert tilværelse innenfor gruppen. De kan også velge å fortsette i gruppen, og forsøke å tildekke sin ultras identitet ovenfor personer utenfor gruppen som man ønsker å oppnå noe hos. Massimo forsøkte å holde vedlike sin anseelse i gruppen ved å dra på trasferta, samtidig var han avhengig av å komme hjem edru fra turen for å beholde en grad av respekt hos familiemedlemmer som forventet dette av en nybakt ektemann. Goffman illustrerer hvordan stigmatiserende trekk ved aktørers identitet blir forsøkt holdt skjult for familiemedlemmer ved å beskrive homoseksuelles opptreden:

Although it is usual for a homosexual to protest that his deviation is not a disease, it is noteworthy that if he consults anyone at all, it is more likely to be a doctor than anyone else. But it is not likely to be his own family doctor.

Most of the contacts were anxious to keep their homosexuality hidden from their family. Even some of those who behave fairly openly in public are most careful to avoid arousing suspicions in the family circle (Goffman 1990:71).

Massimo var klar over at for å ha en mulighet til å passere - å unngå å gjøre sitt stigma synlig for sin nyervervede kones familie, kunne han ikke komme beruset hjem fra trasferta. Han måtte derfor handle etter familieinstitusjonens normer, samtidig som han møtte et enormt press fra enkelte Armata Rossa medlemmer på trasferta som var redd for nettopp dette scenarioet - at han skulle forlate ultras idealer og begynne å spille ut deler av rollen som familiefar også innefor fasadeområder der ultras mentalitá satte normene for sømmelighet. Massimos forsøk på å bevege seg inn i en livsstil som passet hans ambisjoner som ektemann, ble negativt tatt imot blant hans venner i ultras-gruppen, noe som viste seg gjennom mer eller mindre alvorlige sanksjoner. For eksempel ble et brudd på ultras kode for bekledning behørig satt fingeren på foran en av Perugias hjemmekamper. Massimo hadde en lys rød skjorte på og en rød Armata Rossa collegegenser knyttet rundt livet. Leo bemerket, da han ankom området like utenfor Curva Nord like før kampen, at Massimo var kledd for bryllup og ikke for fotballkamp. Vi stod cirka tretti meter fra Massimo og observerte han mens han stod og snakket med noen venner:

Leo: "Se på Massimo, han er kledd for bryllup..."

Ole E: "Hvordan da?..."

Leo: "... han går i skjorte..."

Paolo nærmer seg oss og møter Leo for første gang denne dagen:

Leo: "... hehe... ser du Massimo... han er kledd for bryllup..."

Paolo (Roper mot Massimo): "Massimo – Massimo – figlio di putana."

Ellers møtte Massimo hardere sanksjoner fra sin venn Umberto under en trasferta seks måneder etter at han giftet seg. Umberto forsøkte desperat å få Massimo til å drikke vin på tur til Como. Massimo drakk ikke nevneverdig av vinen hans venn ville spandere på ham. På turen hjem til Perugia fortsatte Umberto å tilby Massimo vin, men tilbudet ble konsekvent avvist. Etter ett titalls avvisinger slo Umberto til Massimo med ett kraftig svingslag mens han ropte: "Massimo, du var min gud." Massimo ble bare sittende rolig i setet, mens Umberto tok med seg vinflasken og gikk lengre bak i bussen.

Massimo opplevde her et krysspress som skapt på grunn av at forventningene til ham kom fra to institusjoner med to uforsonlige sett av moralske normer. Hvilke normer han valgte å følge under omstendigheter som dette ble i stor grad bestemt av hans plan for å kolonialisere fremtiden. Massimo ville ikke følge ultras mentalité og drikke med Umberto fordi det kunne ødelegge hans planlagte fremtid som familiemann. Selv om Massimo er to hoder høyere enn Umberto, og utvilsomt ville vunnet en eventuell slåsskamp mellom de to, ble han sittende rolig etter slaget han fikk servert da han avsto tilbudet om vin. Han lot seg ikke provosere til å gi opp sin rolige og sindige opptreden.

Dette var nye takter fra Massimo, og ble sett på som et svik av mange av de som kjente Massimo fra tiden før han giftet seg. Som Goffman skriver, vil den som forsøker å *passere* ved å innta en ny kategori ofte føle seg dradd mellom to leirer. Han vil føle seg fremmedgjort i forhold til sin nye gruppe, fordi han vil få problemer med å akseptere deres forakt for det stigma han kan bli avslørt for å inneha, samtidig som han vil føle seg illojal fordi han ikke kan forsvare sin gamle gruppes idealer ovenfor nedsettende bemerkninger fra medlemmer av hans nye kategori (Goffman 1990:109). Ut ifra det jeg her beskriver er det forståelig at mange føler at de står ovenfor et dilemma når de blir nødt til å velge bort ultras-livsstilen og oppta familielivsstilen som følger med et ekteskap – eller unngå å gifte seg for å kunne fremholde ultras-livsstilen. Mange jeg har snakket med mener dette dilemmaet er uunngåelig, mens andre mener det er mulig å kombinere de livsstilene det her er snakk om. Massimo velger tappert å følge det sistnevnte alternativet.

Om venner som ble tatt av ekteskapet

Ut ifra intervjuer jeg gjennomførte med flere av Armata Rossas medlemmer fant jeg at frykten for at gode venner skulle forsvinne fra gruppen hvis de fikk en kjæreste de ønsket å gifte seg med, var både markant og reell. Diskrepansen mellom forventningene til utførelse av de to rollene det her er spørsmål om førte til at mange valgte å trekke seg helt eller delvis ut av gruppa når de ble stilt ovenfor dilemmaet jeg beskriver ovenfor.

Leo: ”På den første trasferta, på begynnelsen dro jeg med coordinamento, supportere som ikke er ultras, coordinamento... roligere supportere, sant. Jeg ble kjent med en venn, som nå er gift... som arbeidet på Perugia. Og han sa; bli med oss i Armata Rossa... og denne dagen dro jeg på trasferta med Paolo, med Armata Rossa. Og jeg så alle disse menneskene... du har jo sett det du også hvordan de er alle sammen, hehe, men det var mange mennesker du ikke kjenner... de gamle i Armata Rossa... i denne perioden fra nitti til nittiåtte... andre folk... folk virkelig... veldig sympatiske... og trasfertaene var mye vakrere... man har det gøy også nå, men en gang var det mye vakrere. Det var mange personligheter av forskjellige typer. Det var... før dro Massimo... Massimo på disse tider hadde ikke kjæreste... hadde ikke problemer... fordi... Massimo var en komiker... en komiker for scenen. Siden var det Drillo. Drillo har du sett, men nå er Drillo mye roligere...Drillo... han er gift... en gang han beruset seg... spiste han alt... kongler... sjokolade med papir... nougat med papir... altfor skittent...alt... han spiste alt... det var en filmkomedie... å dra på trasferta var en filmkomedie.”

Leo uttrykker eksplisitt at han mener at hans ultras venner forandrer oppførsel og blir kjedeligere reisekamerater på trasferta hvis de gifter seg. Om vennen som arbeidet på Perugia sier han at han ”nå er gift”, noe som i lys av hans generelle retorikk i det som her er gjengitt, har en implisitt mening, nemlig; ”han er ikke lengre med i Armata Rossa.” En

misnøye med at medlemmer gifter seg, og dermed blir mindre ultras og mer familiemenn, skinner klart gjennom i Leos beskrivelse av hvordan livet i Armata Rossa har forandret seg:

...og siden var det Calligula... som alltid bannet... begynte med Armata Blasfe... men flere ting... det var riktig en fest... det var vakrere.... under kampene hadde man det gøyere.... det var mye vakrere.... Men også nå har man det gøy...

De ultras idealer som blir fremtrekt som grunnene til at det var gøyere å være fotballsupporter før, for eksempel banning eller blasfemi, er kjennetegn ved ultras som Leo fullt ut forstår at man ikke kan dra med seg inn i rollen som samlivspartner uten å møte sanksjoner. Leo hadde selv forsøkt å spille rollen som ultras samtidig som han hadde en kjæreste som la begrensninger for utførelsen av rollespillet.

Ole E: "...men da du var sammen med en jente tidligere..."

Leo: "...ja ja..."

Ole E: "...dro du på bortekamper også da..."

Leo: "...ja ja, med min kjæreste... ja... min kjæreste var med flere år på bortekamper... siden..."

Ole E: "... med ultras, eller..."

Leo: "... med ultras, med Armata ja... men det ble mer som en vane... det er mer kjedelig å dra på trasferta med en kjæreste... fordi flere ting... med en jente er det mange ting man ikke kan gjøre... for senere ble hun veldig påpassende... du forstår påpassende...ikke det - ikke det..."

I og med at Leo på dette tidspunktet hadde begynt å bli sammen med en ny dame, og samtidig var svært bevisst på krysspresset som han som ultras ville møte hvis han valgte å innlede et fastere forhold til henne, visste han at han i fremtiden ville bli stilt ovenfor vesentlige valg i forhold til livsstil. Han fortalte ofte at han ønsket å gifte seg og bli far, og at

han likte barn svært godt. På den annen side hadde han opplevd mye sammen med sine venner i Armata Rossa, og hans identitet var sterkt knyttet til denne gruppen.

Om å bli eldre

Som det har kommet frem av Leos uttalelser som jeg presenterer ovenfor, mente han at han etter hvert var kommet i en alder der en forandring i livet måtte skje. Han uttrykte ofte at han likte livet som fotballsupporter bedre før, og klaget på den generelle utviklingen fotballen hadde gjennomgått i de senere årene. Han hadde mye å utsette på at penger hadde for mye betydning for klubbene og spillere, at avhengigheten til tv-selskaper som økonomiske støttespillere hadde økt, og at dette hadde ført til at entusiasmen blant ekte supportere hadde minsket. Ved at Leo ofte snakket varmt om det å skape seg en trygg fremtid med egen familie samtidig som han uttrykte seg i negative vendinger om det å være fotballsupporter, hadde han begynt å forfatte en selvbiografi som viste han at han forberedte seg på å endringer i livsstil.

Leo hadde planer om å gifte seg og flytte sammen med en dame tidligere. De hadde kjøpt og pusset opp en leilighet, men like før de skulle fullføre sine ekteskapsplaner, fant damen en annen mann og forlot Leo. Han fortalte at tiden etter bruddet var vond å takle, men at han var kommet over de vonde følelsene som kom i kjølvannet av det avsluttede forholdet. Mens han var i dette forholdet sluttet han å gå ut sammen med venner, og både ifølge ham selv og vennene varte det også en stund før han ble flinkere til å pleie vennskap igjen etter bruddet med forloveden. Et par år etterpå hadde han begynt å gå ut regelmessig med sine venner igjen. Den første tiden etter han hadde begynt å gå ut med Gioia, mente han det var riktig å treffe henne nå og da, slik at han også hadde tid til venner. Men etter hvert som årene gikk ble tiden han hadde til å pleie sitt vennskap med sine kamerater stadig mindre.

Frykt for fremtiden

Selv om Leo ofte uttalte at det var viktig å være sammen med venner og ikke legge om livet fullstendig fordi man blir sammen med en dame, var han fult klar over hvilke dilemmaer han ble stilt ovenfor hvis han skulle forsøke å kombinere familielivet med et liv som ultras.

Derfor utrykte han ofte tristhet og resignasjon ovenfor nødvendigheten av å velge bort, eller rettere sagt, nedprioritere en livsstil som var en viktig del av hans identitet.

Enkelte ganger prøvde Leo, som vi har sett tidligere, å ignorere forventningene til ham som kjæreste når både Gioia og kameratgjengen var til stede. Og selv om sanksjonene for dette sjelden ble satt i verk umiddelbart, var han vanligvis fullt klar over det når han brøt konvensjonene som tilhørte rollen som kjæreste.

For Leo sin del var hans omfavnelse av rollen som kamerat under situasjoner hvor dette førte til en konflikt med forventningene til kjæsterollen et uttrykk for hans intensjoner angående kameratskap. Han ville holde nærheten til sine kamerater fordi dette tidligere hadde vist seg å være viktig for ham ved et eventuelt samlivsbrudd. Han fortalte om mange feider med sin kjæreste der han hadde forklart henne at han trengte rom for å pleie sitt vennskap, og at det var nødvendig for han å føle at han hadde vennene som en rettetmulighet, for å føle seg trygg i et eventuelt ekteskap. Han spilte sine roller bevisst i strid med hva som normalt kunne forventes av en kjæreste og dette demonstrerte både for hans venner og kjæresten at han ikke ville velge bort kameratskapet.

Igjen fremkommer det at fremførelsen av rollespillet påvirkes av bedømmelsen av risiko. I følge Giddens forsøker aktører som frykter fremtiden å skape seg trygghet gjennom blant annet personlige relasjoner og ekteskapskontrakter, noe som i mange tilfeller er nytteløst fordi menneskelige relasjoner ikke er mer permanente en for eksempel relasjoner på børsen eller været. Nyttens av å beholde et nært forhold til venner vurderes opp i mot risikoen for å gå på en psykisk ”knekk” ved et eventuelt samlivsbrudd (Giddens 1994:91-92). Derfor er det sannsynlig at jo sikrere en aktør føler seg i et kjærlighetsforhold eller ekteskap desto mer distanse kan han/hun tillate i forhold til sine venner.

Rene forhold

Relasjoner som vennskap, ekteskap og kjærlighetsforhold kjennetegnes under høymoderniteten med en tendens til å nærme seg det *rene forhold* mer og mer, ifølge Giddens. Han definerer det rene forhold som ”Et sosialt forhold, som er internt referensielt –

det vil sige er grunnleggende avhengig av den tilfredsstillende eller det utbytte man kan få av selve dette forhold” (Giddens 1994:279).

Peter Blau ser på forhold mellom mennesker som transaksjoner som følger prinsipper innenfor gaveøkonomi lik de som er beskrevet av Marcel Mauss (Mauss 1954). Blau argumenterer for at kjærlighetsforhold og vennskap er motivert av at en får noe i gjengjeld, helst i form av anerkjennelse eller støtte (Blau 1964). Rene forhold er *rene* i den forstand at de baseres kun på hva partnerne kan få ut av forholdet. De er ikke oppbygd med tanke på ytre sosiale eller økonomiske betingelser i den grad som er vanlig under tradisjonelle kontekster. Uten disse ytre forankringene blir rene forhold avhengig av at partene forplikter seg til å satse på forholdet, til tross for at man erkjenner at det eksisterer en viss usikkerhet i forbindelse med hvor lenge det vil vare. Forpliktelser forutsetter en gjensidighet innenfor forholdet, og en part kan akseptere å gi slipp på potensielle muligheter, mot at den andre part overholder sine forpliktelser (Giddens 1994).

KONKLUSJON

Ultras som har ønske om å inngå et forpliktende forhold til en potensiell ektemake, vil som jeg har beskrevet ovenfor måtte regne med at de roller et slikt forhold innebærer kommer i konflikt med ultras-rollen. Forhold mellom ultras er ofte nære vennskap, og har stort sett de samme kjennetegn for rene forhold som ekteskap. Han blir derfor stilt overfor et dilemma: enten greier han å tilpasse rollene slik at forventningene fra begge hold oppfylles tilfredstillende, ellers vil hans forpliktelser til en av, eller begge partene, ikke skjøttes godt nok til at forholdet eller forholdene, varer. Som analysen over viser, er ultras bevisste på at rollene det her er snakk om ofte kommer i konflikt med hverandre og at det er vanskelig å kombinere de. Aktøren som gifter seg kan enten velge om han vil forsøke å kombinere de forskjellige rollene eller om han vil velge å trekke seg ut av ett av forholdene.

Vurderinger omkring rene forhold er en vesentlig del av individets livsplanlegging og er av avgjørende betydning i forhold til den refleksive bestrebelse på å opprettholde sammenhengende, men konstant reviderte biografiske fortellinger – altså selvidentiteten (Giddens 1991:14). Selvidentiteten er sterkt påvirket av livsstiler og hvilke livsstilsektorer en velger å organisere livet sitt innenfor. Ifølge Giddens er en livsstil ”typisk knyttet til og uttrykk for et spesielt handlingsmiljø” og ”livsstilsmuligheter drejer seg derfor ofte om beslutninger om at bli del af disse miljøer på bekostning av andre” (Giddens 1994: 102). Ultras-arenaen og ekteskap er livsstiler man kan velge eller velge bort, og slike valg tas ut ifra individets forventninger om risiko.

Historiker Paul Ginsborg siterer en artikkel i The Times som beskriver den italienske familien som:

...the accredited masterpiece of Italian society over the centuries, the bulwark, the natural unit, the provider of all that the state denies, the semi-sacred group, the avenger and the rewarder (Ginsborg 2003:68).

Å være medlem av en gruppe som blir kategorisert som voldelige hooligans blir som jeg har vist forbundet med stor risiko av noen ultras. Mine eksempler viser at risikoen blir vurdert i

forhold til hva det å være medlem av en ultras-gruppe kan gjøre med de muligheter aktøren har til å få seg jobb og til å stifte familie. Sett i lys av betydningen familien har i det italienske samfunnet er det stor sannsynlighet for at de som har muligheten til å stifte sin egen familie velger å gjøre dette. Dette var også det absolutte målet for de fleste ultras jeg snakket med om dette temaet.

Giulianotti beskriver familien som "...one of the potent loci of social control..." (Giulianotti 1999:81). Han beskriver hvordan engelske klubber har oppnådd strengere kontroll over publikums oppførsel gjennom bygging av nye familietribuner og telekameraovervåkning. I England er det forbudt å vifte med flagg og å reise seg på tribunen. Den emosjonelle formen for fotballsupport, "... the old quasi-religious passion of crowd carnival across the terraces..." man tidligere så på engelske stadioner er nå i stor grad erstattet med en stillere form for feiring; en emosjonsforløselse i familiens ånd (Giulianotti 1999:81).

I England har myndighetene bedt klubbene gå bort ifra segregering av supportere, der de mest karnevaleske okkuperer territorier i bestemte tribunesektorer, fordi man mener slik segregering øker volden (Canter et al. 1989, Giulianotti 1999). I Italia har kamparrangørene beholdt modellen som Dal Lago og De Biasi beskriver, der supportere med bannere og kjempeflagg okkuperer de billigste ståplassene⁴² bak målene (Dal Lago og De Biasi 1994).

Som tidligere beskrevet, observert jeg at det var de eldste supporterne i Armata Rossa som opprettholder justisen internt i gruppen. Mitt inntrykk er at familiens rolle som middel for sosial kontroll også virker innenfor grupper som Armata Rossa. Samtlige av mine informanter uttrykker frykten for å miste deres muligheter til å stifte eller forsørge en familie som en av de viktigste grunnene til at de vil unngå å komme i vanskeligheter på grunn av supporteruro. Utsikten for at en preventiv virkning, som følge av den indre justisen der de eldre supporterne holder de yngre i ørene, overlever, blir trolig ikke bedre av at flere som føler de har nådd gifteferdig alder slutter å gå på curva på søndagene.

⁴² Disse plassene er offisielt sitteplasser, men praksisen jeg har observert på alle kamper jeg har vært på er at supporterne bruker curva som ståtribune.

Hvis det skapes en trend der de som fortsatt ønsker å bruke *curva* som en arena for å demonstrere sitt voldelige image blir de som blir igjen, vil det segmentet av supportere italienske myndigheter er redd for skal ødelegge en av deres viktigste industrier bli et større problem enn det er i dag (Poli 2001).

Hvilken effekt tekster som karakteriserer ultras som voldelige har, påvirkes av hvilke diskurser de som tolker tekstene har til rådighet. Som diskursanalysen i denne oppgaven viser kan aktører som vil fremstå som voldelige tolke fremstillinger av typen *ultras er hooligans* som en støtteerklæring til deres ideologi. For disse aktørene vil diskurser som for andre virker stigmatiserende føles som et insentiv til å fortsette sitt forhold til ultras-gruppen. Gjennom deltakelse i en gruppe som oppfattes som voldelig får disse muligheten til å opprettholde *sammenhengende, men konstant reviderte biografiske fortellinger* som fremstiller dem som voldelige. Deres identitet som, og identifisering med, ultras, blir på denne måten forsterket, og de får større tilfredsstillelse av å delta i ultras-aktiviteter ettersom gruppens image stemmer med det bildet de ønsker å vise av seg selv.

Douglas mener at forestillingen om rent og urent er en reaksjon for å beskytte innarbeidede kategorier mot motsigelser (Douglas 1966). Ved å sette likhetstegn mellom begrepene *ultras* og *voldelig supporter*, verner både samfunnsviterer og ultras om kategorien *ultras* på en måte som gjør det vanskelig for enhver tekstprodusent å beskrive vold i forbindelse med italiensk fotball som noe annet en ultras-vold. Dette er et problem for de innenfor samfunnsvitenskapelig fagtradisjon som vil skrive om vold i forbindelse med italiensk fotball, fordi de risikerer at deres tekster blir bidrag til "...the world of texts..." (Fairclough 2003:40) som gjør at ultras deltakelse i voldelige handlinger blir tatt for gitt.

Dette bidraget evner heller ikke å fremstille ultras objektivt, og er i så måte ikke forskjellig fra tekstene jeg kritiserer for å stigmatisere kategorien ultras. For at det skal bli mulig å beskrive vold i forbindelse med fotball mer objektivt, trengs begreper som kan beskrive aktører som har en tendens til å delta i voldelige handlinger som en fellesnevner. Denne fellesnevneren har ikke dagens ultras.

LITTERATUR

Archetti, E. P.

1994. "Introduction". I Eduardo P. Archetti, red.: *Exploring the Written. Anthropology and the Multiplicity of Writing*. Scandinavian University Press.

Balestri, C. og Podaliri, C.

1998. "The Ultràs, Racism and Football Culture in Italy". I Adam Brown, red.: *Fanatics! Power, Identity and Fandom in Football*. Routledge. London.

Barth, F.

1969. "Introduction". I Fredrik Barth, red.: *Ethnic Groups and Boundaries*, Universitetsforlaget, Oslo.

Bateson, G.

1972. *Steps to an Ecology of Mind*. Ballantine, New York

Blau, P.

1964. *Exchange and Power in Social Life*. Wiley & Sons, New York.

Bourdieu, P.

1991. *Language and Symbolic Power*. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts.

1998. *On Television*. The New Press, New York.

1977. *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge University Press, Cambridge.

Bromberger, C. Hayot, A. og Mariottini, J. M.

1993. "Allez l'O.M., Forza Juve": The Passion for Football in Marseille and Turin". I Steve Redhead, red.: *The Passion and the Fashion: Football Fandom in the New Europe*. Aldershot.

Burgess, A.

1962. *A Clockwork Orange*. William Heinemann, UK.

Caioli, L.

1994. "Per un catalogo universale degli striscioni". I Triani, Giorgio, red.: *Tifo e supertifo: La passione, la malattia, la violenza*. Edizioni Scientifiche Italiane s.p.a., Napoli

Canter, D., Comber, M. og Uzzell D. L.

1989. *Fotball in its Place. An Environmental Psychology of Football Grounds*. Routledge, London.

Dal Lago, A. og De Biasi, R.

1994. "Italian Football Fans: Culture and Organization". I Richard Giulianotti, Norman Bonney og Mike Hepworth, red.: *Fooball, Violence and Social Identity*. Routledge, London.

De Biasi, R. og Lanfranchi, P.

1997. "The Importance of Difference: Football Identities in Italy". I Gary Armstrong og Richard Giulianotti, red.: *Entering the Field: New Perspectives on World Football*. Berg, Oxford.

Douglas, M.

1966. *Purity and Danger*. Routledge, London.

Dunning, E.

1994. "The Social Roots of Football Hooliganism: a Reply to the Critics of the Leicester 'school'". I Richard Giulianotti, Norman Bonney og Mike Hepworth, red.: *Fooball, Violence and Social Identity*. Routledge, London.

Eidheim, H.

1969. "When Ethnic Identity is a Social Stigma". I F. Barth, red.: *Ethnic Groups and Boundaries*, Universitetsforlaget, Oslo.

Engelstad, F.

1998. "Kap. 20: Forskningsetikk". I Engelstad F. et al. *Samfunn og vitenskap*. Ad Notam Gyldendal AS, Oslo.

Evans-Pritchard, E. E.

1940. *The Nuer*. Clarendon, London.

Fairclough, N.

1992. *Discourse and Social Change*. Polity Press, Cambridge.

1995a. *Critical Discourse Analysis*. Longman, London.

1995b. *Media Discourse*. Edward Arnold, London.

2003. *Analysing Discourse*. Routledge, London.

Geertz, C.

1973. *The Interpretation of Cultures*. Basic Books, New York.

Giddens, A.

1996. *Modernitet og selvidentitet: Selvet og samfunnet under sen-moderniteten*. Hans Reitzels Forlag A/S, København.

Ginsborg, P.

2003. *Italy and its Discontents – Family, Civil Society, State: 1980 – 2001*. Palgrave Macmillan, New York.

Giulianotti, R.

1989. “A critical Overview of British Sociological Investigations into Soccer Hooliganism in Scotland and Britain”. I *Working Papers on Football Violence*. No. 1, Department of Sociology, University of Aberdeen.

1999. *Football: A Sociologi of the Global Game*. Polity Press, Cambridge.

Goffman, E.

1990. *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity*. Prentice-Hall inc, New Jersey.

1992. *Vårt rollespill til daglig: En studie i hverdagslivets dramatikk*. Pax Forlag A/S, Oslo.

Habermas, J.

2005. *Borgerlig offentlighet – dens fremvekst og forfall*. De norske Bokklubbene/Gyldendal Norsk Forlag AS.

Howell, S.

1994. ““Reading Culture” or how anthropological texts create fieldwork expectations and shape future texts”. I Eduardo P. Archetti, red.: *Exploring the Written. Anthropology and the Multiplicity of Writing*. Scandinavian University Press.

Hylland Eriksen, T.

1998 (a). *Common Denominators: Ethnicity, Nation-Building and Compromise in Mauritius*. Berg, Oxford.

1998 (b). *Små steder – store spørsmål*. Universitetsforlaget, Oslo.

Høibraaten, H.

2005. "Innledende essay". I Jürgen Habermas: *Borgerlig offentlighet – dens fremvekst og forfall*. De norske Bokklubbene/Gyldendal Norsk Forlag AS.

King, A.

2001. "Violent Pasts: Collective Memory and football Hooliganism". I *The Sociological Review*. Vol 49, 2001.

2002. *The End of the Terraces: The Transformation of English Football in the 1990s*.

Leicester University Press, London.

Lanfranchi, P.

1994. "Exporting football: notes of the development of football in Europe". I Richard Giulianotti og John Williams, red.: *Game Without Frontiers: identity and modernity*.

Aldershot.

Leach, E. R.

1977. *Political Systems of Highland Burma: A Study of Kachin Social Structure*. The Athlone Press, London & Atlantic Highlands NJ.

McCarthy, P.

2001. "Itinerary: the beginnings of italian sport". I *Journal of italian studies*, vol 5, no 3,

2001. Routledge

Mauss, M.

1954. *The Gift: Forms and functions of exchange in archaic societies*. Glencoe.

Parks, T.

2002. *A Season with Verona*. Secker & Warburg, London.

Pelto, P. J. og Pelto, G. H.

1978. *Anthropological research. The structure of inquiry*. Cambridge University Press, Cambridge.

Peristiany, J G.

1965. *Honour and Shame: The Values of Mediterranean Society*. Weidenfeld and Nicolson. London.

Pitt-Rivers, J.

1963. *Mediterranean Countrymen, Essays in the Social Anthropology of the Mediterranean*. Mouton & Co., Paris and la Haye.

Poli, E.

2001. "The revolution in the Televised Soccer Market". I *Journal of Italian Studies*. Vol 5, no 3. Routledge.

Roversi, A.

1994. "The birth of the 'ultras': the rise of football hooliganism in Italy". I Richard Giulianotti og John Williams, red.: *Game Without Frontiers: identity and modernity*. Aldershot.

2006. *L'odio in Rete: Siti ultras, nazifascismo, jihad elettronica*. Il Mulino.

Roversi, A., og Balestri, C.

2000. "Italian Ultras Today: Change or Decline". I *European Journal of Criminal Policy and Research*, 8, side 183-1999. Kluwer Academic Publishers, Nederland.

Sands, R. R.

1999. "Experiential Ethnography: Playing with the Boys". I Robert R. Sands red.: *Anthropologi, Sport, and Culture*. Bergin & Carvey, Westport.

Stott, C., Hutchison, P. og Drury, J.

2001. "'Hooligans' abroad? Inter-group dynamics, social identity and participation in collective 'disorder' at the 1998 World Cup Finals". I *British Journal of Psychology* 40, side 359-384. The British Psychological Society.

Tassistro, G.

1994. "La Merenda dell'ultra". I Giorgio Triani, red.: *Tifo e supertifo: La passione, la malattia, la violenza*. Edizioni Scientifiche Italiane s.p.a., Napoli.

Triani, G.

1994a. "Curva sud e la Lega nord: dai calci alla politica, al calcio come surrogato della politica". I Giorgio Triani, red.: *Tifo e supertifo: La passione la malattia la violenza*. Edizioni Scientifiche Italiane s.p.a., Napoli.

1994b. “La parola agli ultras: Intervista collettiva con I rappresentanti delle tifoserie di Parma, Sampdoria e Verona”. I Giorgio Triani, red.: *Tifo e supertifo: La passione la malattia la violenza*. Edizioni Scientifiche Italiane s.p.a., Napoli.

Turner, V. W.

1964. “Symbols of Ndembu Ritual”. I Max Gluckman, red.: *Closed systems and open minds: the limits of naivety in social anthropology*. Aldine, Chicago.

Van Gennep, A.

1999. *Rites de Passage. Overgangsriter*. Pax Forlag A/S, Oslo 1999.

Winther Jørgensen, M. og Phillips, L.

1999. *Diskursanalyse som teori og metode*. Roskilde Universitetsforlag. Danmark.

ANDRE KILDER

A Clockwork Orange.

Spillefilm, regissert og produsert av Stanley Kubrick. Warner Bros. 1971.

Engelsk blå ordbok.

1999. Kunnskapsforlaget. Oslo.

”Mentalita Ultras”

<http://crea.html.it/mentalitàultras/3.htm>.

Nazione, La.

Perugia 24. mars, 2002. Artikkel: *Maxirissa in autogrill fra ultrá Perugia – Sambenedettese.*

Repubblica, La.

23 mars, 2004. Artikkel: *I vertici del calcio sempre assolti. A pagare solo i ultras.*

24 mars, 2004. Artikkel: *I Fondamentalisti della domenica.* Av Tim Parks.

26 mars, 2004. Artikkel: *Il gip: ”Al derby i tre ultrá non minacciarono i giocatori”.*

Supertifo.

Nr. 2, februar 1994.

Supertifo.

Nr. 1, januar 1993.

Supertifo-net.

www.supertifo.it/storia

Tifonet.

www.cimelidiguerra.tifonet.it

TV 2 Nettavisen.

Oslo 24. januar 2005. Artikkel: *Italia har et stort problem.* Av Roy Kvatningen.